

MUNICIPIUL SIGHIȘOARA

MUZEUL DE ISTORIE

Alt - Schaessburg

NR.13

2020

MUNICIPIUL SIGHIȘOARA
MUZEUL DE ISTORIE

ALT-SCHAESSBURG

Istorie.Patrimoniu

13, 2020

Sighișoara
2020

COLECTIVUL DE REDACȚIE

NICOLAE TEȘCULĂ-redactor șef
FLORINA ȘTEFAN-secretar de redacție

Membrii

LAVINIA-CARMEN AVRAM
NICULINA CIOTLOȘ
MIRCEA-RADU IACOB
ADONIS P. MIHAI
SORINA PARCHIRIE

ISSN 1844-6302

ALT SCHAESSBURG, 13, 2020

Orice corespondență se trimite pe adresa

MUZEUL DE ISTORIE

P-ța Muzeului nr. 1
545400 Sighișoara
tel-fax 0265771108
tel 0265771108
e-mail: altschaessburg@gmail.com

Editura Argonaut

Str. Ciucaș, nr.5/15
Cluj-Napoca
Tel: 0730.015.485
e-mail: edituraargonaut@yahoo.com
www.editura-argonaut.ro
Consilier editorial atestat: Emil POP

Editura Argonaut este acreditată CNCSIS/CNCS din anul 2002

CUPRINS

ISTORIE

ADRIAN N. ȘOVREA- Considerații asupra evoluției istorice a bazinului Târnavei Mari în secolele X-XIII din perspectivă toponimică și arheologică (II)	5
IOAN FEDOR PASCU - Un ritual războinic păgân în peisajul creștin al Sighișoarei medievale (O spadă îndoită ritual și un vas cu rune într-un mormânt de secol XII-XIII)	29
DANA BĂNDER- Inscripția latină de pe fațada de nord a Casei cu Cerb	45
ANDRÁS BÁNDI -Biblia familiei Eisenburger din Sighișoara (1699-1750)	51
ȘTEFAN FLORINA- Regulamentul Casei bătrânilor (Spitalul de bătrâni din Sighișoara)	59
NICULINA FILIP - Cultivarea cartofului în Transilvania de sud-est în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea	65
NICOLAE TEȘCULĂ - Oferte și tendințe alimentare în secolul al XIX-lea la Sighișoara	69
VASILE MĂRCULEȚ, ALEXANDRU BUCUR - Consiliul Național Român din Crăciunelul de Jos (jud. Alba) (7 noiembrie 1918-15 februarie 1919)	81

PATRIMONIUL

SORINA PARCHIRIE - Restaurarea unei farfurii aparținând culturii arheologice Wietenberg (sec.al XV-lea î.Hr.)	91
MIRCEA RADU IACOB- Bancnote austriece aflate în Patrimoniul Muzeului de Istorie Sighișoara	97
ION EUGEN SÂRBU-Obiceiul de colindat de pe Târnava Mare- Obiceiul colindatului la Boiu	105
ADONIS P. MIHAI- Obiecte de patrimoniu cultural mobil în colecțiile Muzeului de Istorie Sighișoara	115
LAVINIA-CARMEN AVRAM - Arta focului. <i>Sticla albastră</i> din colecția Muzeului de Istorie Sighișoara	133

MISCELLANEA

Petre Din, Cronici de istorie românească și universală, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2017 (Fazakas Laszlo)	155
Elev în comunism - proiect organizat de prof. RODICA BOBEL, în colaborare cu prof. GHEORGHE DRĂGAN și prof. MONICA ȘONERIU	159
LISTA AUTORILOR	169

CONSIDERAȚII ASUPRA EVOLUȚIEI ISTORICE A BAZINULUI TÂRNAVEI MARI ÎN SECOLELE X-XIII DIN PERSPECTIVĂ TOPONIMICĂ ȘI ARHEOLOGICĂ(II)

Adrian N. Șovrea

I. Introducere

Limita geografică a studiului e Târnava Mare la sud, cumpăna apelor la nord, valea Șoimuș la est și valea Păucea la vest. Prezentul studiu continuă pe cel din numărul anterior al anuarului Muzeului de Istorie Sighișoara¹ cu abordarea de data aceasta a toponimiei de la nord de Târnava Mare în limitele geografice prezentate mai sus. Localitățile ce țin de râul Șoimuș și depresiunea deluroasă pe care o traversează sunt analizate împreună cu celelalte localități de pe valea mijlocie a Târnavei Mari. Această depresiune este închisă la est de dealuri care fac o diferență mai clară între valea superioară și valea mijlocie a Târnavei Mari.

Limita cronologică, anume secolele X-XIII, reprezintă în linii mari dispariția puterii bulgare în sudul Transilvaniei, pătrundea în Transilvania a triburilor maghiare, urmată de cuceririle regatului Ungariei și înlăturarea pecenegilor ca factor politic din acest spațiu. Datorită acestor schimbări politice și militare avem prezența unor comunități cu origini etnice diferite în spațiul de sud al Transilvaniei: români (blahi), slavi, maghiari, secui (siculi), sași (saxones), pecenegi (bisseni) ș.a. Arheologia arată că în secolele IX-X avem comunități locale considerate de blahi/valahi (românii, aflați în plin proces de etnogeneză) sau slavo-români (slavi în proces de asimilare) aflați sub un control politic și militar bulgar.

Pe parcursul secolului al X-lea conducători de triburi din confederația lui Arpad și a predecesorilor săi pătrund în Transilvania și se stabilesc în regiunea Cluj-Dăbâca după victoria căpeteniei Tuhutum și în regiunea Alba Iulia după ocuparea acesteia de căpetenia Gyula.

În secolul al XI-lea regatul Ungariei recucerește punctele cheie de pe drumurile sării: Alba Iulia (de la răzvrătitul Gyula minor) și Porțile Meseșului. Înaintarea spre est pe valea Mureșului mijlociu și înspre valea Târnavei Mari are loc la sfârșitul secolului al XI-lea o dată cu decăderea puterii pecenege de la Dunărea de Jos. După bătălia de la Chiraleș (1068) unde pecenegii sunt înfrânți de regele maghiar Solomon și după dezastrul de

---

¹ Adrian N. Șovrea, *Considerații asupra evoluției istorice a bazinului Târnavei Mari în secolele X-XIII din perspectivă toponimică și arheologică (I)*, în *Alt-Schaessburg. Istorie. Patrimoniu*, Sighișoara, nr. 12, 2019, pp. 7-30.

la Lebus din 1091 în fața bizantinilor, puterea pecenegă este anihilată și adversarii acestora ocupă teritoriile controlate anterior de pecenegi: maghiarii înaintază în Transilvania, iar cumanii în spațiul de la Dunărea de jos.

Începând cu 1150 sunt colonizați în sudul Transilvaniei germanii, de diferite origini (valone, renane, saxone), cu drepturi și privilegii de tip saxone (cum aveau minerii saxoni din Boemia). Coloniștii germani sunt cunoscuți în istorie ca *sași*. De asemenea în aceste secole regii Ungariei așază la granițele de est a Regatului, adică în estul, sudul și sud-estul Transilvaniei, populații grănicere: secuii și *bissenii* (pecenegi din Ungaria). Cnezii și voievozii români din Țara Făgărașului, Țara Maramureșului și Țara Hațegului sunt integrați în sistemul politic al regatului maghiar. Coloniștii germani primesc un teritoriu de locuit aflat între Orăștie și Baraolt.

Motivația din spatele acestor două articole este o introducere și o informare pentru cei interesați asupra originii unor toponime corelate cu descoperiri arheologice. Dacă o localitate are denumirea provenită de la o anumită populație nu înseamnă că doar acea populație a locuit acel spațiu și că altele nu au existat. De aceea am adăugat acolo unde este cazul și rezultatele descoperirilor arheologice. Acestea ne arată că existau comunități încă de dinaintea venirii maghiarilor, secuilor, sașilor, adică cea slavo-românească². În privința toponimiei, ca bibliografie am folosit studiile lui Gustav Kisch³, Iorgu Iordan⁴, Coriolan Suciu⁵, Ernst Wagner⁶, Nicolae Drăgan⁷, János Vistai András⁸ ș.a.

În cele ce urmează toponimia va fi prezentată în funcție de oiconime (așezări omenești), de hidronime (nume legate de ape), hielonime (nume de păduri) și oronime (nume de forme de relief) identificate pe harta josefină realizată la 1769-1773.

---

² O scurtă explicație am dat în capitolul *Introducere* din articolul precedent: Adrian N. Șovrea, *op. cit.*, pp. 7-9.

³ Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Spracht. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpathenländer*, 1929.

⁴ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, 1963.

⁵ Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, col. I-II, 1968.

⁶ Ernst Wagner, *Historisch-statistisches ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, 1977.

⁷ Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928.

⁸ János Vistai András, *Tekintő. Erdélyi helynévkönyv, 1–3. kötet (adattári tallózásból összehozva)*.

II. Toponimia din bazinul mijlociu al Târnavei Mari de la nord de râu (de la văile Saschiz și Șoimuș până la valea Păucea de lângă Mediaș)

A. Oiconime

1. Alma – vechi denumiri Alma Mică Săsească, Almașu Săsesc; în magh. Küküllőalmás, Szászkisalmás; în săsească Almaschken; în germ. Almaschken, Almen; în lat. Almas⁹. Prima menționare la 1317 (pomenit banul Simon Almaschken)¹⁰. Ținea de Comitatul Târnava, Scaunul de Sus. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare menționată cu numele de Szasz Almas. Denumirea arată un loc cu meri sau o livadă cu meri fiind un derivat din cuvântul maghiar „almás”, care înseamnă „măr”¹¹. Prin urmare aici era o moșie în care livada cu meri era principala preocupare.

Descoperirile arheologice arată urme de locuire pe teritoriul localității din perioada secolelor IV-VI (perioada post-romană) și a secolelor V-VI (perioada gepidă).

2. Boiu – vechea denumire Boiul Mare; în magh. Felső-Bun, Nagybún, Bun; în săsește Bân, Bun; în lat. Bun, Buun, Bugn, Bwn¹². Prima menționare la 1301 (Nicolae fiul lui Dees primește moșia Bwn-Boiu de la voievodul Ladislau)¹³. Localitatea Ținea la 1810 de comitatul Târnava. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare menționată cu numele de Felso Bun. În perioada interbelică localitatea se numea „Boiul-mare” și era în jud. Târnava Mică. În documentul din 1301 autorii DIR menționează Țopa, dar de fapt este Boiu¹⁴, Țopa nu exista atunci.

Nicolae Drăganu consideră că numele românesc de Boiu ar fi derivat din săsescul „Buyn”, citit „buin” sau „boin” (reprezentând pluralul cuvântului) și înseamnă „bunic”, adică conducător al unei comunități cu origini turanice¹⁵.

Dintre turanici pe valea Târnavei Mari sunt colonizați pecenegii, odată cu secuii, jucând rolul de grăniceri ai regatului Ungariei. Acești pecenegi sunt aduși din Ungaria, iar documentele maghiare îi numesc *bisseni* (bessenyő).

În limba turcă există cuvântul *boy* (pronunțat *boj*), adoptat în limba română sub forma *boi* și conform DEX se referă la „înfățișare”, „arătare”.

⁹ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188.

¹⁰ *Documente privind Istoria României*, București, veacul XIV, I, 1953, p. 272 (mai departe DIR). În DIR este o eroare la scrierea anului, 1314 în loc de 1317. Din text reiese clar că e 1317.

¹¹ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 96 (64).

¹² Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188;

¹³ DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

¹⁴ DIR C, veacul XIV, I, 1953, p. 11; Ion Eugen Sârbu, *Monografia localității Boiu*, Târgu-Mureș, 2010, p. 25.

¹⁵ Nicolae Drăganu, *op. cit.*, Cluj, 1928, p. 133.

Localități cu numele de Boiu mai sunt în județele Alba, Bihor, Hunedoara și Maramureș. Numele în maghiară a tribului peceneg Haravoe (Charaboi)/Qara Bay /Charawoj) este de **Baj**¹⁶ (pronunțat „Boi”). Consider că denumirea de Bwn (Boiu) este de origine turanică aici fiind o așezare a bisenilor (pecenegi).

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

3. Curciu – vechea denumire Crișu (Criș); în magh. Körös, Küküllökörös, Szász Körös; în săsească Kirtsch; în germ. Kirtsch, Koertz; în lat. Keurus, Korus, Kewruz, Kewres¹⁷. Prima menționare 1322 (Petrus de Keureus)¹⁸. Ținea de Scaunul Mediaș. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Kürtsch v. Kirtsell.

Cele două nume în românește, Criș și Curci, au origini diferite provenind din maghiară și din săsească. Numele în maghiară „Körös” se referă la „aur”, iar varianta cu „Küküllő” se referă la râul Târnava Mare și cea cu „Szász” face trimitere la „Crișul Săsesc”. Pronunția lui Körös este Keres din care a derivat în românește Criș, de aici una din vechile denumiri românești¹⁹. Varianta în germană de „Kirtsch” are la bază forma slavă de „křciti” și înseamnă „poiană/ deștelenit”²⁰. Prin urmare coloniștii germani veniți pe valea Târnavei Mari la începutul secolului al XIII-lea²¹ au adoptat varianta de nume folosită de populația românească și nu pe cea maghiară. Cel mai probabil aici s-a aflat o comunitate românească (slavo-românească), care după venirea maghiarilor și apoi a germanilor a conviețuit alături de aceștia. Numele de azi „Curci” derivă din varianta săsească (Kirtsch=Curci).

Dintre descoperirile arheologice au fost semnalate două morminte de sec. IV în punctul *La Cruce* și doi pinteni (nu este cunoscut punctul topografic)²². Cei doi pinteni arată venirea unor grăniceri secui în zonă cândva la sfârșitul secolului al XI-lea. Pătrunderea pe valea Târnavei Mari a regatului Ungariei se petrece după 1068 când înfrâng pe pecenegii extracarpatici la Chiraleș.

¹⁶ Fehér M. Jenő, *Besenyő őstörténet*, Budapesta, 2004, p. 129.

¹⁷ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 374.

¹⁸ DIR C, veacul XIV, II, 1953, p. 56.

¹⁹ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 51 (83).

²⁰ Gustav Kisch, *op. cit.*, pp. 135-136 (103-104).

²¹ Gh. Baltag, *Sighișoara-Schässburg-Segesvár*, Cluj-Napoca, 2004, p. 22; Thomas Nögler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, 1981, pp. 206-208.

²² Sabin Adrian Luca, Zeno Karl Pinter, Adrian Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003, pp. 92-93. (în continuare RepArhSb)

4. Dârlos – vecea denumire Dîrlaț; în magh. Darlac, Darlóc; în săsească Durles; în germ. Durles, Durlas; în lat. Darlaz, Dorlako, Durlaz²³. Ținea de Comitatul Târnava, Scaunul de Sus (Superior). Prima menționare la 1317 (Symonem banum ... possessiones suas ... Almas, Darlaz et Sumugun)²⁴. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Darlatz.

Forma germană „Durles” este formată din „dürr” (= uscat, arid, secătură) și ramura „lâz” (= așezare)²⁵. Prin urmare denumirea derivă dintr-o situație geografică arătând un loc arid, secătură. Existența unui toponim ce arată o vale seacă înainte de așezarea în această zonă a unei comunități explică preluarea denumirii.

Dintre descoperirile arheologice este semnalată o spadă din perioada migrațiilor²⁶.

5. Dumbrăveni – vechea denumire Ibașfalău; în magh. Erszebétváros, Ebesfalva; în săsească Eppeschdorf; în germ. Elisabethstadt, Epeschdorf; în lat. Elisabethopolis, Ebesflaua²⁷. Ținea de Comitatul Târnava, Scaunul de Sus. Prima menționare la 1332 (Henric preotul din Ebes)²⁸. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Ebesefalva Elisabetstadt.

Numele românesc actual nu are nici o legătură cu numele medieval al localității. Erszebétváros arată prezența unei biserici cu hramul Sf. Elisabeta în localitate. În 1671 principele Mihail Apafi I colonizează armeni la Dumbrăveni, iar din 1726 localitatea achiziționează compania armeană Epeschdorf. În perioada 1861-1876 a fost centru administrativ al Comitatului Alba de Sus²⁹.

Descoperiri arheologice: tipar de bronz pentru confecționarea garniturilor de centură de tip avar (sec. VI-VII); centură de bronz aurit de tip avar (sec. VI-VII)³⁰.

6. Eliseni – vechea denumire Sînterjebet; în magh. Székelyszenterzsébet; în germ. -; în lat. Villa Sanct Elysabeth. Prima menționare în 1333 (Nicolae preotul din satul Sânterjebet)³¹. Ținea de scaunul Odorhei. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sunt numele Szent Ersébeth. Numele satului

²³ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188.

²⁴ Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Köln, 1892, I, p. 321 (doc. nr. 348); DIR C, veacul XIV, I, 1953, p. 272.

²⁵ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 222 (254), 247 (279); Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 129.

²⁶ RepArhSb, 2003, p. 95.

²⁷ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188.

²⁸ DIR C, veacul XIV, III, 1954, p. 145.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ RepArhSb, 2003, p. 100.

³¹ DIR C, veacul XIV, III, 1954, p. 170.

poartă hramul bisericii din localitate Szent Erzsébet, din care derivă și forma românească³².

În punctul „Pământul cu fânețuri/ Cimitirul Lod” sunt importante descoperiri arheologice fiind dezvelite locuințe cu cuptoare de piatră specifice secolelor VI-VII din perioada avaro-slavă, dar și din secolele VII-VIII/IX specifice culturii Ipotești-Cândești (slavo-valahă). Din secolele XI-XII din perioada stabilirii secuilor pe valea Târnavei Mari au fost descoperite prin periegeze fragmente ceramice și prin săpătură arheologică un bordei de piatră cu cuptor de piatră.³³

7. Ernea – vechi denumiri Ierned, Ernea Săsească; în magh. Szászernye; în săsească Ärgunk; în germ. Ehrgang, Irrgang; în lat. Ernee, Erney, Ernye³⁴. Prima menționare la 1339 (Emeric, fiul lui Emeric, nobil de Ernee)³⁵ sau mai târziu în 1366³⁶. O confuzie este în DIR unde autorii menționează localitatea Erneiul Mare (Ernei) de pe râul Mureș în documentul din 1339. Ținea de comitatul Târnavă, Scaunul de Sus. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Szasz-Erniye.

Cel mai probabil numele derivă dintr-un nume propriu de persoană *Arnold*³⁷, care în limba română a devenit toponim sub variantele *Iernot* și apoi *Ierneu*³⁸. Sat întemeiat de coloniștii germani.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

8. Giacăș – vechea denumire Geacăș; în magh. Gyákos; în săsească Gogeschderf; în germ. Gogeschdorf, Jakobsdorf; în lat. Gyakustelekv, Gyakos³⁹. Prima menționare la 1337 (possesio Gyakteluk)⁴⁰. Ținea de Comitatul Târnavă, Scaunul de Sus. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Gijakos.

Numele satului derivă din numele cu origine germană *Jakob* de la *Jakobsdorf*.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

---

³² Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 283 (315).

³³ RepArhSb, 2003, p. 209.

³⁴ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 283 (315).

³⁵ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188; DIR C, veacul XIV, III, 1954, p. 514.

³⁶ Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 221.

³⁷ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 170.

³⁸ *Ibidem*, p. 170, 153.

³⁹ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188.

⁴⁰ Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 261.

9. Hetiur – în magh. Hétur; în săsește Marembrieh; în germ. Marienburg, Merenberg; în lat. Mariaburgum, Hethwr)⁴¹. Prima menționare în anul 1301, „[...] desparte pământul Hetiur de pământul Boiu”⁴². Ținea de Comitatul Târnava, Scaunul de Sus. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare menționat ca Hetur v. Marienburg.

În maghiară cuvântul e compus din „hét” și „úr” însemnând „al șaptelea om”⁴³. În germană numele face referire la hramul Sf. Maria a bisericii aflată pe colina la intrarea în localitate. Descoperiri arheologice: în punctul „La Podul Pipeanului” este semnalată o așezare deschisă specifică secolelor VII-IX cu ceramică lucrată cu mâna din pastă rudimentară amestecată cu cioburi pisate și cu decor cu alveole sau creștături pe muchia buzei, din perioada avară; în același punct a fost descoperită o ceramică lucrată la roată din pastă dură, omogenă, nisipoasă, de culoare gălbui-roșcată specifică sec. IX-X din perioada bulgară⁴⁴; în punctul „La Șipote” e semnalată o așezare de secol XII prin fragmente de ceramică roșcată din pastă nisipoasă, lucrate la roata rapidă din perioada stabilirii secuilor pe valea Târnavei Mari⁴⁵.

10. Hoghilag – vechea denumire Holdoileag; în magh. Holdvilág; în săsește Halwelajen; în germ. Halwelagen, Helvlegen; în lat. Hodwylag, Holbalegen⁴⁶. Prima menționare la 1332⁴⁷. Ținea de Scaunul Sighișoara. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare cu numele de Hóld-Világ v. Holmolágen.

Coriolan Suciu consideră menționările Huldualach (1309) și Villa Abatis (1311) că se referă la Hoghilag, însă nu este posibil datorită contextelor din cele două documente unde în ambele cazuri este localitatea Țapu⁴⁸. Numele în românește derivă din cel maghiar, care face referire la fauna sălbatică derivând din cuvântul „hód”, adică „castor”⁴⁹. În maghiară „világ” înseamnă „lume” și printr-o transpunere arată un teritoriu cu castori. Privind varianta în maghiară, Gustav Kisch explică că rădăcina nu este „hóld” ci „hód” pentru că menționările timpurii sunt Hoduilag (1332), Hodwilag (1345), Hoodwylagh (1348); „hóld” în maghiară înseamnă „lună”, și apariția consoanei „l” se datorează unei transcrieri eronate în urma pronunției în

---

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² DIR C, veacul XIV, I, 1953, p. 11.

⁴³ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 224 (192).

⁴⁴ Gh. Baltag, *Sighișoara înainte de Sighișoara*, București, 2000, p. 174.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 238.

⁴⁶ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 360; Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 292.

⁴⁷ DIR C, veacul XIV, III, 1954, p. 145.

⁴⁸ Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 292; DIR C, veacul XIV, I, 1953, p. 94.

⁴⁹ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 114 (146).

germană a numelui localității, anume „Halwelajen”, de aici lângă „d” este adăugat „l”⁵⁰. Într-un document din 1428 apar ambele variante: Holdvylag și Hodvylag⁵¹.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

11. Păucea – vecea denumirea Păucea Mediașului; în magh. Pócstelke; în săsească Puschedref; în germ. Puschendorf; în lat. Posteleke, Poustelke⁵². Apare menționat în 1366⁵³. Ținea de comitatul Târnava, Scaunul de Jos. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Potstelke.

Varianta în limba germană de „Puschendorf” se referă la „pășune/izlaz”⁵⁴, pe când cea în maghiară „Pócstelke” derivă din „pocs” și înseamnă „baltă”, astfel numele s-ar traduce „loc băltoș/mocirlos/mlăștină”⁵⁵. Numele în română derivă din maghiarul „pocsolya” care înseamnă „baltă/mlăștină”⁵⁶.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

12. Prod – vechi denumiri precum Brod sau Broud; în magh. Pród(t); în săsește Pruden; în germ. Pruden, Proden; în lat. Prod, Prodium, Prooden, Prud⁵⁷. Prima menționare în anul 1348 (possessiones Hoodwylagh, Scewlews, Danus, Prod)⁵⁸. Ținea de Scaunul Sighișoara. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele Brod v. Braden.

În germană „Pruden” se referă la „mal nisipos”, ca și varianta în limba maghiară⁵⁹. Varianta veche în limba română de „Brod” la origine este slavă și înseamnă „loc cu nisip” sau „vad” adică loc obligatoriu de trecere printr-o apă⁶⁰.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

13. Săcel - vechi denumiri Andrasfalău Român; magh. Székelyandrásfalva, Oláh-Andrásfalva; lat. Anduriasfolua, Andrasfalwa; germ. Andresdorf⁶¹.

---

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, 1967, p. 292.

⁵² Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 184.

⁵³ Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, 1967, p. 31.

⁵⁴ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 107 (139).

⁵⁵ Iorgu Iordan, *op. cit.*, 1963, p. 55.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 360.

⁵⁸ Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, 1967, p. 61.

⁵⁹ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 57 (89).

⁶⁰ Iorgu Iordan, *op. cit.*, 1963, p. 45.

⁶¹ Ernst Wagner, *op. cit.*, 1977, p. 190.

Ținea de comitatul Târnava. Prima menționare la 1373 (Georgius et Thomas filii Ws dicti Hodnogh de Anduriasfolua)⁶². Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Oláh Andrásfalva.

Numele în românește este diferit de cel maghiar, arătând un alt sens. „Săcel” derivă din slavul „seč” care înseamnă „deștelenit”⁶³. Prima menționare sub forma Săcel este la 1733 (Szecsel), iar din 1714 apare și apelativul de Olah sub forma Oláh-Andrásfalva. Sub forma Székelyandrásfalva localitatea este menționată la 1898. Andrásfalva face referire la o biserică cu hramul Sf. Andrei.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

14. Seleuș (Daneș) – vechi denumiri Seleușul Mare; în magh. Nagyszölös; în săsește (Grisz) Alesch; în germ. Gross-Alisch; în lat. Scewlews, Ewluesch, Megalesium⁶⁴.

În privința primei menționări este o discuție! În sud-vestul județului Mureș sunt două localități cu numele Seleuș: una ține de valea Târnavei Mici și numită în vechime Seleușul Mic (Seleuș din comuna Zagăr) și cealaltă ține de valea Târnavei Mari fiind numită Seleușul Mare (Seleuș din comuna Daneș). Coriolan Suciu arată că în anul 1319 (possessionum suarum [...] Zewles) este prima menționare a Seleușului Mare; în DIR autorii arată că e vorba de Seleușul Mic, dar la note la explicații zic de Seleușul Mare (com. Daneș); în timp ce Ernst Wagner arată clar că la 1319 este Seleușul Mic (com. Zagăr) și la 1348 Seleușul Mare (com. Daneș)⁶⁵. Documentul de la 12 noiembrie 1319 vorbește despre posesiuni (moșii) nobiliare. Întrucât Seleuș-Daneș era pe teritoriu săsesc (Scaunul Sighișoara) nu poate fi vorba la 1319 de acesta. Prima menționare a Seleușului (din comuna Daneș) este la 1348 („quod quaedam possessiones Hoodwylagh, Scewlews, Danus, Prod, Kechteremi et Apaty vocatae inter Saxones et Syculos existentes essent monasterii de Clus praenotati”)⁶⁶.

Ținea de Scaunul Sighișoara. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Nagy-Szöllös v. Gros Alesch.

⁶² Franz Zimmermann, Carl Werner, *op. cit.*, Köln, 1897, II, p. 400 (doc. nr. 999); Ernst Wagner, *Historisch-statistisches ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, 1977, p. 190.

⁶³ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 104 (136).

⁶⁴ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁶⁵ Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, 1967, p. 115; DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 330-331; Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190 (Seleuș-Zagăr) și p. 360 (Seleuș-Daneș).

⁶⁶ Franz Zimmermann, Carl Werner, *op. cit.*, Köln, 1897, II, p. 56 (doc. nr. 634)

Numele localității derivă din „szőlő”, care înseamnă „viță-de-vie”, astfel din numele maghiar Szőlős a derivat în limba română numele de azi al localității „Seleuș”⁶⁷.

Descoperiri arheologice: în punctul „În Tău” este semnalată o așezare deschisă prin fragmente ceramice specifice secolelor VII-IX, perioada avaro-slavă; fragmentele sunt din pastă rudimentară, degresant microprundiș, lucrate la roată, decor cu benzi în val incizate orizontal sau cu combinații de benzi în valuri și striuri⁶⁸.

15. Șmig – vechi denumiri Asnic, Șomog; în magh. Somogyon, Somoggon; în săsească Schmigen; în germ. Schmiegen, Schmigen; în lat. Sumugun, Sumugus, Symyg, Sumugys⁶⁹. Prima menționare la 1317 (banul Simion [...] moșiile sale Almaș, Dârlos și Șmig)⁷⁰. Ținea de Comitatul Târnava, Scaunul de Sus. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare sub numele de Somogijon v. Schmügen.

Numele se referă la „corn de animal”⁷¹. Actualul nume în limba română derivă din denumirea săsească „Schmigen”. În limba maghiară „som” se poate traduce „corn”⁷².

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

16. Șoard – vechea denumire Șard; în magh. Küküllősárd, Sárd; în germ. Schard, Schord; în lat. Sard, Soard⁷³. Prima menționare în anul 1301 („dinspre pământul Șoardu hotarul este chiar acela al pământului numit Boiu”)⁷⁴. Localitatea ținea de Comitatul Târnava. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare cu numele de Sárd.

Originea numelui derivă din maghiarul *sár* care se referă la „noroi/glod/mlăștinos”⁷⁵. Numele în românește s-a format din cel maghiar, ca și cel în germană.

Descoperiri arheologice: ceramică feudală (sec. XI-XII) fragmentară, lucrată la roată, negricioasă și decorată cu caneluri înguste, orizontale⁷⁶.

---

⁶⁷ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 140 (108).

⁶⁸ Gh. Baltag, *op. cit.*, pp. 174-175.

⁶⁹ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁷⁰ DIR C, veacul XIV, I, 1953, p. 272; Franz Zimmermann, Carl Werner, *op. cit.*, Köln, 1892, I, p. 321-322 (doc. nr. 349).

⁷¹ Gustav Kisch, *op. cit.*, pp. 110-111 (78-79).

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁷⁴ DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 23 (55).

⁷⁶ Valeriu Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995, p. 273. (în continuare RepArhMs)

17. Șoimușu Mare – în magh. Nagysolymos; în lat. Solumus. Prima menționare în anul 1333. Ținea de Scaunul Odorhei (Telegd). Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare cu numele de Nagy Solijmos.

În maghiară „sólyom” înseamnă „șoim”, prin urmare transpunerea în română are aceeași semnificație. Din Solymos a devenit în românește Șoimuș⁷⁷. Aceste două sate poartă un nume ce arată o crescătorie importantă de șoimi de vânătoare.

Descoperiri arheologice: două puncte arheologice, „Dealul Cetății (Várhegy)” și „Cetatea domnească (Úrvár)”, amintesc de existența unei cetăți medievale. Tot aici există punctul „Bálványos - hegy”, care ar însemna „Dealul Idolilor” sau „Dealul Păgânilor”, putând arăta prezența unor grupuri de pecenegi în zonă. În puncte diverse din „Vatra satului” au fost identificate fragmente ceramice din perioada arpadiană (sec. XI-XII)⁷⁸.

18. Șoimușu Mic – în magh. Kissolymos; în lat. Kws Solijmos. Prima menționare în anul 1566. Ținea de Scaunul Odorhei (Telegd). Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare cu numele de Kis Solijmos.

Numele, ca și în cazul localității Șoimușu Mare, derivă din „sólyom”, adică „șoim”.

Descoperiri arheologice: în puncte diverse din „Vatra satului” au fost identificate fragmente ceramice din perioada arpadiană; în punctul „Lok” sunt semnalate fragmente ceramice prin săpături de salvare din epoca migrațiilor; în punctul „Bogár-Hágja” adunate prin periegheză fragmente ceramice din epoca migrațiilor;⁷⁹

19. Țopa – vechea denumire Boiul Mic; în magh. Alsó-Bun, Kisbún, Csofopfalva; lat. Kis Bun⁸⁰. Prima menționare este din anul 1672 sub forma Kis Bún („Kis Buni Betlen Miklos”). Localitatea ținea de Comitatul Târnava. Pe harta josefină realizată la 1769-1773 apare cu numele de Also-Bun.

O formă a numelui Țopa apare menționată abia în 1808 scris „Zopa” și cel mai probabil până în secolul al XVII-lea a existat un singur sat Boiu⁸¹. Tot pe harta josefină (1769-1773) avem menționat un oronim „Facazopy” arătând dealul care azi se află deasupra localității. Aceste informații ne arată că primele case au apărut înspre castelul Bethlen ca apoi să se extindă spre dealul care azi localitatea îi poartă numele.

⁷⁷ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 118 (150).

⁷⁸ Valeriu Cavruc, *Repertoriul arheologic al județului Harghita*, Sfântu Gheorghe, 2000, pp. 183-185. (în continuare RepArhHg)

⁷⁹ RepArhHg, 2000, pp. 183-185.

⁸⁰ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁸¹ Coriolan Suci, *op. cit.*, II, 1967, p. 113.

Etimologia numelui nu este clară. Există două variante privind forma „Zopa”: una albanezo-italiană cu origini iliro-trace și cealaltă turcică. E vorba de cuvântul albanez „copë” (pronunțat tsopă) și cuvântul din dialectul venețian „zopa” (pronunțat tsopa), care înseamnă „brazdă/bulgăre de pământ”; se consideră că „zopa” are origine ilirico-tracă și poate însemna „bucată, fragment, parte, frântură”. Variantă cu origine turcică se referă la „çöp” (adică „bucată de ceva”) ⁸².

Consider că la Boiu a fost colonizat un grup de pecenegi de către regatul Ungariei, cu rol de grăniceri ca și secuii. Pecenegii sunt turanici ca origine. Prin urmare se poate să se fi păstrat în toponimia locală o variantă turcică a cuvântului și mai târziu aici să se dezvolte un sat.

Ambele sate (Boiu și Țopa) apar menționate într-un document din perioada 1760-1762 (sub forma „N. Bun et K. Bun”) ⁸³. Satul Țopa apare datorită existenței castelului Bethlen din apropiere. Cel mai probabil se formează din casele ridicate de familiile care contribuiau la întreținerea castelului. Familia Bethlen avea o moșie și în satul Boiu, iar clădirile se văd astăzi, în timp ce castelul este în ruină fiind afectat de lucrările de îndiguire a Târnavei Mari.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

20. Uilac – vechea denumirea Uileac; în magh. Újlak; lat. Vilak, Vylak, Ujlak ⁸⁴. Prima menționare în 1301 (jumătate din pământul numit Uilak) ⁸⁵. Localitatea ținea de comitatul Târnavă, Scaunul de Sus (Superior). Pe harta josefină realizată la 1769-1773 nu pare.

În maghiară „újlak” înseamnă „nou”. În documentul din 20 octombrie 1301 se spune că „Dinspre Thylegh (n.m. Scaunul Odorhei) hotarul Boiu” ⁸⁶ îl formează râul Vilak (n.m. Uilac), după cum acest râu desparte de Thylegh jumătatea zisului pământ Vilak până la pământul Boiu” ⁸⁷. În latina medievală

---

⁸² Pârvu Boerescu, *Note, completări și comentarii etimologice* (2), în LR, LVII, nr. 2, București, 2008, pp. 118-119 și 124.

⁸³ Szabó M. Attila, *Dicționarul istoric și administrative al localităților din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș (Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára)*, Miercurea Ciuc (Csíkszereda), 2003 (consultat pe arcanum.hu).

⁸⁴ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁸⁵ DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

⁸⁶ În textul DIR e trecută Țopa, dar așa cum s-a mai zis e o menționare greșită, fiind vorba de Boiu. La acea vreme exista un singur Boiu. Țopa se formează în jurul castelului Bethlen, construit în secolul al XV-lea. Ambele localități apar menționate ca Boiu Mare sau Boiu Mic. Prima menționare a numelui Țopa (sub forma Zopa) e la 1808. DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

⁸⁷ DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

a cancelariei maghiare textul apare astfel: „vero Thylegh metam Bwn distinguit fluvius Vilak, prout ipse fluvius dividit a Thylegh medietatem dictae terrae Vilak ad terram Bwn”⁸⁸. Uilac apare sub forma „terrae”, prin urare pământ, fiind o moșie. Uilac era o moșia nouă a unui nobil maghiar.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada post-romană și epoca migrațiilor.

21. Valea Lungă –Pe harta josefină realizată la 1769-1773 localitatea nu apare, fiind un indiciu concret că nu a existat o așezare aici în Evul Mediu. De asemenea nici pe hărțile din 1819-1869 (a doua hartă militară austriacă) și din 1869-1887 (a treia hartă militară austriacă) localitatea nu apare. Este menționat un toponim pe care mai târziu, după 1956⁸⁹ îl adoptă noua așezare. În Ernst Wagner apare o localitatea Valea Lungă, dar este cea din jud. Alba, de pe Târnava Mare, la 11 km de Blaj.

Nu sunt semnalate descoperiri arheologice din perioada migrațiilor sau evul mediu timpuriu.

22. Vidacut – prima menționare la 1432. În documentul din 20 octombrie 1301 se vorbește de un izvor numit Hidegkut⁹⁰. Chiar dacă nu menționează o așezare, moșie sau pământ numele face trimitere la Vidacut. Oiconimul vine din maghiarul Hidegkút și înseamnă „fântână rece”⁹¹.

În documente până la 1567 apare menționat un singur sat Vidacut sub numele de Hijdegkwth⁹². Începând cu secolul al XVII-lea sunt menționate două sate Vidacut aflate în apropiere una de alta și care au existat concomitent până în 1925 sub numele de Vidacutul Unguresc și Vidacutul Românesc, despărțite fiind de valea care traversează acum mijlocul satului. Din 1925 cele două sate se unesc administrativ formând o singură localitate.

Ambele localități apar pe harta josefină realizată la 1769-1773 sub numele de Magijar Hidegkut și respectiv Olah Hidegkut. Administrativ cele două localități erau separate Vidacutul Românesc ținea de Comitatul Târnava în timp ce Vidacutul Unguresc ținea de Scaunul Odorhei.

a. Vidacutul Românesc - vechea denumire Vidacutul Român; magh. Székelyhidegkut, Oláhhidegkut; germ. Kaltbrann; lat. Hydegkwth⁹³. Azi parte a localității Vidacut. Prima menționare la 1645 sub numele de Oláh Hidegkúth⁹⁴.

---

⁸⁸ Franz Zimmermann, Carl Werner, *op. cit.*, Köln, 1892, I, pp. 219-220 (doc. nr. 290).

⁸⁹ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 188 (vezi și nota 3).

⁹⁰ DIR C, veacul XIV, I, 1953, pp. 10-11.

⁹¹ Gustav Kisch, *op. cit.*, p. 229 (261).

⁹² Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, 1967, p. 246.

⁹³ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 190.

⁹⁴ Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, 1967, p. 246.

- b. Vidacutul Unguresc - magh. Magyarhidegkút; germ.?: lat. Hydekwth⁹⁵. Azi parte a localității Vidacut. Prima menționare la 1733 sub numele de Vida-Kut (Magyar Hidegkút), dar mai sigură e menționarea de la 1760-1762 sub numele de Magyar Hideg Kut⁹⁶.

Descoperiri arheologice: în punctul „Vatra satului” semnalate fragmente ceramice (cu benzi de linii vălurite) din perioada migrațiilor (secolele VII-IX) și perioada arpadiană (secolele XI-XIII)⁹⁷.

B. Hileonime

1. Padura Nuchylor – hileonim cu rezonanță românească este o pădure aflată lângă localitatea Giacăș. Apare sub acest nume pe harta Josefina din 1769-1773.
2. Padura Korpelj – hileonim cu rezonanță românească aflată la est de localitatea Șmig. Apare pe harta Josefina din 1769-1773.
3. Frauen Wald – la nord-vest de Dârlos.
4. Dumbrava Wald – la est de Hetiur.
5. Padura Frimtura – la vest de Vidacut.

C. Oronime

Dintre oronime domină două, cele formate din „Berg” și din „Dial”. Primul este în limba germană, iar al doilea în limba română. În continuarea oronimele sunt grupate după trei tipuri de toponime anume cele care au forma Berg, cele care au forma Dial și alte tipuri. Acestea apar pe harta Josefina realizată la 1769-1773. Ca la „observații” să vin cu unele explicații pentru unele forme de oronime.

a) Oronime formate din „Berg”: Blahulij Berg (nord de Alma); Kirchen Berg, Raschu Berg, Borlen Berg, Randlen Berg, Hanftel Berg, Schaffer Berg (toate aflate între Curciu și Dârlos); Finsz Berg, Schuler Berg (ambele la nord de Curciu); Galgen Berg (1. la vest de Alma; 2. Lângă Dumbrăveni); Plumen Berg (la nord de Ernea); Erbehr Berg, Paffen Berg (ambele la est de Hoghilag); Kollen Berg, Tahl Berg (ambele la nord-est de Prod); Schit Berg (la est de Prod); Hirschel Berg (la sud-est de Prod); Ziges Berg (la nord de Seleuș, la cumpăna apelor); Oспен Berg (la sud-vest de Hetiur); Glaser Berg (la sud de Hetiur); Kro Berg (la nord-est de Sighișoara); Nova Berg (la vest de Boiu); Regide Berg (la nord-vest de Boiu); Genzerve Berg (la nord de Boiu); Golgen Berg (la sud de Boiu); Gatgen Berg (la vest de Șoard); Dossu Schardury Berg (la est de Boiu); Furdsy Berg, Tsetekuj Berg (la vest de Săcel).

⁹⁵ Ernst Wagner, *op. cit.*, p. 308.

⁹⁶ Coriolan Suci, *op. cit.*, II, 1967, p. 246

⁹⁷ RepArhHg, 2000, p. 189-190.

b) Oronime formate din „Dial”: Dial Bodej (nord de Ernea); Dial Gaura Popij (la nord de Păucea); Dial Sederesch (est de Păucea); Dial Korpolj (est de Șmig); Dial Pandur (între Alma și Ernea); Dial Werges (vest de Păucea); Dialo Dievyschel (la nord de Dumbrăveni); Dial Galbin, Dial Smijouluj (la nord de Boiu); Dial Soldukuluj (la vest de Săcel); Dial Ursy (la nord-vest de Vidacut).

c) Alte Oronime: Galgenberg (vest de Păucea); Bostu Hegijet (la sud de Ernea); Reinner hülen (la vest de Prod); Hasengrund (la nord de Seleuș); Olla Föcö (la est de Șoard); Facazopy (adică „fața Țopii”, la sud de Boiu); Kelimekel Hegy (la sud de Vidacut); Goýsosegý Fötö (la sud de Șoimușul Mare); Senke Fetej, Feges Fetej, Sandor Dillyc Fetej, Conkos Fetej (pe cumpăna apelor la nord de Șoimușul Mare).

Observații

1. Blahulij Berg – oronim aflat la nord de localitatea Alma. Înseamnă „Dealul valahilor”. Apare pe harta Josefina din 1769-1773.
2. Dial Pandur – între Alma și Ernea. „Pandurul” este cunoscut în istoria românească ca soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. Dar aici nu este cazul, întrucât pandurii din oastea trupele muntene apar spre sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea⁹⁸. Aici cuvântul provine de la soldatul care făcea parte dintr-un corp de oaste ce exista în armata habsburgică în sec. al XVIII-lea. Pandurii erau la origine un corp de oaste ce țineau de nobilii croați, fiind integrați în secolul al XVIII-lea în oastea austriacă. Sub ocupația austriacă în Oltenia se creează astfel de trupe pentru a apăra granițele de sud a Imperiului austriac (habsburgic). Termenul a pătruns și în maghiară sub forma „pandúr”. În Muntenia și Oltenia adesea haiducii au fost recrutați ca panduri de către austrieci, de aici adesea cele două cuvinte confundându-se.
3. Reinner hülen – la vest de Prod. În limba germană cuvântul „hüllen” are sensul „a înfășura, a înveli, a acoperi”. Conform DEX, „Hulă” în prezent are două înțelesuri ce țin de forme geografice: 1. „drum care urcă pe coastă de deal/munte foarte piezișă”; 2. „surpătură de munte sau de deal”. A doua explicație se potrivește pentru cazul de față. DEX propune o origine din limba maghiară a cuvântului hulă, anume din hulla (hulló) „surpătură”, dar cel mai probabil cuvântul are origini germane, preluat în limba maghiară.
4. Dossu Schardury Berg – la est de Boiu. Cuvântul „dos” este un toponim care arată poziția locului față de altitudinea solului și față de punctele cardinale. „Dos” se referă adesea la partea opusă față de soare (sinonime fiind „spatele muntelui/dealului” sau „partea rece a dealului/muntelui”), iar pentru

---

⁹⁸ Iorgu Iordan, *op. cit.*, 1963, p. 217.

a arăta partea dinspre soare este folosit cuvântul „față” („coasta caldă a dealului/muntelui”)⁹⁹. Dos arată așadar partea umbrită a unui deal, în cazul de față aflat cu fața spre localitatea Boiu și adesea lipsit pe soare în marea parte a zilei.

5. Facazopy – adică „fața Țopii”. Localitatea Țopa își are numele de la un toponim geografic. Satul de dezvoltă inițial din locuințele slujbașilor de la castelul Bethlen întinzându-se până la toponimul Zopa. Așa cum am văzut la explicațiile de la „Dossu Schardury Berg”, aici întâlnim toponimul „față” opus cuvântului „dos”. „Față” arată că porțiunea din deal este cu fața la soare. „Zopa” are fie origine ilirico-tracă și poate însemna „bucată, fragment, parte, frântură”, fie origine turcică se referă și la „çöp” (adică „bucată de ceva”)¹⁰⁰.

D. Hidronime

În privința hidronimelor harta Josefînă din 1769-1773 ne oferă doar trei denumiri, dintre care unul este râul principal Târnavă Mare.

1. Hidronimul „Târnavă” are origini slave, „târ” însemnând „floare cu spini” și „ava” fiind „apa”¹⁰¹. Denumirea râului Târnavă în limba maghiară este „Kükülö”. Această formă are origini turanice și a pătruns datorită prezenței pecenegilor în această parte a Transilvaniei¹⁰². În limba slavă avem „T’rûnavă”, care derivă din cuvântul „trûnû” („spini”, „mărăcini”) căruia i s-a adăugat sufixul „ava”¹⁰³. Numele de „târ” s-a păstrat pentru acest râu probabil din cauza unei plante cu spini care producea un fruct de culoare roșie și de mărimea măceșelor din care se putea produce un soi de vin roșu. Această plantă crește pe malurile râurilor.

2. Pofel Grund – izvorăște la nord de Hetiur având gura de vărsare la sud de Seleuș.

3. Solÿmosi Patak – își are izvoarele la nord de Vidacut, culege văile care vin din Șoimușul Mare și Șoimușul Mic și varsă în Târnavă Mare la sud de Șoard.

E. Concluzii

Studiul de față, început în numărul anterior al prezentului anuar, are în vedere toponimia aflată la nord de valea Târnavei Mari din perspectiva oiconimelor, oronimelor, hidronimelor și hielonimelor aflate într-un spațiu delimitat de cumpăna apelor la nord, cursul Târnavei Mari la sud, valea

⁹⁹ Iorgu Iordan, *op. cit.*, 1963, p. 138.

¹⁰⁰ Părvu Boerescu, *Note, completări și comentarii etimologice (2)*, în LR, LVII, nr. 2, București, 2008, pp. 118-119 și 124.

¹⁰¹ Gh. Baltag, *Sighișoara*, p. 248.

¹⁰² *Ibidem*, p. 249.

¹⁰³ V. Frățilă, *Studii* (2002), p. 159; *Idem*, *Studii ...* (2011), p. 215.

Șoimuș la est și valea Păucea la vest. Studiarea acestor toponime arată prezența unor comunități slavo-române, maghiare/secuiești, a sașilor și a unor grupuri de turanici.

Oiconimele de la nord de Târnava Mare din bazinul hidrografic al acesteia se împart în 7 categorii. Urmând categoriile propuse de Buza-Mărculeț¹⁰⁴ și pe cele identificate la sud de Târnava Mare constatăm că lipsesc oiconimele provenite din termeni bisericești (excepție cele care poartă hramul bisericilor).

1. Oiconime care arată forma și unele particularități ale reliefului: Curciu (poiană/ deștelenit sau dacă luăm varianta maghiară Körös avem „aur”), Dârlos (uscat, arid, secătură), Păucea (loc mocirlos/în mlaștină), Prod (loc de trecere), Săcel (deștelenit), Șoard (mlăștină), Țopa (bucată, fragment, parte, frântură), Vidacut (loc cu fântână/izvor rece).
2. Oiconime care au legătură cu vegetația: Alma (de la măr), Seleuș (viță de vie).
3. Oiconime care au legătură cu fauna: Hoghilag (loc cu castori), Șmig (corn de animal), Șoimușul Mare și Șoimușul Mic (de la șoim).
4. Oiconime care evocă mărturii istorice și de viață socială: Hetiur („al șaptea om”).
5. Oiconime provenite din termeni bisericești: nu avem.
6. Oiconime care arată nume de popoare: Boiu (trib peceneg).
7. Oiconime care provin de la numele întemeietorului localității, a unor comunități locale, a unui sfânt sau a unei personalități: Dumbrăveni (Erszébétváros - orașul Sf. Elisabeta), Eliseni (Székelyszenterzsébet de la Sf. Elisabeta din Secuime), Ernea (de la numele de persoană Arnold), Giacș (de la Sf. Iacob), Uilac (sat nou).

Harta Josefina conține toponime de tip oronime și hielonime cu rezonanță românească arătând că populația românească era prezentă atât la nord cât și la sud de Târnava Mare. Oiconimele care arată forma și particularitățile reliefului și a apelor curgătoare sunt reprezentate de 8 așezări, dintre care două arată deșteleniri (Curciu, Săcel), una s-a dezvoltat într-o zonă secetoasă sau aridă (Dârlos) și două pe terenuri mocirloase (Păucea, Șoard), o așezare arată un loc important de trecere (Prod), iar alte două au denumiri după fizionomia reliefului (Țopa – bucată, fragment, parte, frântură de deal; Vidacut – loc cu izvor rece). Alte 5 oiconime provin de la numele întemeietorului localității/a unor comunități locale/ a unui sfânt/ a unei personalități; astfel că avem așezări care poartă denumiri după hramul

¹⁰⁴ M. Buza, I. Mărculeț, *op. cit.*, pp. 254-255; vezi și I. Conea, *Toponimia. Aspectele ei geografice*, Monografie geografică a R. P. Române, I, Geografie fizică, București, 1960; Vasile Frănilă, *Studii de toponimie*, Editura Dacia XXI, 2011.

bisericii anume după Sf. Elisabeta (Erszebétváros/Dumbrăveni, Eliseni) și Sf. Iacob (Giacăș); așezări care poartă numele întemeietorului satului cum e cazul lui Arnold (Ernea) și o așezare care arată că satul e nou (Uilac). Un oiconim evocă mărturii istorice și de viață socială (Hetiur). Altele 2 poartă denumiri datorate unor caracteristici în legătură cu vegetația (Alma – măr, Seleuș – viță de vie), 4 cu fauna (Hoghilag – castor, Șmig – corn de animal, Șoimușul Mare și Mic - șoim) și o așezare a cărei denumire provine de la nume de popoare (Boiu – de la tribul peceneg Boy).

Unele oiconime provin din cuvinte slavo-române (ex. Curciu/Kirtsch; Prod/Pródt/Pruden), altele au fost înlocuite cu toponime maghiare (Curciu/Kirtsch cu Körös adică „deștelenit” cu „aur”; Săcel cu Andrásfalva adică deștelenit cu Satul Sf. Andrei); altele au forme germane din care s-au format cele maghiare (ex. Dârlos din germanul dürr, adică „uscat/secetos”; Ernea/Szászernye din germanul Arnold; Giacăș/ Gyákos din germanul Jakob); în alte cazuri există două sau trei denumiri pentru aceeași localitate arătând existența în paralel a două sau trei comunități (ex. Hétür/Marienburg adică maghiari/germani; Curciu/Körös/Kirtsch adică slavo-români/ maghiari/ germani); în trecutul apropiat unele oiconime au fost înlocuite cu denumiri românești fără să se țină cont de înțelesul inițial (ex. Dumbrăveni).

Hielonimele apar trecute sub forma germană „Wald” sau sub forma românească „Padura” (adică „pădurea”), iar dintre denumiri cu rezonanță românească avem „Padura Nucyylor” arătând o pădure unde au fost plantați nuci și „Padura Frimtura” de la „frântură”, adică o porțiune cu copaci separată de pădurea principală. Hidronime cu rezonanță românească nu sunt trecute pe harta josefină la nord de Târnavă Mare. Dintre oronime întâlnim „Blahulij Berg” (adică dealul blahilor, a românilor), „Dial Pandur” unde cuvântul „pandur” arată un soldat din armata austriacă și nu un soldat din armata lui Tudor Vladimirescu; și tot ca hielonime avem două cuvinte opuse ca înțeles, anume „dos” și „fața” ce se întâlnesc pe teritoriul localității Boiu și arată părți a dealurilor aflate spre soare sau ferite de soare din cauza poziționării.

Concluziile finale la cele două articole arată că pentru secolele X-XIII avem populații mixte pe valea mijlocie a Târnavei Mari. În secolele X-XI prezența slavo-românilor (blahii/valahii) este arătată prin descoperiri arheologice atât la sud cât și la nord de râul Târnavă Mare. În partea de sud pe valea Albeștiului/Șapartocului, valea Crișului, valea Laslea ș.a. descoperirile arheologice arată existența unor comunități izolate, cu vechime pe acele meleaguri și aflate într-un sistem economic de subzistență. Aceste comunități se găsesc în puncte aflate la 1-3 km de vatra satului actual și de obicei spre fundul văii în locuri ferite natural. Populația nou venită fie ea secuiască, maghiară sau germană s-a așezat într-un punct liber, neocupat. Crearea

domeniilor nobiliare și a celor bisericești a dus la apariția relației feudale în care seniorul se folosește de munca vasalilor și în același timp oferă loc de trai și protecție ceea ce atrage și populația băștinașă oferindu-și forța de muncă în schimbul protecției și a unui trai mai bun într-un sistem economic controlat de nobili, biserică și rege. Din punct de vedere toponimic populația locală este reprezentată de oiconimele Criș, Daia, Vulcan la sud și Curiu, Prod, Săcel la nord de Târnava Mare.

Istoria și arheologia ne arată că în secolul al X-lea asistăm la decăderea puterii militare și politice (chiar și doar hegemonice) a bulgarilor în sudul Transilvaniei (cu descoperiri arheologice la Alba Iulia, Blandiana ș.a.) și înlocuirea acestora cu cea a uniunii tribale maghiare arpadiene venită dinspre vest din Pannonia (grupul Cluj) și cea a confederației pecenege dinspre est și sud-est de la Dunărea de Jos (toponimia de pe valea mijlocie a Oltului zona Făgăraș).

Începând cu secolul al XI-lea regatul Ungariei ocupă treptat întreg spațiul transilvan, ca pe timpul regelui Andrei al II-lea (1205-1235) să atingă linia Carpaților Curburii.

Spre sfârșitul secolului al XI-lea - începutul secolului al XII-lea pe valea Târnavei Mari pătrund secuii și pecenegii maghiarizați (bissenii) având rolul de grăniceri în cadrul regatului maghiar. Arheologic prezența secuilor este arătată la Bratei și Sighișoara-Dealul Viilor. Toponimic îi avem pe secui la Saschiz (Kezdi), Copșa Mică și Copșa Mare. Alte toponime arată crearea unor așezări de către nobilii maghiari sau de către clerul bisericesc maghiar: la sud de Târnava Mare avem Albești (Alba Ecclesiae), Daneș (Dános), Florești (Földzin), Laslea (Szászszentlászló), Mălâncrav (Almakerék), Sighișoara (Segesvár), Șaroșul pe Târnave (Szászsáros), Șapartoc (Sárpatak), Vânători (Héjásfalva); la nord de Târnava Mare avem Alma (Küküllőalmás), Eliseni (Székelyszenterzsébet), Hetiur (Hétur), Hoghilag (Holdvilág), Păucea (Pócstelke), Seleuș (Nagyszölös), Șmig (Somogyon), Șoard (Sárd), Șoimușu Mare (Nagysolymos), Șoimușu Mic (Kissolymos), Uilac (Újlak), Vidacut (Székelyhidegkut). Prezența pecenegilor este semnalată de toponimele Stejăreni (Besse), Boiu (Felső-Bun) și Țopa (Csopofalva). În cazul majorității acestor așezări au fost descoperite puncte arheologice cu vestigii din secolele VII-IX atribuite unei populații slavo-române.

Coloniștii germani veniți în sudul Transilvaniei pe timpul regelui Geza al II-lea (1141-1162) vor ocupa valea mijlocie a Târnavei Mari la începutul secolului al XIII-lea. Toponime care arată ridicarea de așezări germane (săsești) sunt Ațel (Hetzeldorf), Biertan (Birthälm), Buzd (Buss), Dupuș (Tobiasdorf), Nou Săsesc (Naendref), Richiș (Rechesdref), Roandola

(Raeduel), Șaeș (Schâs), Valchid (Waldhâdjn) la sud de Târnavă Mare și Dârlos, Ernea, Giacăș la nord de Târnavă Mare.

Localitățile de la nord de Târnavă Mare pe valea mijlocie apar menționate în documente abia începând cu secolul al XIV-lea, față de cele de la sud de Târnavă Mare unde avem menționări din prima jumătate a secolului al XIII-lea (tabelul 2).

Überlegungen zur geschichtlichen Entwicklung des Großen Kokel Becken aus archäologischer und toponymischer Perspektive zwischen den 10.-13. Jahrhunderten

(II)

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Studie, deren ersten Teil in der letzten Ausgabe des Jahrbuches erschienen ist, betrifft die Toponymie (Ortsbezeichnung) des Gebietes nördlich vom Großen Kokel Tal. Die Studie bezieht sich auf Oikonyme, Oronyme, Hydronyme und Namen für Wälder, die in einem bestimmten Raum erkennbar sind (nördlich von der Wasserscheidelinie, südlich vom Großen Kokel Flusslauf, östlich von Șoimuș Tal und westlich von Păucea Tal begrenzt). Das Untersuchen dieser Toponyme deuten auf die Anwesenheit einer slawisch-rumänischen, ungarisch/szeklerischen, sächsischen und einiger turanischen Gruppen angehörenden Siedlungen hin.

Die Oikonyme lassen die Form und Merkmale der Reliefformen und fließenden Gewässer erkennen, wobei diese durch 8 Siedlungen vertreten sind. Zwei davon wurden im Feld identifiziert, eine im unfruchtbaren Gelände, zwei im schlammiges Gelände u.a. Weitere Oikonyme wurden von Siedlungsbegründer, von Heiligen oder Persönlichkeiten (in diesem Fall geht es um 5 Siedlungen) abgeleitet; davon rufen eine Siedlungsnamen geschichtliche Ereignisse hervor, zwei sind in Bezug auf die Pflanzenwelt entstanden, vier in Bezug auf die Tierwelt, Siedlung deren Name vom Namen der Völker stammt (1).

Einige Oikonyme stammen aus slawisch-rumänischen Wörtern (z.B. Curciu/Kirtsch; Prod/Pródt/Pruden), andere wurden durch ungarischen Toponyme ersetzt (Curciu/Kirtsch ersetzt durch Körös, nämlich geackertes *Feld* durch *Gold* ersetzt; Săcel durch Andrásfalva, nämlich durch Hl. Andreas). Andere Toponyme beweisen deutsche Formen aus denen die ungarischen Bezeichnungen entstanden sind (z.B. Dârlos stammt von dem deutschen Begriff *dürr*; Ernea/Szászernye vom Arnold; Giacăș/ Gyáros vom Jakob). Es gibt auch Fälle in denen die gleichzeitige Bewohnung derselben Siedlung von zwei oder sogar drei ethnischen Gruppen bewiesen wird (z.B. Hétür/Marienburg, nämlich Ungarn/Sachsen; Curciu/Körös/Kirtsch, nämlich Slawisch-Rumänischen/Ungarn/Sachsen). Manche Oikonyme wurden in naher Vergangenheit durch rumänischen Bezeichnungen ersetzt, wobei man den ursprünglichen Orstnamen vernachlässigt wurde (z.B. Dumbrăveni).

Die Waldnamen sind entweder durch den deutschen Begriff „Wald“ oder den rumänischen „Padura“ (nämlich „pădurea“) erkennbar. Es gibt Waldnamen mit rumänischen Klang, wie z.B. „Padura Nucylor“, ein Nussbaumwald oder „Padura Frimtura“ abgeleitet von „frântură“ (Bruch), also eine mit Bäumen bedeckten Fläche, die von dem eigentlichen Wald abgetrennt ist. Rumänisch klingende Hydronyme gibt es auf der Josefinischen Landesaufnahme nördlich von der Großen Kokel nicht dargestellt. Besondere Oronyme sind solche wie „Blahulij Berg“ (der Hügel der sogenannten „blahi“, also der Rumänen), „Dial Pandur“, wobei der Begriff „pandur“ einen habsburgischen Soldat und nicht einen aus der armee des Tudor Vladimirescu bezeichnet. Weitere Oronyme sind auch entgegengesetzte Begriffe, wie z.B. „dos“ und „față“, die in Boiu getroffen sind. Diese beziehen sich auf Hügeln, die der Sonne gegenübergestellt oder von dieser entfernt sind.

Cuvinte cheie: harta josefină 1769-1773, toponimie, arheologie, oiconime, oronime, hidronime, hileonime, Târnava Mare

Schlüsselwörter: Josephinischen Landesaufnahme 1769-1773, Toponymie, Ortsnamen, Reliefformen, Gewässernamen, Groß-Kokel.

Anexe

Nr. crt.	(!) ¹⁰⁵ Cu origine maghiară	(!!) Cu origine germană	(!!!!) Cu origine slavo-românească	(!V) Nume nou românesc	(V) Cu origine turanică
1.	Alma/ Küküllőalmás/ Almaschken	Dârlos/ Darlac/ Durles	Curciu/ Körös/ Kirtsch (!)	Dumbrăveni/ Erszebétváros/ Epeschdorf	Boiu/ Felső-Bun
2.	Curciu/ Körös/ Kirtsch (!!!!)	Ernea/ Szászernye/ Ehrgang	Prod/ Pród(t)/ Pruden	Valea Lungă	Țopa/ Alsó- Bun/ Csopofalva
3.	Eliseni/ Székelyszenterzsébet	Giacăș/ Gyákos/ Jakobsdorf	Săcel/ Oláh- Andrásfalva/ Andresdorf		
4.	Hetiur/ Hétur/ Marienburg (!!)	Hetiur/ Hétur/ Marienburg (!)			
5.	Hoghilag/ Holdvilág/ Halwelagen				
6.	Păucea/ Pócsstelke/ Puschendorf				
7.	Seleuș/ Nagyszölös/ Gross-Alisch				
8.	Șoard/ Sárd/ Schard				
9.	Șoimușu Mare/ Nagysolymos				
10.	Șoimușu Mic/ Kissolymos				
11.	Șmig/ Somogyon/ Schmiegen				
12.	Uilac/ Újlak				
13.	Vidacut/ Oláhidegkut - Magyarhidegkút				

Tabel 1. Originea lingvistică a toponimelor de la nord de Târnava Mare.

¹⁰⁵ Semnele (!) au următoarea explicație: (!) și (!!)

originea numelui nu e sigură, maghiară sau germană, prin urmare apar în ambele coloane; (!!!) apare și în coloana cu originea numelui din latina medievală (aici nu e cazul); (!!!!) are și origine slavă; (!V) are un nume nou românesc, vezi coloana respectivă.

Nr. crt.	Localitatea	Denumirile din maghiară/germană	Descoperiri arheologice			Anul primei menționări
			Sec. VII-IX	Sec. IX-X	Sec. X-XIII	
La sud de Târnava Mare						
1.	Albești	Fehéregyház/ Weißkirich	Da	Da	Da	1231
2.	Apold	Trapóld/ Trappold	Da			1231
3.	Ațel	Hetzeldorf				1283
4.	Biertan	Berethalom/ BIRTHÄlm				1283
5.	Brateiu	Pretai/ Baráthely	Da	Da	Da	1283
6.	Buzd	Buzd/ Buss				1334
7.	Copșa Mare	Nagykapus/ GriszKopesch				1283
8.	Criș	Keresd/ Kreisch	Da	Da	Da	1305
9.	Daia	Szász-Dálya/ Dändref	Da		Da	1280
10.	Daneș	Dános/ Dunnesderf	Da			1348
11.	Dupuș	Tobiás/ Tobsdorf				1286
12.	Florești	Felța/ Fälzenderf				1305
13.	Laslea	Szt. László/ Groß-Lasseln				1309
14.	Mălâncrav	Almakerék/ Malmkrog	Da			1305
15.	Nou Săsesc	Apaújfalau/ Sächs Neudorf				1305
16.	Richiș	Riomfalva/ Reichesdorf				1283
17.	Roandola	Rudály/ Raunthal				1322
18.	Saschiz	Szászkézd/ Keisd	Da	Da		1309
19.	Sighișoara	Segesvár/ Schäßburg	Da	Da	Da	1280
20.	Stejăreni	Beșa/ Besse	Da			1305
21.	Șaeș	Segesd/ Schaas	Da			1302
22.	Șaroș	Szászsáros/ Scharosch	Da			1283
23.	Șapartoc	Sárpatak/ Schorpendorf				1231
24.	Valchid	Válthid/ Waldhütten				1317
25.	Vânători	Héjásfalva/ Teufelsdorf				1297
26.	Vulcan	Volkány/ Wolkendorf				1315
La nord de Târnava Mare						
1.	Alma	Küküllőalmás/ Almaschken				1317
2.	Boiu	Felső-Bun				1301
3.	Curciu	Körös/ Kirtsch			Da	1322
4.	Dârlos	Darlóc/ Durles				1317
5.	Dumbrăveni	Erszebétváros/ Elisabethstadt				1332
6.	Eliseni	Székelyszenterzsébet	Da		Da	1333
7.	Ernea	Szászernye/ Ehrgang				1339
8.	Giacăș	Gyákos/ Gogeschdorf				1337
9.	Hetiur	Hétur/ Marienburg	Da	Da	Da	1301
10.	Hoghilag	Holdvilág/ Halwelagen				1332
11.	Păucea	Pócstelke/ Puschendorf				1366
12.	Prod	Pród(t)/ Pruden				1348

13.	Săcel	Székelyandrásfalva				1373
14.	Seleuș	Nagyszölös/ Gross-Alisch	Da			1348
15.	Șmig	Somogyon/ Schmiegen				1317
16.	Șoard	Sárd/ Sárd			Da	1301
17.	Șoimușu Mare	Nagysolymos			Da	1333
18.	Șoimușu Mic	Kissolymos	Da		Da	1566
19.	Țopa	Csopofalva				1372
20.	Uilac	Újlak				1301
21.	Vidacut	Oláhhidegkut și Magyarhidegkút	Da		Da	1301/1432

Tabel 2. Încadrările pe perioade istorice ale descoperirilor arheologice.

UN RITUAL RĂZBOINIC PĂGÂN ÎN PEISAJUL CREȘTIN AL SIGHIȘOAREI MEDIEVALE(O SPADĂ ÎNDOITĂ RITUAL ȘI UN VAS CU RUNE ÎNTR-UN MORMÂNT DE SECOL XII-XIII)*

Ioan F. Pascu

Începuturile

După ce în august 955 împăratul Otto cel Mare a zdrobit la Lechfeld (lângă Augsburg - Germania), o oaste maghiară condusă de Bulcsú, Lehel și Súr, oprind definitiv devastatoarele lor incursiuni în centrul și spre vestul Europei, triburile înfrânte s-au sedentarizat în Pusta Pannoniei. De aici, pe măsura creștinării și consolidării regatului arpadian, obiectivele externe se schimbă, îndreptându-se către Transilvania, țintele finale fiind gurile Dunării și ieșirea la Marea Neagră – neatinse însă doar datorită marii invazii tătaromongole din 1241. Astfel, valorile maghiare, revărsate sistematic, organizat și fără opreliști în țara de peste păduri (*Ultrasilvana*), așază granițe după granițe, căutând parcă tot mai insistent o frontieră naturală invulnerabilă.

Oricum „în perioada guvernării regelui Coloman I Cărturarul (1095-1116), în jurul anilor 1100, granița de sud-est a regatului se afla aproximativ pe linia ce unea văile râurilor Secaș, Calva și se continua pe cursul mijlociu al Hârtibaciului în direcția așezării secuiești Saschiz”¹. Din această zonă frontalieră, coborând pe Valea Șaeșului, ajung și primii secui la Sighișoara, unde întemeiază două locuri cu funcțiuni diferite dar interconectate între ele: una civilă (cu necropola aferentă) la Dealul Viilor, alta militară pe Dealul Cetății – așezarea civilă deservind în mod direct, cu oameni și provizii, fortificarea (*castrum*ul grăniceresc) aflată pe locul actualei Biserici din Deal.

Sighișoara și secuii

Aflați în prima linie („în prima acie”) a luptelor pe care maghiarii le-au purtat cu popoarele aflate în contact, secuii sunt atestați ca războinici de temut dar cu o sorginte încă și acum enigmatică, prilej de discuții interminabile câtă vreme originea lor, presupusă în mod felurit (hunică, gepidă, avară, cumenă, pecenegă, kabaro-kazară etc) nu a produs până în prezent o teorie verosimilă și general acceptată. În fapt, singurul lucru pentru care s-a ajuns la un consens este acela că ei trebuie priviți ca un grup etnic

---

* Prezentul material prezintă într-o variantă ușor modificată un fragment din teza noastră doctorală „*Arheologia peisajului în spațiul Sighișoarei medievale*” (în lucru)

¹ Ioan Marian Țiplic, „Considerații cu privire la liniile întărite de tipul prisăcilor din Transilvania (sec. IX-XIII)”, în *Acta Terrae Septemcastrensis* I, Sibiu, Ed. Economică, 2002, p.160.

aparte, care nici din exterior și nici din interior nu au fost percepuți ori nu s-au perceput ca maghiari. Altfel spus, nu numai că maghiarii i-au considerat un popor străin ci chiar secuii înșiși aveau o conștiință etnică aparte, fiind convinși că sunt descendenți ai hunilor, oarecum înrudiți cu maghiarii, dar numai cu predecesorii lor din patria ugrică străbună.²

În secolul al XIII-lea secuii aveau o scriere runică proprie (redescoperită în epoca modernă), limba lor a devenit ulterior una esențial maghiară dar „colorată cu cuvinte de proveniență românească”³, după cum organizarea tradițional-specifică, elementele de port și o parte din onomastica patrimonială sunt alte elemente caracteristice.

Așezarea secuiască civilă de la Sighișoara corespunde sitului arheologic multistratificat de la Dealul Viilor. Aceasta se găsește în Podișul Boiului (extins în partea de nord-est a orașului, corespunzător Cartierului Viilor), la marginea de nord-est a municipiului Sighișoara, pe prima și a doua terasă aflate pe malul drept al Târnavei Mari.

La aproximativ 350 m către est, în amonte de așezare și pe panta lină a unei alte terase aflate tot pe malul râului, comunitatea secuiască de la Dealul Viilor și-a ales locul de veci. Este vorba de o necropolă considerată de arheologi ca fiind una integral creștină, caracteristică unui cimitir de biserică (m. *Templom körüli temeto*, g. *Friedhof* sau *Kirchhof*, en. *Churchyard*), deși lăcașul de cult nu a fost încă identificat dar e presupus sub drumul care acum împarte în două zona necropolară.⁴

Apoi, în timp ce artefactele (ceramice, metalice ș.a.) descoperite în așezarea civilă de la Sighișoara-Dealul Viilor ne oferă cu preponderență informații privind ocupațiile și tipicul locuirii, inventarul arheologic din necropolă devine relevant nu doar pentru rit, ritual, gen, port, statut ori rost social, cât mai ales prin monedele de obol, care permit cea mai bună încadrare cronologică a sitului, cu deosebire pentru partea sa finală, petrecută probabil în anii de domnie a regelui Bela al III-lea (1172-1196).⁵

Astfel, pornind de la topografia înmormântărilor din cadrul necropolei, autorii cercetărilor de la Sighișoara-Dealul Viilor au concluzionat că cimitirul a putut fi folosit de la începutul secolului al XII-lea iar abandonarea lui s-a petrecut, probabil, în anii de domnie a regelui Bela al III-

---

² Pál Engel., *Regatul Sfântului Ștefan: istoria Ungariei medievale 895-1526.*, Cluj-Napoca, Mega, 2011, p. 145

³ *Ibidem*

⁴ Radu Harhiu, Erwin Gáll., „Necropola din secolul XII de la Sighișoara-Dealul Viilor, punctul „Necropolă””, în *Analele Banatului. Serie nouă. Arheologie și istorie.*, XXII, 2014, Ed. Mega, Cluj-Napoca. p. 208.

⁵ *Ibidem.*, p. 224

lea. Iar cum cimitirul datează și așezarea, știm cu multă aproximație că secuii vin în spațiul Sighișoarei în timpul lui Coloman Cărturarul (1095-1116) sau a fiului său Ștefan al II-lea (1116-1131) și pleacă în vremea lui Bela al III-lea, adică tocmai atunci când în locul lor (dar nu pe locul lor) sosesc din occident *oaspeții regelui*.

Pe lângă această „coincidență” cronologică trebuie să mai remarcăm un fapt deosebit de important: așezarea de la Sighișoara - Dealul Viilor nu a fost abandonată în urma unei agresiuni exterioare (care să indice o părăsire în grabă), locuitorii săi luând cu ei tot ceea ce era mai prețios în epocă, precum echipamentul militar și piesele de harnașament (spade, scărițe de șea, piteni, zăbale etc).⁶ Prin urmare, secuii părăsesc zona Sighișoarei în mod organizat și programat, deplasându-se spre est, pe drumul Boiului, spre actualul *ținut secuiesc*, în urma lor rămânând, tot programatic, un teritoriu (*terra*) evacuat (*vacua*), nelocuit (*inhabitata*) și pustiu (*deserta*), bine pregătit astfel pentru colonizarea cu imigranții occidentali.

Oaspeții regelui

Dar pentru a înțelege colonizarea occidentalilor la Sighișoara, trebuie să pricepem mai cuprinzător și atmosfera din a doua jumătate a veacului al XI-lea, când Regatul Ungariei era o cale frecventată și preferată de pelerinii călători spre Țara Sfântă,⁷ fiind astfel atins de fenomenul cruciatelor.

Prin urmare, cu prilejul primei cruciate (*a Săracilor* și/sau *a Cavalerilor* - 1096) și a celei care i-a urmat (*Cruciata Regilor* – Ludovic al VII-lea al Franței și Conrad al III-lea al Germaniei - 1146), Coloman Cărturarul și Geza al II-lea (1141-1162) au discutat și tratat nemijlocit o colonizare organizată a Transilvaniei, în condiții extrem de avantajoase pentru noii veniți. Astfel, chiar dacă sunt numiți în mod generic *sași* („*saxones*”) și percepuți la nivel general, etnic, ca fiind germani, membrii primelor valuri colonizatoare din sudul Transilvaniei au venit ca *oaspeți ai regelui* („*hospites regis*”) din vestul îndepărtat al Europei, din zona Luxemburgului, a Valonei, a Flandrei, a Lotharingiei, a Franciei vestice și, abia spre final, a Bavariei și a Saxoniei. De altfel, cu deosebire în sudul Transilvaniei, compoziția etnică a primelor grupuri de coloniști este asemănătoare cu cea a cruciaților, sprijinind ipoteza așezării acestora fie în timpul drumului spre Palestina, fie la întoarcere pe drumul care trecea prin Ungaria.⁸

---

⁶ Erwin Gáll., „Habitatul est-transilvănean în secolele XII–XIII. Evoluțiile microzonei Sighișoara și a sitului Dealul Viilor într-un peisaj de graniță”, în *MARISIA. Studii și materiale*. XXXIV-XXXV, Arheologie., Tg Mureș 2014-2015, p. 78.

⁷ Pál Engel., *op. cit.*, p. 65

⁸ Thomas Năgler., *Așezarea sașilor în Transilvania*. București, Ed. Kriterion, 1981, p. 172

Oricum, o spune justificat Th. Năgler, „așezarea sașilor s-a petrecut sub supravegherea secuilor. Aceștia nu puteau părăsi cel puțin punctele cheie strategice (cum a fost și cazul Sighișoarei n.n) înainte ca sașii să fi preluat sarcina de apărători ai ținutului”⁹. Ori, în așezarea secuiască de la Sighișoara-Dealul Viilor s-a locuit de la începutul secolului al XII-lea până în timpul regelui Béla al III-lea,¹⁰ aceasta fiind abandonată organizat și voluntar, cu recuperarea întregului echipament militar¹¹ doar după sau concomitent cu predarea locației din Dealul Cetății coloniștilor occidentali, veniți dinspre *Altland* (zona Sibiului) pe aceeași vale a Șașului.

Enigmaticul mormânt

În aceste vremuri peisajul local este particularizat, o dată în plus, de un mormânt enigmatic, descoperit întâmplător, oarecum la mijloc de distanță pe drumul care lega așezarea secuiască de la Dealul Viilor de viitoarea colonie *săsească* din Dealul Cetății.

Cu prilejul amenajării fostului stadion municipal (ocupat acum de parcul comercial Kaufland), în anul 1957 a fost distrus un complex arheologic, dar muzeul local de istorie a intrat totuși în posesia unei spade deformate ritual și a unui vas ceramic cu rune, piese găsite - după afirmațiile descoperitorului - împreună și asociate cu oase, cărora nu li s-au dat importanță. Deși, din exces de zel, descoperitorul, necalificat, a îndreptat lama piesei, pe aceasta se mai poate distinge încă fosta îndoire rituală, arma păstrând în prezent un profil de „S” foarte deschis.

Marea problemă a acestei descoperiri o reprezintă faptul că tipul de spadă se încadrează tipologic cel mai devreme la cumpăna secolelor XI-XII, dar cel mai probabil după mijlocul veacului al XII-lea,¹² adică în timpul funcționării așezării secuiești și înainte de așezarea oaspeților regali, ritualul fiind unul păgân și de origine germanică, într-o vreme în care germanicii porniți spre Transilvania sunt cu toții creștini.

Astfel, în timp ce cimitirele „sărăcesc” sub influența creștinismului (fapt deja evidențiat și în necropola secuiască de la Sighișoara-Dealul Viilor), în acest caz este evident un cult al armelor, practică la care majoritatea populației a renunțat nu doar pentru că acestea erau piese scumpe și greu accesibile ci și fiindcă, în concepția creștină „*armele nu își găsesc locul nici*

---

⁹ *Ibidem.*, p. 160

¹⁰ Radu Harhoiu, Erwin Gáll., *op. cit.*, p. 221

¹¹ Erwin Gáll., *op. cit.*, p. 78

¹² Zeno K. Pinter., „Aspecte ale cultului armelor. Valoarea spirituală și simbolică a pieselor de armament în mentalitatea medievală”, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu.*, Editura Academiei Române., Vol. I, 1994, p. 19

în iad nici în rai (ca în Walhala de exemplu) și nici nu folosesc la nimic la judecata de Apoi, unde toți sunt egali și neputincioși în fața voinței Divine”.¹³

Cultul armelor apare la popoarele de origine germanică aflate în mișcare și în permanente conflicte militare, posesia lor devenind în timp un simbol al poziției sociale și al apartenenței la un grup care se bucura de prestigiul și respectul întregii comunități. Iar acest fapt se reflectă și în structura tripartită a lumii medievale, care se împarte între *oratores* (clericii care se roagă), *bellatores* (cavalerii care se luptă) și *laboratores* (țărani și meșteșugarii care muncesc), fiecare categorie îndeplinindu-și menirea în serviciul celorlalte două, totul sub controlul regelui, arbitru nepărtinitor care trebuia să asigure echilibrul acestui triumfi social.¹⁴

Spada nobilă și simbolică

Dintre toate armele, spada a fost mereu considerată deopotrivă nobilă și simbolică, fiindcă era întotdeauna folosită într-o luptă dreaptă, corp la corp.

Începând cu vechile povestiri (*saga*) ale literaturii scandinave (în care faptele istorice se împletesc cu elemente mitologice), continuând cu legendele și regestele medievale (unde se rezumă cronologic întâmplări petrecute aievea), toți marii eroi medievali sunt asociați cu o spadă purtătoare de nume și destin (norocoasă în luptă ori aducătoare de ghinion pentru mânuitorul ei).¹⁵ Prin urmare, pierderea spadei în luptă sau predarea acesteia de bună voie inamicului însemna dezonorare și pierderea rangului, după cum a captura în luptă armura și spada adversarului era un fapt demn de toată cinstea. Dar, pe de altă parte, armele erau și principalele daruri care se făceau învingătorului în urma unei bătălii.

La polul opus nobilității reprezentate de spadă, în cel al „mârșăviei”, se găseau arcul și arbaleta, considerate în mediul cavaleresc arme nedemne și blestemate, pentru că sunt folosite cu lașitate, de la distanță. Mai mult, în 1139, al doilea conciliu de la Lateran anatemizează folosirea lor, dar numai împotriva creștinilor, conclavul menționând că „*interzicem să mai fie folosit, de acum înainte, în contra creștinilor și a catolicilor, meșteșugul ucigaș și urât de Domnul al arbaletierilor și al arcașilor*”.¹⁶

---

¹³ *Ibidem.*, p. 18

¹⁴ Structurarea socială a stărilor istorice a fost teoretizată de marele istoric francez Georges Dumézil în *Mythe et épopée, I. L'idéologie des trois fonctions dans les épopées des peuples indo-européens.*, Ed. Gallimard, 1968. Această schematizare marchează chiar și societatea în care trăim, pentru că unii conduc și manipulează conștiințe, alții sunt războinici în sens larg, iar alții muncesc, produc și hrănesc.

¹⁵ Pentru o disertație interesantă pe această temă vezi: Zeno K. Pinter., *op. cit.*, p. 12

¹⁶ J. Le Goff., *Imaginarul medieval.*, București, Ed. Meridiane, 1991, p. 221

În fapt, singurele cazuri în care eroii legendari se folosesc de o armă pentru luptă la distanță sunt acelea în care relatarea aparține unor grupuri oprimite sau popoare asuprite, ca cel al evreilor, unde David îl înfrânge pe Goliat cu praștia (deși pentru lovitura capitală va folosi tot spada), cel al helveților, în balada arbaletrierului Wilhelm Tell, ori în cazul briganzilor, a proscrisilor și a haiducilor medievali, care au fost glorificați pentru lupta lor împotriva autorităților, exemplul cel mai cunoscut fiind reprezentat de arcașul Robin Hood, un mic nobil scăpat din comitatul Nottinghamshire.¹⁷

Pe de altă parte, simbolistica nobiliară a spadei se perpetuează până târziu în evul mediu, tot în spațiul german, cu deosebire urban, unde exprimă în mod esențial, sintetic și imagistic, combinația dintre dreptatea creștină și larga autonomie judiciară, care merge până la pronunțarea pedepsei capitale

La Sighișoara „spada goală” (adică scoasă din teacă) și, prin urmare, ilustrativă a justiției creștine, este foarte bine reprezentată în iconografia gotică a Bisericii din Deal, unde arhanghelul Mihail este imaginat în plină acțiune, purtând în mâna stângă cântarul sufletelor iar în cea dreaptă, pornită cu avânt din spatele capului, spada justițiară. Această ilustrare iconografică este cea mai veche reprezentare din Sighișoara a spadei ca simbol, în continuarea căruia apare leul rampant (purtător și el de spadă pentru o mână și jumătate) din heraldica locală.

Ipotetic (dar numai ipotetic), pe lângă simbolismul creștin care-i atribuie lui Mihail rolul de protector și conducător al armatei lui Dumnezeu împotriva forțelor răului, este posibil să avem în față și o metaforă care trimite la *Roland* (unul dintre cei mai îndrăgiți eroi din spațiul medieval german), care împreună cu spada sa „*Durondal*” a luptat la sud de Pirinei împotriva arabilor și a trădătorilor basci, fiind cel mai renumit dintre cei 12 palatini (cavaleri în armură și apărători ai creștinătății) din suita lui Charlemagne, reprezentând prin urmare, în mentalitatea medieval-creștină, o întrupare a acelui „*miles christianus*”, care luptă până la moarte cu spada în mână împotriva păgânilor, pentru Dumnezeu și credința creștină.¹⁸

Pe de altă parte, prin leul suveran din stemă, orașenii sighișoreni au transmis simbolic că sunt dependenți numai de autoritatea centrală, prin urmare supuși direcți doar coroanei (regelui) și egali nobililor din regat.¹⁹

Cât privește spada pedepsei, prezentată sugestiv în personificarea „Justiției” din alegoria cu figurine a Turnului cu Ceas trimite către „*Jus Gladii*”, adică „*Dreptul Spadei*”, pomenit de multe ori impropriu ca „*Dreptul*

¹⁷ Zeno Karl Pinter., *Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (Sec. IX-XIV)*., Sibiu, 2007, p. 25.

¹⁸ Zeno K. Pinter, *Aspecte...*, p. 14.

¹⁹ *Ibidem.*, p. 15.

Sabiei” (neconcordanța fiind majoră nu doar în ceea ce privește diferența semnificativă dintre tipurile de armă, cât mai ales prin neînțelegerea termenului de *gladius*).²⁰

Altfel este vorba despre execuția capitală, care în mod obișnuit se realiza prin ștreang și doar excepțional prin decapitare cu spadă – dar numai ca un ultim favor pentru personalitățile cu rang înalt. Așa s-a și întâmplat cu ultimul decapitat din istoria Sighișoarei, excentricul primar Johann Schuller von Rosenthal (1694-1697, 1699-1700), care, după ce a fost acuzat de falsificarea de monetă, delapidare, de promiscuitate morală ori abuz în detrimentul proprietății și față de femei, și-a pierdut capul în curtea Mănăstirii Dominicane la 28 septembrie 1703, după ce a așteptat în zadar clemența împăratească a Vienei (care se pare că a și venit dar nu a putut trece de porțile orașului, închise înadins de Sfatul Sighișoarei).²¹

Chiar dacă aceasta a fost ultima execuție cu spadă din istoria orașului nostru, „din acest mormânt însângera” a „izvorât”²² și nenorocirea vrednicului comite de Sibiu, Schs von Hartenek, care lângă statuia lui Roland din Piața Mare, a fost cel din urmă decapitat în mod asemănător la Sibiu, în 5 decembrie din același an,²³ pe motiv că „a încălcat în picioare grațierea imperială” și a l-a executat pe sighișoreanul von Rosenthal din ură personală, subminând „pacea țării”.²⁴

În fine, spada deformată, îndoită ritual în formă de „S” foarte pronunțat și depusă ritual împreună cu un vas cu rune, nu cunoaște până acum analogii în Transilvania.

Cele mai frecvente depuneri de arme în complexe funerare se întâlnesc la neamurile germanice, cu deosebire în Scandinavia, la franci și alamani. La aceste populații ar fi existat credința că obiectele deteriorate sau rupte se reîntregesc pe lumea cealaltă, spre deosebire de cele bune, care rămân spre folosire urmașilor. Prin urmare, dacă defunctul dorea să se folosească de arma sa și în lumea de dincolo, aceasta trebuia să fie impracticabilă pe pământ. Mai mult, armele erau folosite doar de către un singur luptător, deci numai pe perioada vieții acestuia, astfel că ruperea sau îndoierea voită și depunerea în morminte ar fi în legătură cu simbolul curmării

---

²⁰ Gladiusul este „strămoșul direct” al spadei medievale, o armă folosită pentru lovit și împins, cu lamă dreaptă și tăișuri pentru ambele părți. Sabia este mai ușoară, cu o lama curbă și un singur tăiș, folosită pentru tăiere, în principal din șeaua calului.

²¹ Gheorghe Baltag., *Sighișoara, Schässbur, Segesvár.*, Cluj-Napoca, Ed. Neremaia Napocae, 2004, pp. 110-115.

²² *Ibidem.*, p. 115

²³ Zeno K. Pinter., *op. cit.*, p. 15.

²⁴ Gh. Baltag., *op. cit.*, p. 115.

vieții și semn că arma a fost o proprietate doar a defunctului și nimeni altul nu o mai putea folosi.²⁵

Sporadic, îndoirile și deformările rituale sunt semnalate și la triburile maghiare, în perioada ocupării Pannoniei. Numai că, în opinia lui Karl Zeno Pinter (cu remarcabile contribuții în acest sens) doar discutabil acest obicei poate fi atribuit maghiarilor, pentru că „*armele descoperite rupte sau deformate, sunt întotdeauna spade, nu tocmai specifice în această perioadă unor călăreți ai stepei purtători de sabie*”.²⁶

Deși emblematică (până la eventualitatea unor aflări similare ori măcar apropiate) situația de la Sighișoara, prin caracterul întâmplător al descoperirii și ca atare nedocumentată științific, prezintă o informație lacunară, care în afară de inventarul recuperat nu ne mai spune nimic altceva despre amplasamentul mormântului, manifestarea lui la suprafață (tumulară ori nu), forma gropii, așezarea defunctului, dispunerea inventarului și siguranța numărului de artefacte etc. Din acest motiv nici nu se poate ști dacă defunctul a fost însoțit doar de piesele recuperate sau contextul a fost mai complicat, precum în cazul mult citatului mormânt de la Csongrád (Ungaria)²⁷, care ar putea fi mai degrabă „*atribuit unui luptător de origine germană, aflat eventual în solda ungarilor*”.²⁸

Spada rituală de la Sighișoara

Conform tipologiei utilizate de Karl Zeno Pinter,²⁹ spada de la Sighișoara (nr. inv. 2485) face parte din categoria spadelor pentru lovit și împuns. Așadar, spre deosebire de spadele folosite numai pentru lovit (cu marginile paralele și vârful puțin ascuțit sau chiar bont) ori mai ales pentru împuns (cu tășurile puternic convergente către un vârf bine ascuțit), acest tip de armă (pentru lovit și împuns) este unul foarte versatil, după cum se poate observa și în reprezentarea arhanghelului Mihail de pe bolta Bisericii din Deal.

Lamele acestei categorii sunt late în zona gârzii iar tășurile evoluează ușor convergent spre vârf. Centrul de greutate al armei este de regulă plasat la jumătatea distanței dintre mijlocul lamei și gardă, asigurând în acest fel atât o forță de lovire apreciabilă cât și o bună manevrabilitate din încheietura mâinii. Garda scurtă și dreaptă (cu datare timpurie) oferea posibilitatea încrucișării armelor în luptă și a barării loviturilor adverse nu numai cu scutul cât și cu

---

²⁵ Zeno K. Pinter., *op. cit.*, p. 18.

²⁶ *Ibidem.*, p. 17

²⁷ *Ibidem.*, p. 17, n. 52.

²⁸ *Ibidem.*, p. 17.

²⁹ Idem., *Spada și...*, pp. 67-106.

spada. Mânerul este pentru o mână, o mână și jumătate. Prin urmare spada putea fi folosită fie numai cu o singură mână fie cu ambele, caz în care a doua palmă îmbrățișa parțial mânerul și parțial cealaltă mână. Butonul este discoidal bitronconic, adică rotunjit spre mâner, pentru a nu stânjeni mânuirea din încheietura mâinii. Scopul principal al acestuia a fost cel de a fixa pumnul pe mâner, pentru ca la ratarea țintei spada să nu alunece din mâna luptătorului. În ansamblu, garda, mânerul dar mai ales butonul au un rol de contrabalans la greutatea lamei, ușurând mânuirea armei, mai ales în cazul spadelor pentru lovit și împuns. Apoi, legat de dimensiunea și forma mânerului (ca și raportul dintre acesta și celelalte elemente), dacă spada pentru lovit și împuns cu mânerul pentru o singură mână era foarte potrivită luptei din șeaua calului, cea dimensionată la o mână și jumătate era foarte eficientă pedestru, în lupta de infanterie.³⁰

Spadele cu astfel de caracteristici sunt tratate, în tipologiile consacrate, cu deosebire în funcție de forma butonului, fiind încadrate foarte larg între secolele XI și XV. Astfel, garda spadei sighișorene s-ar integra într-un stil cu datare în perioada 1150-1250, în timp ce lama ar putea fi raportată la un tip databil în secolul al XIII-lea.³¹

Vasul cu rune

Tot în acest bănuیت mormânt din lunca superioară a Târnavei Mari, alături de spadă s-a mai găsit și un vas din pastă destul de fină, dar arsă neuniform (roșu spre negricios), care poartă pe fund o marcă de olar în formă de pentagramă, având pe umăr scrijelirea destul de adâncită și bine vizibilă a trei rune.

Dimensiunile modeste ale vasului, nicidecum caracteristice unei urne funerare (și prin consecință asociat altui scop de depunere), forma lui precum și marca de pe fundul său permit o încadrare destul de sigură în perioada secolului al XII-lea.³² Dar, pe de altă parte, inscripția runică trebuie să fi fost realizată numai de către urmași, la momentul înhumării, adică de aparținătorii care nu doar că știau rosturile funerare ale ritualului dar cunoșteau și tainele slovelor runice, transmițând un „mesaj” celor care îl puteau înțelege, adică divinităților cititoarea din lumea de dincolo.

Înțelegerea celor trei rune de pe vasul ceramic care însoțește spada îndoită ritual este dificilă, existând mai multe variante de citire: *Ingo*, *Ingvo* sau *Igo*.³³ Pentru Karl Zeno Pinter propunerile de lectură ale inscripției runice

---

³⁰ *Ibidem.*, p. 62

³¹ *Ibidem.*, pp. 92-93

³² *Idem.*, *Aspecte...*, p. 19.

³³ *Ibidem*

de la Sighișoara ar putea fi coroborate „cu relatarea lui Tacitus, conform căreia pe cursul inferior al Rinului își aveau locurile de baștină populațiile germanice ale ingevonilor, urmașii lui Ingo, fiul lui Mannus, fiul zeului Tuisto”, putându-se astfel stabili „o legătură între piesele noastre și primul grup de coloniști sosiți în Transilvania, tocmai din aceste zone renane”, deși „bineînțeles că nu se pune problema ca un colonist german din secolul al XII-lea să nu fie creștin, dar se pare ca înhumarea cu arme s-a perpetuat la unele grupuri germane”.³⁴

Dilema

După cum se observă, problematica situației este una deosebit de complexă, așezându-ne în fața unei (aproape) imposibile opțiuni. Vasul cu rune trimite către secolul al XII-lea, așa cum o fac parte din elementele spadei (adică spre vremea așezării secuiești de la Dealul Viilor), după cum alte elemente ale armei au o încadrare mult mai largă (sec. XII-XIV), fiind mai bine încadrabilă în cursul secolului al XIII-lea³⁵ (probabil către începuturile lui - adică în timpul colonizării occidentale pe Dealul Cetății).

Numai că ritualul este unul păgân practicat într-un peisaj creștin, fiind îndeobște acceptat că odată cu creștinismul se renunță la cultul armelor și la depunerea de arme deformate sau întregi în morminte,³⁶ iar atât secuii (care părăsesc așezarea de la Dealul Viilor spre sfârșitul secolului al XII-lea) cât și oaspeții regelui (care vin imediat în urma lor) sunt de asemenea creștini. Pentru cei dintâi dovezile se află în necropolă, pentru cei din urmă argumentele se găsesc în politica diplomatică prin care Coloman Cărturarul, Geza al II-lea și urmașii lor au negociat și intermediat stabilirea cruciaților trecători prin Ungaria în diferite părți ale regatului.

Prin urmare, deopotrivă separat de Dealul Viilor și Dealul Cetății, complexul în discuție nu poate fi legat în mod evident nici de secuii și nici de „sași”. Astfel, dacă Karl Zeno Pinter îl leagă ipotetic de germanii renano-westfalieni, autorii cercetărilor de la Sighișoara Dealul-Viilor s-au gândit, tot cu titlu de ipoteză, la varianta unui individ aparținând de o populație păgână, nespecificată.³⁷

În fața acestei dileme ne întrebăm dacă, totuși, nu există și posibilitatea unei variante de mijloc. Adică, dacă pe fondul unei circulații de idei și a diverselor sincretisme religioase nu avem de-a face cu contagiunea

---

³⁴ *Ibidem*

³⁵ *Idem.*, *Spada și...*, p. 93.

³⁶ *Ibidem.*, p. 36.

³⁷ Erwin Gáll., *Op. Cit.*, p. 82

unui ritual germanic în mediul războinicilor negermani, care au refuzat cu obstinație paradigma creștină?

Problema cumană

Epoca maghiarilor păgâni nu a fost reprezentată numai de credințe religioase specifice ci și prin multe alte modalități de exprimare. Totuși, începând cu reglementările regelui Ștefan cel Sfânt (1000-1038), după numai aproape un secol noile percepțe de credință erau aproape generalizate. Creștinismul a învins ușor și repede, dar reminiscentele păgâne au continuat să se manifeste în timpul regelui Bela I (1060-1063), când la scaunul de judecată ținut în 1061 la Székesfehérvár (Ungaria) o mulțime uriașă a oamenilor de rând au formulat cererii tulburătoare „*dorind să-i tragă în țepă și, în general, să-i măcelărească pe preoți*”. Regele Bela I a cerut trei zile de gândire, timp în care și-a adunat armata și a împrăștiat adunarea, victoria creștinismului fiind de atunci general asigurată.³⁸

După înfrângerea acestei răscoale păgâne, atotputernicia religiei creștine devine de necontestat, cu toate că trei decenii mai târziu, la sfârșitul secolului al XI-lea, a fost necesară o nouă lege împotriva celor care „*aduc jertfe, după obiceiul păgân, lângă fântâni sau aduc ofrande pomilor, izvoarelor și pietrelor*”.³⁹ Dar aceste griji nu dispar nici până la sfârșitul veacului, astfel că regele Coloman Cărturarul dispune nu doar că „*un creștin poate fi înhumat numai în cimitirul bisericii*” ci și încetarea prigonirii strigoilor „*care nu există*”.⁴⁰

Totuși, mai ales sub Andrei al II-lea (1205-1235), un element nou în politica regatului îl reprezintă problema cumană, a neamului de războinici păgâni și limbă turcică, care în urma pecenegilor s-au infiltrat treptat în spațial intracarpatic.

În acest scop, pentru rezolvare, hotarul de sud-est al Transilvaniei a fost dăruit în 1211 ca feudă Ordinului cavalerilor teutoni, proaspăt reînforși din Țara Sfântă, cu misiunea de a-i converti pe cumani la creștinism pe tot teritoriul pe care îl vor putea cuceri dincolo de Carpați, până la Dunărea de Jos. În adevăr, teutonii s-au apucat cu multă râvnă să colonizeze ținutul de graniță din curbura Carpaților, dar aspirația de independență a ordinului, care și-a oferit „țara” spre protecție papei Honoriu al III-lea, a determinat acțiunea hotărâtă a lui Andrei, care în 1225 a pornit cu armată împotriva lor, scoțându-i prin forță și determinându-i să se îndrepte către ținuturile baltice, unde au

---

³⁸ Pál Engel., *Op. Cit.*, p. 61.

³⁹ *Ibidem.*, p. 78.

⁴⁰ *Ibidem.*

făcut multe neajunsuri polonezilor dar au obținut acolo ceea ce nu au reușit în Transilvania.

Problema cumană a continuat însă să existe. Astfel la începutul anului 1279 episcopul Filip de Formo, legat papal în Ungaria, a considerat că cea mai importată sarcină trebuie să fie reglementarea situației lor, pentru că i-se părea de neacceptat ca în inima unei țări catolice să trăiască păgâni „*nesupuși*” care mereu „*varsă sânge de creștin*”.⁴¹ Prin urmare, la insistențele lui și în luna iulie din același an, dieta de la Tétény (Budapesta) i-a obligat pe cumani ca „*renunțând la adorația idolilor și rupând total cu orice obicei păgână*” să urmeze credința catolică, hotărând în același timp ca aceștia „*părăsindu-și corturile și casele de păslă (iurte n.n), de acum încolo să trăiască în case ca și creștinii, în construcții care sunt fixate în pământ*”.⁴²

Dar în loc să soluționeze situația, aceste decizii pun și mai mult jar pe foc. Regele Ladislau al VI-lea (*Cumanul* - 1272-1290), care după mamă se considera pe jumătate cuman și simpatiza cu ei, a ținut partea acestora în fața marilor notabilități ale țării, încercând să saboteze punerea în aplicare a legii. Faptul a provocat o anarhie fără precedent, mai ales când a trecut de partea cumaniilor răsculați, cărora le-a fost predat și legatul papal. Totuși, în 1282 Ladislau al IV-lea îi învinge pe cumani, dar doi mai târziu trece definitiv de partea adevăraților săi favoriți, în mijlocul cărora alege să trăiască, adoptă obiceiuri păgâne, se îmbracă după obiceiul lor, are o gardă de luptători cumani și se întreține cu țiitoare cumane. Prin urmare, episcopul de Esztergom îl excomunică, regatul se rupe în două și monarhia ajunge la marginea prăpastiei. Salvarea apare la 20 iulie 1290, când s-a reușit, în sfârșit, asasinarea regelui, în apropierea cetății bihorene Cheresig (România).⁴³ Abia începând de aici încolo problema creștinismului este în întregime lămurită pentru întregul regat maghiar.

Ipoteze

Concluzionând, putem prezenta patru ipoteze, cu un grad ridicat de incertitudine, privind mormântul sighișorean cu spada îndoită ritual și vasul cu rune asociat:

Secolul al XII-lea

1. Un războinic păgân, necunoscut ca origine, aflat poate în soldă maghiară.⁴⁴

---

⁴¹ *Ibidem.*, p. 137.

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ Ewin Gáll., *Op. Cit.*, p. 82

2. Un războinic maghiar/secui care a refuzat creștinismul și perpetuează un cult păgân al armelor semnalat încă din timpul ocupării Pannoniei (deși tipul de armă nu este specific călăreților de stepă, purtători de sabie).⁴⁵

Sfârșitul secolului al XII-lea - începutul secolului al XIII-lea

3. Un războinic cuman, păgân și contaminat de cultul german al armelor. Existența unei astfel de comunități cu rosturi grănicerești fiind dovedită în apropiere de Sighișoara (spre sud-est) în denumirea localității Stejăreni, mai demult *Beșa* (în dialectul săsesc *Peschenderf*, în germană *Beschendorf*, *Peschendorf*, în maghiară *Bese*), un sat din comuna Daneș, jud. Mureș, la aproximativ 18 km sud-est de Sighișoara (pe drumul actual). Ipotetic și în lipsa unor cercetări în teren, putem asocia aici și fortificația din partea superioară a pârâului Cânepii (Sighișoara), aflată în punctul „*Fundătura*” dar numit înainte vreme de localnici „*Henyeschburg*” sau „*Heidenburg*” („*Cetatea Păgână*” - după interpretarea lui Gh. Baltag), acum parțial metabolizată de natură.⁴⁶

4. Un războinic german, creștin, care a păstrat niște obiceiuri mai vechi, legate de cultul strămoșilor și de cel al armelor, la fel cum, de-a lungul timpului, s-au păstrat mai multe obiceiuri și sărbători păgâne chiar până în zilele noastre, dar sub „haină creștină”.⁴⁷

În ceea ce ne privește înclinăm spre a treia variantă, cea a războinicului cuman. Oricum însă, dacă vom fi lipsiți de șansa unor descoperiri ulterioare și lămuritoare, misterul acestui mormânt va rămâne în continuare nedeslușit pe de-a-ntregul.

---

⁴⁵ Zeno Karl Pinter., *Spada și...* p. 35

⁴⁶ Gheorghe Baltag, *Sighișoara înainte de Sighișoara*, București, 2000, pp. 175-176

⁴⁷ Idem., *Aspecte...*, p. 19

A pagan warrior ritual in the Christian landscape of medieval Sighisoara (A ritually folded sword and a rune vessel in a 12th-13th century tomb)

(Abstract)

In the year of 1957, a warrior's grave with a ritual bent sword and a rune bowl was discovered by chance. The issue with this discovery, was that the event happened right between the between the 12th and 13th centuries, and that it was a typical German pagan funeral, in a homogeneous Christian medieval environment, in which weapons had no eschatological place neither in Heaven, nor in Hell (for example like in Valhalla), because they were no longer accounted for the Judgement Day, where everybody was equal and powerless against the Divine Will.

Thereafter, the conclusion we came to, was that the grave belonged to an associated pagan warrior, most likely a Cuman indoctrinated with the German cult of weapons.

Cuvinte cheie: spadă îndoită ritual, vas cu rune, creștinism, mormânt păgân, secui, sași, cumani.

Keywords: ritual bent sword, rune bowl, Christianity, pagan grave, Szecklers, Saxons, Cumans.

Vasul cu rune și pentagramă de la Sighișoara - asociat cu spada deformată ritual

Spada îndoită ritual de la Sighișoara

Spadă îndoită ritual din Muzeul de Istorie al Suediei

Arhanghelul Mihail cu spadă Biserica din Deal - Sighișoara

INSCRIȚIA LATINĂ DE PE FAȚADA DE NORD A CASEI CU CERB DIN SIGHIȘOARA

Dana Bänder

Casa cu Cerb este o clădire renașcentistă situată în centrul cetății din Sighișoara, cuprinzând colțul între Piața Cetății și Strada Școlii (Fig.1). Descrierilor detaliate ale acestui important monument¹ se adaugă aici prelucrarea inscripției latine de pe fațada de nord (Fig.2, Fig.3), care a fost doar parțial tradusă până în prezent.

O[MNIA SU]NT INCR[ATA] NIHIL [FEC]ISSE [B]EN[INGNE]
[GRAT]IA [PR]AETERITI NULLA LA[BORIS ERIT]
DISTICHON ISTU[D] P[A]RI[ETIN]AE [S]ORD[IDAT]US
HIS AEDIBUS IN SC[OLA] VOLVIT [N]ARUNDEM
POSSESSOR
SUFFULTOR ET INSTAURATOR MICHAEL DELI
ANNO CHRISTI 1693 DIE 10 IUNII AET[ATIS]
PROPRIAE 55 CONSUL[T]UT

Fig. 1: Casa cu Cerb

¹Erich Dubowy, *Sighișoara, un oraș medieval*, București 1957; Vasile Drăguț, *Cetatea Sighișoara*, București 1968; Ioan Fedor Pascu *Casa cu cerb. O istorie succintă a celui mai important monument civil din Sighișoara*, 2002; Idem, *Casa cu cerb Sighișoara, Studiu archeologic*, 2000; Machat, Christoph (Hrsg.): *Denkmaltopographie Siebenbürgen, BAND 4,1 Stadt Schäßburg*, Köln 2002, p. 144; Renate Schuster, *UNESCO-Weltkulturerbe Schäßburg, Bauten und Baugestalt einer einst deutsch besiedelten Stadt in Rumänien*, SVH Saarbrücken 2013, p. 168-242

Inscripția a fost descoperită în decursul lucrărilor de restaurare efectuate între anii 1997-2003 și conține informații importante asupra reconstrucției clădirii realizată în anul 1693 precum și al scopului ei. Inscripția este compusă din trei părți:

Primele două rânduri sunt citate din două opere diferite foarte apreciate în acele vremuri².

Partea centrală descrie refacerea clădirii, compusă din două părți, precum și înființarea unei școli.

Ultima parte conține informații asupra posesorului Michael Deli, care a refăcut clădirea și data exactă a terminării lucrărilor. Inscripția este parțial deteriorată, ceea ce explică faptul, că o parte din ea a rămas nedeslușită³. Textul spune:

*Întreaga lume este nerecunoscătoare binefacerele nu au fost luate în seamă
(Toți sunt nerecunoscători)*

Răsplătit nu va fi lucrul realizat

*(O casă) din două părți din această ruină îndoliată(?) / clădire părăginită(?)
această clădire a schimbat în școală cunoscutul posesor*

susținător și restaurator Michael Deli

*în anul lui Christos 1693 ziua 10 iunie la vârsta
propriuzisă 55 a hotărât.*

Fig 2: Inscripția latină de pe casa cu cerb

²Catullus, Valerius: Carmina 73, Melanchton, Philipp: De Ingratitudine hominum, în Renate Schuster: *op. cit.*, pp. 169-170

³ Atât în cetate cât și în orașul de jos diverse clădiri aveau fresce și inscripții, care în decursul timpului au dispărut sub straturile de vopsea. Până în perioada interbelică a secolului trecut, fațadele tuturor caselor erau incolore. Între anii 1921 și 1934 a locuit la Sighișoara Karl Scheiner din Telç în Cehia, numit și „arhitectul culorilor” sau „spaima caselor”, care a schimbat aspectul orașului, hotărând ca majoritatea clădirilor să fie zugrăvite în diferite culori.

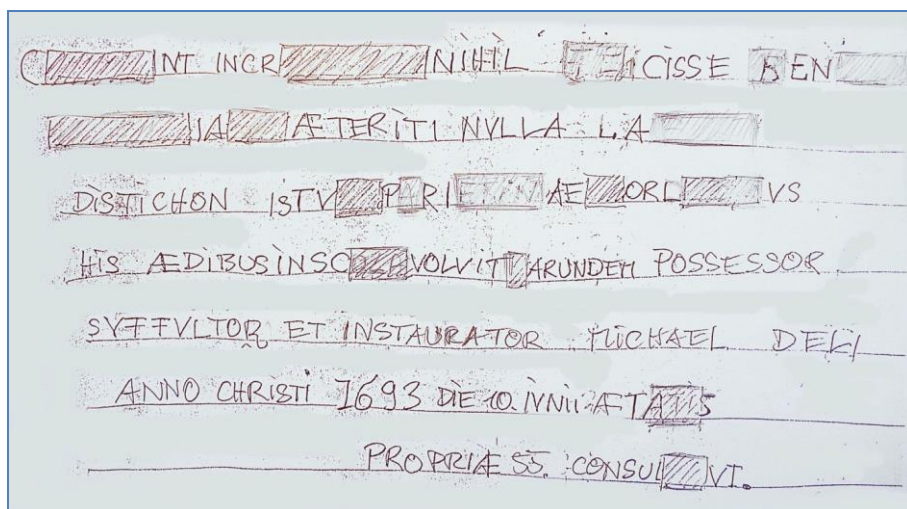

Fig. 3: Transcripția inscripției de pe casa cu cerb

Relevante pentru descrierea clădirii sunt rândurile:

DISTICHON ISTU[D] P[A]RI[ETIN]AE [S]ORD[IDAT]US
HIS AEDIBUS IN SC[OLA] VOLVIT [N]ARUNDEM POSSESSOR

Cuvântul DISTICHON (dublu, din două părți) confirmă faptul că două corpuri formează complexul clădirii, care în decursul timpului s-a format din mai multe clădiri separate⁴. Cuvintele PARIENTINAE SORDIDATUS (ruină, clădire distrusă, păraginită) sunt foarte nesigure, doar puține litere sunt citibile. În rândul HIS AEDIBUS IN SCOLA VOLVIT (această clădire s-a transformat în școală) s-au păstrat din cuvântul SCOLA (școală) doar literele SC. În spațiul deteriorat după literele SC se poate adăuga doar OLA. Deoarece vocabularul latin nu permite altă combinație de litere în acest spațiu, se poate trage concluzia, că o parte a clădirii a fost destinată pentru a fi folosită ca școală.

În timpul marelui incendiu din 30 aprilie 1676 a avut loc distrugerea aproape integrală a orașului de jos și parțială a clădirilor din cetate. Nu este exclus ca și cele două școli, care se aflau în orașul de jos, să fi fost distruse. Presupunând că deslușirea cuvintelor deteriorate este corectă, Casa cu Cerb a fost și ea grav afectată. Cu ocazia renovării clădirii a fost pus la dispoziție un nou lăcaș pentru educația elevilor, probabil în corpul din dreapta a intrării din Strada Școlii⁵.

⁴ Renate Schuster, *op. cit.*, pp. 172/173

⁵ Aici se afla o poartă mare, în: *Ibidem*, p. 174

„Schola majoris”, adică clasele superioare, care se aflau în „școala veche”, dată în folosință în 1606/1607 precum și în „școala nouă”, construită în anul 1619, ambele situate în apropiere de Biserica din Deal, au rămas neafectate⁶.

Din primele două rânduri ale inscripției, care conțin citate din autori renumiți, reiese că Michael Deli era o persoană erudită. Ca om al culturii și ca primar al orașului⁷ a avut desigur dorința de a stimula educația școlară. Înainte de a fi admiși la „schola majoris”, elevii erau obligați să se supună unor examene severe.

Inscripția de pe fațada de nord a Casei cu Cerb atestă că renumitul (NARUNDEM) posesor Michael Deli a hotărât (CONSULTUT) în anul 1693 să transforme (VOLVIT) clădirea părăginită într-o casă dublă (DISTICHON), în cadrul căreia s-a întemeiat o școală (SCOLA).

---

⁶ O redare amănunțită a sistemului scholar: Egon Machat, „Die Bergschule von den Anfängen bis in die Gegenwart“, in: Brandsch, Hans-Heinz, Heltmann, Heinz, Lingner, Walter (Hrsg.), *Schäßburg – Bild einer siebenbürgischen Stadt*, Wort und Welt Verlag, 1994, pp. 127 - 146

⁷ Johann Seiverth, *Inscriptiones Monumentorum Romanorum in Dacia Mediterranea*, Vienna, 1773, p. 319

**Die lateinische Inschrift auf der Nordwand des Hauses
mit dem Hirschgeweih in Schäßburg
(Zusammenfassung)**

Das Haus mit dem Hirschgeweih ist ein eindrucksvolles Renaissance-Bauwerk, das sich auf der Burg in Schäßburg befindet. Es bildet die Ecke zwischen Burgplatz und Schulgasse⁸. Der Bau hat im Laufe der Jahrhunderte zahlreiche Umgestaltungen erfahren, eine gründliche Sanierung und Restaurierung fand 1997 bis 2003 statt (Abb.1). Im Zuge der umfangreichen Arbeiten wurden im Obergeschoß auf beide Seiten der Fassade die Darstellung eines Hirsches sowie eine lateinische Inschrift auf der Nordseite freigelegt. Das Gebäude wurde in zahlreichen Veröffentlichungen beschrieben, die Inschriften jedoch nur auszugsweise veröffentlicht⁹.

Die teilweise stark beschädigte Inschrift¹⁰ enthält wichtige Aussagen über die Umgestaltung des Hauses am Ende des 17. Jhs., die durch den damaligen Besitzer veranlaßt wurde (Abb.2, Abb3).

O[MNIA SU]NT INCR[ATA] NIHIL [FEC]ISSE [B]EN[INGNE]
[GRAT]IA [PR]AETERITI NULLA LA[BORIS ERIT]
DISTICHON ISTU[D] P[A]RI[ETIN]AE [S]ORD[IDAT]US
HIS AEDIBUS IN SC[OLA] VOLVIT [N]ARUNDEM POSSESSOR
SUFFULTOR ET INSTAURATOR MICHAEL DELI
ANNO CHRISTI 1693 DIE 10 IUNII AET[ATIS]
PROPRIAE 55 CONSUL[T]UT

Die Inschrift sagt:

*Die ganze Welt (alle) ist (sind) undankbar /nichts haben bewirkt die wohltuenden Taten
Dank wird (für) die geleistete Arbeit nie sein (erhalten)¹¹*

(Ein) zweiteiliges (Haus) aus dieser trostlosen (?) Ruine / Gemäuer (?)

Dieses Gebäude in eine Schule gewandelt der berühmte / bekannte Besitzer

Träger und Erneuerer Michael Deli

Im Jahre des Christus 1693 am Tag 10 Juni im Alter

(von) genau (eigentlich) 55 hat beschlossen.

Die Inschrift besteht aus drei Teilen:

⁸ Christoph Machat (Hrsg.) *Denkmaltopographie Siebenbürgen*, Band 4,1, Stadt Schäßburg, Köln 2002, p. 144; Erich Dubowy, *Sighișoara, un oraș medieval*, București 1957; Renate Schuster, *UNESCO-Weltkulturerbe Schäßburg, Bauten und Baugestalt einer einst deutsch besiedelten Stadt in Rumänien*, SVH, 2013, pp. 168-242; Pascu Ioan Fedor: *Casa cu cerb. O istorie succintă a celui mai important monument civil din Sighișoara*, 2002; Pascu Ioan Fedor: *Casa cu cerb Sighișoara, Studiu archeologic*, 2000;

⁹ Christoph Machat, *op. cit.* p. 144; Renate Schuster, *op. cit.*, s. 169f

¹⁰ Zahlreiche Fassaden in der Altstadt waren mit Fresken und Inschriften versehen, die jedoch im Laufe der Zeit übermalt wurden. Das uns heute bekannte bunte Erscheinungsbild der Stadt entstand in der Zwischenkriegszeit des vorigen Jahrhunderts. Die Häuser, die bis dahin farblos waren, wurden durch das Wirken des Karl Scheiner (aus Teltsch/Telç in Tschechien) teilweise bunt angestrichen. Er lebte zwischen 1921 und 1934 in Schäßburg und ist als „der Farbenarchitekt“ oder „der Häuserschreck“ in Erinnerung geblieben. Möglicherweise hat die Übermalung der Inschriften dazu beigetragen, diese zu erhalten.

¹¹ Catullus, Valerius: Carmina 73. Melanchton, Philipp: De Ingratitudine hominum, in Renate Schuster, *op. cit.* s. 169-170

Die ersten beiden Zeilen enthalten Zitate aus zwei Werken, die sich damals großer Beliebtheit erfreuten.

Der mittlere Teil beschreibt die Umwandlung eines stark zerstörten Baus in ein Doppelhaus sowie die Einrichtung einer Schule.

Der dritte Teil erwähnt den berühmten Besitzer Michael Deli sowie das genaue Datum der Fertigstellung des Hauses.

Aussagekräftig für die Beschreibung des Gebäudes sind: DISTICHON (aus zwei Teilen) und HIS EDIBUS IN SC[OLA] VOLVIT [N]ARUNDEM POSSESSOR. (Dieses Gebäude in eine Schule gewandelt der berühmte Besitzer). Bekannt war, daß das Haus mit dem Hirschgeweih ein Komplex aus mehreren Bauteilen ist¹², das DISTICHON der Inschrift bestätigt diese Tatsache. Das Wort SC[OLA] ist nur in den Anfangsbuchstaben erhalten, die Größe der darauffolgenden beschädigten Fläche erlaubt jedoch keine andere sinnvolle Ergänzung. Fragwürdig ist die Ergänzung P[A]RI[ETIN]AE [S]ORD[IDAT]US (trostlose Ruine / Gemäuer), der vorliegende Vorschlag erscheint jedoch wahrscheinlich.

Am 30. April 1676 wurden durch einen großen Brand die Unterstadt und Teile der Burg zerstört. Mit großer Wahrscheinlichkeit sind auch die beiden Schulen der Unterstadt¹³ dem Brand zum Opfer gefallen. Die Inschrift bezeugt, daß das wohl stark beschädigte Haus mit dem Hirschgeweih in eine Schule umgewandelt wurde, wobei anzunehmen ist, daß ein Teil des Doppelhauses (im Eingangsbereich aus der Schulgasse¹⁴) dazu zur Verfügung gestellt wurde.

Die Gebäude der „schola majoris“ (die „alte Schul“ und die „Naye Schul“) neben der Bergkirche sind vom Brand verschont geblieben¹⁵.

Da die Anfangszeilen der Inschrift – Zitate berühmter Persönlichkeiten – die humanistische Bildung des Besitzers ausdrücklich hervorheben, ist anzunehmen, daß er bestrebt war, einen entsprechenden Unterricht zu unterstützen. Auch hatte er als Bürgermeister der Stadt¹⁶ die Verpflichtung, ein geordnetes Schulwesen zu gewährleisten.

Die Inschrift auf der Nordwand des Hauses mit dem Hirschgeweih bezeugt demnach, daß im Jahre 1693 der berühmte (NARUNDEM) Besitzer (POSSESSOR) MICHAEL DELI, der sich sowohl als Angehöriger des Bildungsbürgertums (bezeugt durch die Anfangszeilen) als auch als Träger (SUFFULTOR) und Wiederhersteller (INSTAURATOR) präsentiert, beschlossen hat (CONSULTUT), ein auffälliges Gebäude (PARIETINAE? SORDIDATUS?), ein Doppelhaus (DISTICHON) in einem Gebäude mit einer Schule zu verwandeln (HIS AEDIBUS IN SCOLA VOLVIT).

Cuvinte cheie: DISTICHON (casă dubla), SCOLA (școală), NARUNDEM (renumit), Michael Deli, primar.

Schlüsselwörter: DISTICHON (Doppelhaus), SCOLA (Schule), NARUNDEM (berühmt), Michael Deli, Bürgermeister.

¹² *Ibidem*, s. 172 ff.

¹³ Die beiden „Grundschulen“ befanden sich neben der Spitalskirche und auf dem Siechhof, die weiterführenden Klassen, die „schola majoris“, auf dem Schulberg. Siehe: Brandsch, Hans-Heinz, Heltmann, Heinz, Lingner, Walter (Hrsg.): *op. cit.* s. 128

¹⁴ Ehemals befand sich hier eine Tordurchfahrt: Renate Schuster, *op. cit.*, s. 174

¹⁵ Über das Schulwesen in Schäßburg siehe: Egon Mahat: Die Bergschule von den Anfängen bis in die Gegenwart, in: Brandsch, Hans-Heinz, Heltmann, Heinz, Lingner, Walter (Hrsg.), *op. cit.* s. 127ff

¹⁶ Johann Seiverth, *op. cit.* s.319

BIBLIA FAMILIEI EISENBURGER DIN SIGHIȘOARA (1699-1750)

András Bándi

Cu ocazia preluării în primăvara anului 2019 de către Arhiva Centrală a Bisericii Evanghelice C. A. din România (ACBER) cu sediul la Sibiu a arhivei Parohiei Evanghelice C. A. Berghin¹ s-a depistat în sacristia bisericii un volum de format mare (38,5 x 25 cm) cu coperte de lemn, învelită în piele și prevăzută cu șarniere de metal, din care trei se mai află fixate pe coperti (unul pe cea superioară, două pe cea inferioară). Volumul, o ediție a Bibliei în limba germană în traducerea lui Martin Luther, dispunea odinioară și de închizători, ale căror baze se mai regăsesc pe coperti. Starea generală a acestuia este una proastă, cotorul fiind ușor îndoit, învelitoarea din piele cu părți lipsă, iar coperta superioară fiind complet separată de corpul cărții. Hârtia a fost la un moment dat expusă apei și mucegaiului. Pagina de gardă, precum și filele care urmau acesteia lipsesc, volumul având actualmente drept primă filă, prefața reformatorului la Vechiul Testament. Din colofonul tipăriturii s-a păstrat doar fragmentul care precizează locul apariției acesteia, nu și anul sau numele tipografului. Acestea se pot afla de pe pagina de gardă a cărților profetice. De aici aflăm că Biblia în cauză a fost tipărită în anul 1576 de către tipograful Hans Krafft din Wittenberg.

Nu se știe când și prin ce circumstanțe a ajuns această tipăritură în posesia Parohiei Evanghelice C. A. din Berghin. Interiorul copertei superioare conține însemnări cu privire la nașterile și decesele din familia pantofarului sighișorean Andreas Eisenburger (1681-1739), efectuate de către fiul omonim al acestuia născut în anul 1708. Andreas Eisenburger senior a efectuat însă însemnări pe versoul forțațului inferior, și anume un verset biblic, precum și impresiile lăsate de lecturarea cu evlavie a Sfintei Scripturi. Acesta a „parcurs și isprăvit” [durchgelesen und absolviert] de patru ori Biblia între 1703 și 1712.

În vederea reconstruirii gradelor de rudenie și ocupațiilor membrilor familiei Eisenburger² dispunem actualmente doar de două surse documentare:

---

¹ Localitate aflată la est de municipiul Alba Iulia (jud. Alba).

² Familia Eisenburger se stabilise în Sighișoara cu mult înainte de însemnările din prezenta Biblie. În registrul stranelor parohiei evanghelice se menționează pentru anul 1590, că „Czerwas Eisembriger și Lörincz Eisembriger au cumpărat două locuri”. ACBER, *Fondul Parohiei Evanghelice C. A. Sighișoara*, cota 400/270-1115, [pagini nenumerate]. Johann Eisenburger a fost, cu mici întreruperi, primarul orașului în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea. Fiul acestuia, Martin, a deservit urbea în funcția de vilic începând cu anul 1608, iar între 1618 și 1640 ca primar. Gernot Nussbächer, „Martin Eisenburger gestorben 12. März 1640”, în *Aus Urkunden*

susnumitele însemnări din volum și registrele de stare civilă ale Parohiei Evanghelice C. A. Sighișoara. Andreas Eisenburger senior se autointitulează în însemnarea sa din anul 1702 drept „jun.”, ceea ce înseamnă că și tatăl lui se numea Andreas. Pantofarul Andreas s-a căsătorit în anul 1707 cu Agnetha Stamp³, care i-a dăruit patru copii. Dintre aceștia, Andreas jun. era cel dintâi născut și singurul băiat.

Din „registru” lui Andreas Eisenburger junior aflăm mai întâi de nașterea celor trei surori, care au decedat însă în fragedă tinerețe. Următoarele informații privesc decesul părinților și al bunicilor materni. Datele decesului bunicilor nu se poate verifica în totalitate prin consultarea registrelor parohiei, fapt ce confirmă posibilitatea originii acestora în afara orașului Sighișoara. Andreas junior nu ne informează despre întemeierea unei familii proprii, sau despre îndeletnicirea sa.

De altfel și data morții acestuia din urmă rămâne incertă. Registrele parohiei confirmă înmormântarea unui rotar omonim pe data de 17 decembrie 1778⁴, dar identificarea lui ca fiu al pantofarului nu poate fi verificată și confirmată. Toate indiciile duc însă la o concluzie cât se poate de certă, și anume că numele Eisenburger era la mijlocul veacului al XVIII-lea departe de a se fi stins în Sighișoara.

Însemnările lui Andreas Eisenburger, tatăl și fiul, reprezintă o importantă și valoroasă sursă cu privire la istoria familiilor de meșteșugari sighișoreni.⁵ Însemnările cu privire la lecturarea repetată a Bibliei sunt și ele inedite și atestă afinitatea pietistă a patriciatului sighișorean la debutul secolului al XVIII-lea.⁶ Lectura intensivă a Sfintei Scripturi facilitează interiorizarea mesajului etic al acesteia, un deziderat major al pietismului în sensul desăvârșirii Reformei.

---

und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde, Neunter Band: Schäßburg (Kronstadt: aldus, 2010), pp.221-225; „Gegen Fürstenwillkür aufgetreten. Ein Mann der Taten. 350 Jahre seit dem Tod des Schäßburger Bürgermeisters Martin Eisenburger”, *Ibidem*, pp.226-229.

³ *Continuatio pastoralis*, 105.

⁴ *Album Ecclesiae Schaesburgensis*, 1771, Parohia Evanghelică C. A. Sighișoara, 299.

⁵ Asemenea surse constituie o raritate. Pentru cronica familiei ceasornicarului Johann Kürschel și fii, vezi: Dorin-Ioan Rus, „Eine unbekannte Quelle zur Geschichte der Stadt Schäßburg: Chronik der Familie Kürschel (1662-1745)”, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Band 62, 2019, pp. 9-40.

⁶ În acest context merită remarcat faptul că cel mai de văză reprezentant al pietismului autohton, adept al unei forme radicale a acestuia a fost sighișoreanul Andreas Teutsch (1669-1730), medic, primar al Sibiului și comitele sașilor. Cu privire la biografia și activitatea sa politică și literară, vezi: Hermann Pitters, „Comes Andreas Teutsch. Ein sächsischer Pietist am Anfang des 18. Jahrhunderts”, *Kirche im Osten* (14) 1971, pp. 83-114. Cu privire la tendințele sale mistice, vezi: Font Szusza, *Erdélyiek Halle és a radikális pietizmus vonzásában*, Szeged: 2001, pp. 97-131.

Transcrierea însemnărilor în Anexă s-a efectuat fotografic cu mici intervenții în privința reducerii majusculilor în cazul altor părți de vorbire decât substantivele și a consoanelor duble (de ex. ff.). Prescurtările din sursă s-au completat fără un marcaj special, însă omiterile scribului au fost completate în paranteze drepte [ ], iar în paranteze rotunde, conținând trei puncte (...) se redau omiterile editorului, însoțite cu motivația aferentă.

ANEXE

1.

Însemnările lui Andreas Eisenburger jun. (* 1708)

ACBER, Fondul Parohiei Evanghelice C. A. Berghin (400/385), Neicov, coperta superioară

In Nomine Jesu

Verzeichnis meines Tauf Bundes, und meiner lieben 3 Geschwister

Erstlich bin ich als Andreas Eißenburger meinen lieben Eltern geboren im Jahr 1709 die 10. Novembris in der Nacht um 11. Uhr.⁷

Zum andern hat Gott der Barmhertzige erfreuet, mit zweyen Töchtern meine liebe Elter, die eine heißet mit Nahmen Agnetha die elteste, die jungste heißet Sára, welche aber Gott gar bald nach seinem göttlichen Willen in sein Reich genohmen, die Sara⁸. Im Jahr 1712 sind sie gebohren die 20. Decembris.⁹

Zum dritten Im Jahr 1724 die Martini¹⁰ in der frühe, erfreuet Gott der himmelische Vater meine liebe Elter abermahlen mit einem zarten Töchterlein nahmens Agnetha¹¹. Gott laße es so es sein göttlicher Will ist, groß wachsen zu seiner Ehr, dem Nechsten zum Dienst und Gott wohlgefälligen fugenden¹².

Verzeigniß nunmehrre meiner abstorben Schwisterlein, und auch zugleich meiner Eltern, und Groß Eltern

Anno 1718 eilet Gott mit meinem andern Schwisterlein¹³ aus diesem Leben die Jacobi¹⁴, welches er zu sich in sein himmelisch [Reich] genohmen hat. Sein Alter ist gewesen 05 Jahr, und 06 Monath, und 02 Wochen.¹⁵

⁷ Andreas Eisenburger a fost botezat la 14 noiembrie 1708. Părinții lui erau Andreas și Agnetha Eisenburger. *Continuatio pastoralis sive contractum conjugium et baptizatorum infanorum ... Ecclesiae Schaesburgensis*, 1673, Parohia Evanghelică C. A. Sighișoara, f. 614.

⁸ Un prunc (infans) fără prenum al lui Andreas Eisenburger a fost înmormântat pe data de 13 ianuarie 1713. *Ibidem*, 502.

⁹ Gemenele minore Sara și Agnetha, fiicele lui Andreas Eisenburger au fost botezate pe data de 21 decembrie 1712. *Ibidem*, 649.

¹⁰ Ziua Sf. Martin, 11 noiembrie.

¹¹ Agnetha a fost botezată pe data de 12 noiembrie 1724. *Volumen IV comprehensens consignationem testamentorum, salariorum, baptistorum. proclamationum, defubctorum ... in Ecclesia Schaesburgensi*, 1717, Parohia Evanghelică C. A. Sighișoara, 62.

¹² Așa în text.

¹³ O fiică, a cărei prenume nu este precizat a fost înmormântată pe data de 25 iulie 1718. *Volumen IV*, 182.

¹⁴ Ziua Sf. Iacov, 25 iulie.

Anno 1732 ist mein drittes Schwisterlein, an dem ich auch meine Freude, nach Gott, in dieser argen Welt, mit meinen lieben wertgeschätzten Eltern hatte, gestorben.¹⁶

Ihm Jahr 1728 diebus Septembris ist mein Größ-Vater als Martinus Stamph, im 62. Jahr seines Alters, Tödes verbleichen.¹⁷ Gott vergieb ihm alle seine begangene Sünden, und sey seiner armen Seelen gnädig um Christe Jesu seines blutigen lieben Sohnes willen, welcher auch vor seine Sünde genug gethan hat. Amen!

Anno 1739 die 10. Aprill ist mein lieber Herr Vater, nach welcher Hülff er ein sehnlich Verlangen bey Gott gehabt, aufgelöset zu seyn und bey Christo seiner Erlöser zu leben, seeligen entschlafen. Sein Alter als meines lieben Vaters ist gewesen 59 Jahr.¹⁸

Meine liebe Frau Großmutter ist auch in ihr liedenen¹⁹ Heiland, nach welchem Sie sehr verlanget, aufgelöset zu seyn, seelig entschlafen anno 1746 diebus Aprilis, den 20. Euer Alter ist gewesen 79 Jahr.²⁰

Anno 1750 ist auch meine liebe wertgeschätzte Fraumutter in ihrem leiden, Jesum nach welchen Freuden Crone sie verlanget, welche Wort sie vor ihrem letztes aus gesprochen *Komm du schöne Freuden Crone, deiner wart ich mit Verlangen*²¹ auch seelig entschlafen.²² Gott verleihe den lieben Größeltern und auch meinen hertzgeliebten Eltern, wie meinen auch geliebten Schwisterlein eine geruhsame Nacht in der Erden, laß sie herfür grünen, biß auf den lieben jüngsten Tag. Amen.

---

¹⁵ Agnetha Eisenburger, născută pe data de 20 decembrie 1712.

¹⁶ Pe data de 28 martie 1732 este înmormântată o fiică a lui Andreas Eisenburger, a cărei prenume nu a fost consemnat. *Volumen IV*, 418.

¹⁷ În mormântarea nu se regăsește în registrele Parohiei Evanghelice C. A. Sighișoara.

¹⁸ Pe data de 2 aprilie 1739 se consemnează în mormântarea unui pantofar pe nume Andreas Eisenburger, *Volumen IV*, 439. Acesta a fost botezat pe data de 19 septembrie 1681. Părinții: Andreas Eisenburger, meșter pantofar și soția acestuia Barbara. *Continuatio pastoralis*, 230.

¹⁹ Așa în text.

²⁰ Bunica din partea mamei, Agneta Stamp a fost înmormântată la 20 aprilie 1749. *Volumen IV*, 458. Botezul ei nu se regăsește în registrele parohiei sighișorene.

²¹ Citat liber a unei corale de Johann Sebastian Bach: „Amen, amen! Komm, du schöne Freudenkrone, bleib nicht lange! Deiner wart ich mit Verlangen.” <https://webdocs.cs.ualberta.ca/~wfb/cantatas/61.html>. (Data accesării: 23 septembrie 2020)

²² Agnetha Eisenburger, născută Stamp a fost înmormântată pe data de 14 martie 1750. *Volumen IV*, 464.

2.

Însemnările lui Andreas Eisenburger sen. (1681-1739)

ACBER, Fondul Parohiei Evanghelice C. A. Berghin (400/385), Neicov, coperta inferioară

Andreas Eysemberger anno 1699 die 23. May. *Herr hab acht auf mich und hör die Stimm meiner Widersacher. Ists Recht daß man guts mit bösen vergilt. Den sie haben meiner Seelen eine gruben gegraben. Gedencke doch wie ich für dir gestanden bin, daß ich ihr bestes redet und deinen grim vor ihnen wendet. So straffe nun ihre Kinder mit Hunger und laß sie ins schwert fallen daß ihre Weiber und Widwen ohn Kinder sein und ihre Menner zu todt geschlagen. Und ihre Junge Manschaft ihm Streit durchs Schwert erwürget werden.*²³

Anno Christi 1702. die 1. Julii ist diese gantze Biblia, diese reine wahrhaftige, diese geistreiche, selige und auch gnadenreiche, hoch Heilige Schrifft durch und durch, gantz durchlesen worden. Wolts Gott, daß ich dieselbe in meinem Leben gar oft und manchemahl biß ans Ende, mit gewünschter frucht und Nutzen mit gutter Gesundheit möge außlesen können. Von mir, Andreas Eysemberger junior vivo in Deo.

Anno Domini 1703 die 23. Martiii st von mir Andream Eysenburger nunmehr zum andermahl dieses Heilige theure Wort des lebens. durch beystand Gottes, des werthen Heiligen Geistes durchlesen und absolvirt worden. Der Herr Jesus, mein Heyland verley mir oft solche selige und gewünschte Zeit darzu. biß an mein Ende.

Anno Domini 1705 die 8. Septembris. Hab ich Andreas Eysemberger zum dritten mahl diese heilige, und auch varhaffter Biblia durchlesen. dafür der Nahme des Herren gelobet sey. O, Herr, schaffe auch weiter, solche seelge gnaden stunden. Amen.

Anno Domini nostri Jesu Christo 1712 die 27 Augusti ist nunmehr zu viertenmahle dießes theüre kleinod, welches billige über alle kleinodjien zu schätzen ist durch die gnade Gottes geendt²⁴ und ihm, dem Nahmen des Herren Jesu beschloßen worden. Dafür Gott, der Vater Gott, der Sohne Gott, der Heilige Geist, der einige ewige hoch Heilige Herr, dreeinig Gott²⁵

²³ „Ascultă-mă, Doamne, și auzi glasul potrivnicilor mei! Cu rău se răsplătește binele? Căci au săpat o groapă ca să-mi ia viața. Adu-Ți aminte că am stat înaintea Ta, ca să vorbesc bine pentru ei, și să abat mânia Ta de la ei. De aceea, dă pe copiii lor pradă foametei, și doboară-i cu sabia! Nevestele lor să fie lipsite de copii și să rămână văduve, și bărbații lor să fie luați de ciumă; tinerii lor să fie uciși de sabie în luptă!” (Ieremia 18, 19-21) *Biblia, sau Sfânta Scriptură*, United Bible Societies, 1992, pp. 755-756.

²⁴ Geendet= beendat.

²⁵ Glosă marginală: „Erlöbe uns von dem übel, umb unßer (...) Feinde Willen”. În paranteze: pasaj ilizibil.

höchlich gebenedeyet, gelobet, gerühmet und auch gepreißet sey Amen. Komm Herr Jesu baldt, Amen. Thue es umb deines allertheüersten, Jesu Nahmens Ehre willen. Amen. Amen. Amen. Ihn dem Nahmen Jeßu.

Die Bibel der Familie Eisenburger aus Schäßburg (1699-1750)
(Zusammenfassung)

Historische Quellen aus dem handwerklichen Milieu Schäßburgs aus der Neuzeit sind selten. Im vorliegenden Beitrag werden familiengeschichtliche Aufzeichnungen, sowie Aufzeichnungen zum Lesen der Heiligen Schrift aus der Lutherbibel (Hans Krafft, Wittenberg 1576) einer Schäßburger Schustermeisterfamilie (Andreas Eisenburger und gleichnamiger Sohn) vorgestellt und im Anhang wiedergegeben. Weitere kirchliche Unterlagen standen dem Verfasser zur Verfügung um die familiengeschichtlichen Verhältnisse zu überprüfen, bzw. zu ergänzen. Leider führte dieser Versuch nicht allzu weit. Fest steht aber, dass die Familie Eisenburger im 18. Jahrhundert noch sehr präsent war in Schäßburg. Die Vermerke zum andächtigen Lesen der Bibel gewähren uns einen Einblick in die pietistische Veranlagung des Stadtbürgertums in der Hälfte des 18. Jahrhunderts in Siebenbürgen.

Cuvinte cheie: Pantofar, Biblie, Sighișoara, genealogie, pietism

Schlagwörter: Schumacher, Bibel, Schäßburg, Familiengeschichte, Pietismus

REGULAMENTUL CASEI BĂTRÂNILOR (SPITALUL DE BĂTRÂNI DIN SIGHIȘOARA)

Florina Ștefan

În Orașul de Jos a existat cea mai veche biserică din Sighișoara, cunoscută sub numele de Biserica Spitalului. Așa cum menționează Letz, E., în *Die Stadt und ihre Entwicklung, in "Schaessburg. Bild..."*, 1998, 22-6, firma Leonhardt a descoperit în cadrul săpăturilor arheologice efectuate, un portal romanice care constituie dovada că aici a existat o biserică încă din sec. al XIII-lea, posibil la fel de veche ca și capela romanice de pe Dealul Școlii. La începutul sec. al XV-lea, vechea bisericuță a fost extinsă și transformată într-o biserică gotică.

Situată între străzile Justiției, N. Bălcescu și Ilarie Chendi, ea constituia un mic centru fortificat și era legată de un spital. De aceea era cunoscută mai mult sub denumirea de Biserica Spitalului, deși biserica se numea Biserica Sfântului Antonius. (Foto. 1). Este menționată documentar, împreună cu spitalul în anul 1461. Tot în acest an, este menționat și preotul care o deservea, Abatele Antoniu.

Foto. 1

Spitalele comunale în Evul Mediu aveau funcții și moduri de administrare diverse dar ele, ca instituții sociale, deserveau pe cei neajutorați, bineînțeles în spiritul ideilor creștine. Sub genericul de *hospital* (casă pentru oaspeți) se regăsesc instituții specializate: aziluri (Sichehause), leprozerii, case pentru bolnavii de pestă, (Pesthäuser), ospicii. (Petre Munteanu Beșliu, *Spitalul din Sibiu în secolul al XIII-lea, Revista Cumidava, Muzeul de Istorie Brașov, XXV, 2002-09*).

O astfel de instituție va fi înființată și la Sighișoara și a funcționat pe lângă Biserica Spitalului despre care am vorbit mai sus. Ea a funcționat pe baza unui Regulament strict, documentul original fiind copiat/transcris și copertat de fondatorul Muzeului de Istorie Sighișoara, dr. Josef Bacon și se afla în Biblioteca Muzeului de Istorie Sighișoara. Redăm mai jos traducerea acestui document, izvor de informații valoroase, privind societatea sighișoreană la începutul secolului al XVII-lea:

Regulamentul Casei bătrânilor
(Spitalul de bătrâni din Sighișoara)

Anul Domnului 1625-8 septembrie *Amplissimo Senatu Segesvariensi* revăzut, corectat, rectificat și confirmat.

1. În primul rând să fie desemnat un domn înțelept fie din onoratul Sfat sau din comunitate pentru a fi părinte și îngrijitor al veniturilor și al oamenilor săraci (un fel de administrator = părinte)
2. Să se înscrie deci în spital cine dorește să se înscrie cu tot ce are, inventar mobil și imobil și să plătească pentru înscriere 8 florini din care jumătate să revină săracilor, "*plebams*", din spital (de bătrâni) cealaltă parte *Arcae pauperim reservatur*. În continuare să folosească totul pentru el și să nu încredințeze nimănui (vreo parte), nici prietenilor, nici străinilor – din spital și să fie încredințate părintelui și nici un neam – fie tată, mamă sau frați ori alte rudeni să aibă drept de moștenire.
3. Pentru că spitalul nu ține cai, atunci când (săracii) sunt trimiși la cerșit, părintele și proprietarul spitalului să tocmească un căruțaș cu care să cadă la învoială și prin clopotul săracilor" să lase să se ceară aldămașul" în Biserica Sfântul Anton, după care să i se dea căruțașului din ceea ce s-a cerșit partea lui, iar restul să fie împărțit în două de către părintele și proprietarul spitalului. Prima parte să fie folosită pentru săraci, iar partea cealaltă să revină în întregime proprietarului spitalului ca proprietate personală, din care însă e obligat să asigure lemne pentru încălzit.

4. În fiecare zi de târg unul din cei săraci să-i ducă pe ceilalți la măcelărie în special la cele străine pentru a cerși, la fel să se procedeze și la nunți. Părintele va înregistra totul. De asemenea în fiecare duminică să cerșească în fața bisericii. Totul să fie al săracilor. Dacă se face o donație (testament) spitalului, bunurile să aparțină în întregime săracilor.
5. Părintele spitalului să noteze corect toate veniturile și să consemneze atât "proventus" și "erogata" pentru a putea justifica oricând toate veniturile și cheltuielile.
6. Să fie ținută și o îngrijitoare care să gătească, să facă pâine și să spele pentru cei din spitalul de bătrâni.
7. De două ori pe săptămână: joia și duminica să se gătească pentru cei din cămin, mâncarea să fie servită fiecăruia în farfuria lui, dându-li-se și vin. Zilnic însă, să fie aprovizionați cu pâine, să aibă și haine pentru a fi feriți de geruri și călduri. Toate acestea se vor procura din veniturile săracilor.
8. Săracii care pot munci să fie folosiți la diferite munci pentru spital, fără a cere eforturi care să depășească puterile lor.
9. În ceea ce privește pământul arabil, proprietarul spitalului poate folosi pentru el fără a da din venit jumătate ("medum") dar să nu aibă dreptul să dea altuia pământul în parte. Dacă totuși se dă cuiva pământul în parte, atunci părintele va primi el partea "ad rationam pauperum" iar cealaltă parte o va primi proprietarul spitalului.
10. Totul ce aparține spitalului (prin moștenire, donație) va fi înregistrat într-un registru și predat părintelui, pentru a putea cere partea ce se cuvine spitalului (în cazul în care pământul este lucrat de altcineva). Lunca de pe Târnava o poate folosi proprietarul spitalului.
11. A zecea parte din produsele de pe "Wüstung" să fie împărțită în 2 părți din care una revine proprietarului spitalului, cealaltă parte pentru "Siechhaus"*. Medumul de pe pământul din "Wüstung" aparține exclusiv celor 2 cămine, iar proprietarului spitalului nu-i revine de aici nicio parte.
Notă: este vorba despre veniturile (produsele) realizate/obținute de pe pământurile aferente satului Țeline (Wossling/ Wüstung).
12. Dacă spitalul primește din partea oamenilor ceva, atunci jumătate va reveni spitalului iar cealaltă va rămâne pentru săraci.
13. Domnul ales părinte (un fel de administrator al spitalului) va fi împuternicit în funcția sa de Bürgmeister (primar) iar dispensa o poate da consiliul(?). (Punctul 13 se referă la condițiile numirii-alegerii administratorului)

Zacharias Filkenius Notarius Segeswariensis ...

Din Original, din Arhivele Bisericii din Sighișoara Filkenius – fost notar 1622-1635

*corectură veche pentru "cele două case-Spital și Siechhaus" În copia veche din protocolul bisericii nr. IV din Sighișoara lipsește deja adaosul și observația "Salarium Rectoris Xenodoch(?)

Ufl.14

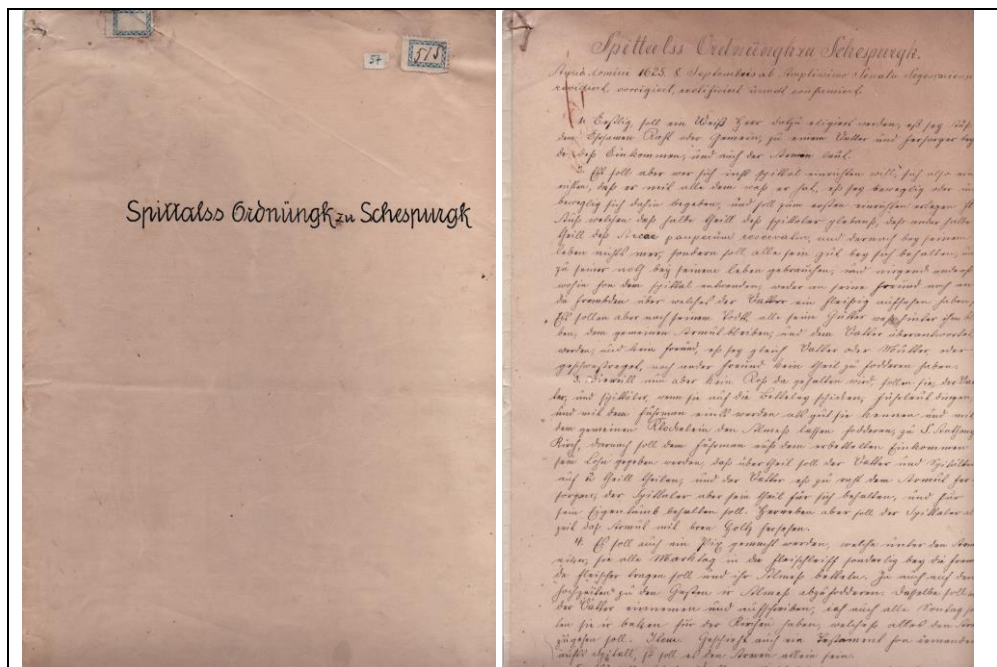

Foto 2

Altenheimverordnung (Spitalsordnung zu Schäßburg, anno 1625)

(Zusammenfassung)

Das Schäßburger Kirchen-Spital (Altenheim) wurde auf der Grundlage einer strengen Verordnung betrieben, deren Originaldokument vom Gründer des Schäßburger Geschichtsmuseums, Dr. Josef Bacon, kopiert/umgeschrieben und broschiert wurde und sich in der Bibliothek des Schäßburger Geschichtsmuseums befindet. In diesem Artikel finden Sie die Rumänische Übersetzung des Dokuments, welches eine Quelle wertvoller Informationen über das Schäßburger Gemeinschaftsleben zu Beginn des 17. Jahrhunderts darstellt.

Cuvinte cheie; Sighisoara, spital, ev mediu, regulament, Josef Bacon

Schagworte: Schässburg, Spital, Mittelalter, Regulament, Josef Bacon

CULTIVAREA CARTOFULUI ÎN TRANSILVANIA DE SUD EST ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Filip Niculina

Cartoful se răspândește ca un aliment al foamei și în plus cu avantajul unei culturi ce se dezvoltă sub pământ în cea mai mare parte la adăpost de distrugerile revoltelor. Hotărâtor este rolul raporturilor de producție în introducerea acestor culturi noi¹.

În ceea ce privește începuturile, istoria cultivării și utilizării cartofului încă nu e lămurită. Mai sunt aspecte ce așteaptă reflectorul științei pentru a fi scoase din anonimat. De altfel, printre altele, mulți cercetători s-au ocupat de trecutul său, dar nu se știe precis cum a ajuns el în Europa și cine a fost cărăușul inspirat care l-a trecut oceanul².

Se pare că prima introducerea a cartofului s-a făcut la ordinul regelui Filip al II-lea, din anul 1565. În Spania, cartoful s-a răspândit repede în cultură, la scurt timp devine obiect de comerț în Sevilla și astfel va ajunge în Italia și apoi în Portugalia³.

Așadar, cartoful trecuse Oceanul Atlantic și devenise obiect de studiu al naturaliștilor. Pe ogoare, însă, era întâlnit ici colo, prin Spania, Italia, Anglia. De obicei era cultivat prin grădini, mai mult din considerente exotice și estetice, deoarece florile lui erau la modă.

Cu toate acestea cartoful a cucerit Europa. Shakespeare i-a descris calitățile afrodisiace, iar Louis al XIV –lea îi purta florile la butonieră. Pe țărani de pe moșii, lucrul acesta îi lăsa rece- ei aveau nevoie de hrană nu de flori. În plus fructul subpământean nu le inspira încredere, mai mult în unele regiuni apăruseră zvonuri că ar produce diaree, ba chiar lepră. Cum să se consume o legumă neasectuoasă?

Desigur, rezerva oamenilor era explicabilă, dacă ne gândim la începutul consumării lui în Europa, când unii au încercat să mănânce fructele cartofului care au un gust rău și nu sunt comestibile, iar alții au consumat tuberculi cruzi și care nepreparați au un gust de asemenea rău, astfel este posibil ca unii oameni să fi manifestat intoxicații ori indigestii, motiv pentru care nașterea zvonurilor privitoare la bolile pe care le-ar produce cartoful.

---

¹ M. Montanari, *Foamea și abundența*, Iași, ed. Polirom, 2002, p. 131

² A. Băltărețu, *Fructele pământului*, Ed. Albatros, București, 1987, p. 166

³ Matei Berindei, *Cultura cartofului în gospodăriile populației*, Editura Ceres, București, 1984, p. 7

Chiar și după înlăturarea neînțelegerilor despre această plantă, cartofii au început să apară în meniul europenilor, dar era consumat fără plăcere și considerat un aliment grosier, destinat stomacurilor nepretențioase, sau hrană bună pentru animale.

Dar a intervenit foametea, cel mai bun propagandist pentru răspândirea cultivării cartofului și izbăvitorul în anii secetoși sau cu războaie.

Treptat, cartoful cucerește Europa. După ce s-a împământenit bine în statele germanice și în Anglia, este adoptată de populația Irlandei, unde pământul era sărăcăcios, iar țăranul trudea pentru un sac de orz, ovăz sau secară.

Spre răsăritul Europei, expansiunea cartofului s-a făcut lent și cu opoziție din partea cultivatorilor⁴.

După recoltele compromise din 1766-1767 au mai urmat încă ani secetoși, în care prețurile cerealelor erau ridicate, mai ales în ținuturile grănicerești; grănicerii erau nevoiți să-și aducă grâne din Moldova și Țara Românească, iar în lipsa unor asemenea importuri scumpetea era generală⁵.

În acest scop s-a format la fiecare regiment grăniceresc o „Comisie economică”, care cerceta și lua în dezbateri toate problemele ce priveau viața grănicerească.

Comisiile economice pledau pentru cultura cartofilor care aveau de învins prejudecățile, mai ales din partea preoților, și cu toate acestea prin insistențe s-a reușit, în 1769, să fie recoltate în ținuturile de graniță 10143 câble de cartofi⁶.

Alături de porumb, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai ales în primele decenii ale secolului al XIX-lea, a înregistrat progrese cultivarea cartofului. În anii de recoltă compromisă de la începutul secolului al XIX-lea, (1806, 1808, 1813), în deosebi în timpul mării foamete dintre 1814-1817, cartofii s-au răspândit rapid și pe scară largă.

În legătură cu răspândirea cartofului în districtul Năsăudean, între 1814-1817, într-o schiță monografică se precizează următoarele: „într-aceia vreme, grănicerii noștri cari au semănat, ovăz, hrișcă, orz și *piceuce* foarte bine s-au ajutat, ba unii cu ovăz și *piceuce* s-au și îmbogățit, că vindeau mierța de ovăz cu 6 și de *piceuce* cu 5 fl.”⁷. În districtul Făgăraș, cartofii au

⁴ A. Băltărețu, *op. cit.*, pp. 166-176

⁵ R. Theil, „Conrad und Heidendorf”, în *Archiv des Vereins für Siebenburgische Landeskunde*, 1880, vol. XVI, pp. 437, 458-459

⁶ AN DJ Sibiu, *Fond B*, q 53

⁷ Șt. Buzilă, „Din trecutul comunei Nușfalău sau Mărișelu. Schiță monografică”, în *Arhiva Someșană*, 1936, 18, p. 460

început să se cultive numai după 1800, dar până în 1820 s-au înmulțit „în așa măsură, încât, în acest an se percepe din ei dijmă”⁸.

Pentru însămânțarea terenurilor de cele mai multe ori își procura semințe de la Viena⁹ și personal dădea instrucțiuni de lucru pentru cultivarea cartofului¹⁰, și a muncilor agricole pe terenurile de la Avrig, Samuel von Brukenthal, numărându-se printre pionierii cultivatorilor de cartofi pe acest domeniu, în 1776¹¹.

Pătrunderea cartofului în Transilvania are loc în secolul al XVIII-lea și este menționat într-un raport al tipografiei din Blaj guvernatorului provincial în 1772, în care se amintește de primele manuale cu îndrumări intitulate –Instrucțiuni Practice pentru cultura cartofului—redactate la Blaj în 1750¹².

Mențiuni despre existența cartofului au fost făcute și în declarațiile țăranilor din Săliște(1820) spun: „dacă vrem să ne procurăm câteva ogoare de pământ, trebuie să căutăm pe Târnăvă, și să preluăm ogoare deja semănate în schimbul unei jumătăți de recoltă¹³, de asemenea ei mai spun: dacă locuitorul de la munte, țăranul ardelean român ar vrea să practice mai mult cultura *cartofilor* sau ar recurge ca în alte regiuni muntoase la pâinea de ovăz, n-ar mai avea atâta necaz cu cultura porumbului și n-ar prăși pentru jumătate de recoltă, porumbul însămânțat de țăranul de la șes. Gospodarii care au mai mult de două trei vite își au sălașele de fânețe sus la munte își mână către iarnă vitele acolo și folosesc ca furaj fânul de acolo pentru a gunoi în același timp fânațele”¹⁴.

Pe teritoriul Transilvaniei, cartoful începe să se extindă în cultură pe la începutul secolului al XIX-lea. Ca și în alte țări, și în Transilvania foamea a fost un bun propagandist pentru noua legumă.

În anul 1814, Transilvania a fost bântuită de secetă, care a dus la foamete și la pierderea animalelor de muncă. Pentru a o combate, în primăvara anului următor, oficialitățile austriece au lansat o circulară adresată tuturor, în care se arătau avantajele plantării cartofului, cultură ce nu necesita, conform tehnologiei timpului, animale pentru executarea lucrărilor agricole și

---

⁸ Șt. Meteș, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, vol. I, p. LXIX

⁹ AN-DJ Sibiu, *Fond Brukenthal*, Q1-4, nr.244, f.17

¹⁰ *Ibidem*, nr.245, f. 39-44

¹¹ *Ibidem*.

¹²

http://facultate.regielive.ro/referate/industria_alimentara/tehnologia_prelucrarii_legumelor_si_fruitelor-38493.html

¹³ AN DJ Mureș, *Manuscris 402, Documentație privitoare la Istoria Economică a României – Conscripția Urbarială din 1785-1820 din Transilvania*, vol I, partea a II-a, a satelor aflate sub stăpânirea celor Șapte Juzi din cuprinsul Pământului Craiesc, 1972, f.126

¹⁴ *Ibidem*, f.129

solului. Încrezători oamenii au pus cu sapa cartofii și curând și-au dat seama că, într-adevăr, cartoful putea înlocui pâinea sau o parte din făina necesară preparării ei. Așa au apărut culturi întinse în zona intracarpatică și vestita pâine cu cartofi.

Multiplele denumiri date cartofului demonstrează că a fost adus din diverse regiuni ale Europei. Astfel, *crumpene* provenit de la Grunbern, termen folosit în Wurzburg, *pitoci și picioci* de la Ptatschen sau Patatschen, termen folosit în Oldenburg indică originea germană a celor care au introdus planta la noi. Chiar și cea mai răspândită denumire cea de *cartof* vine din germanul Kartoffel ce derivă din cuvântul italian tartouffli.

Conform datelor statistice din anul 1820, au fost însemnate în granița militară: porumb pe o suprafață de 2474 jugăre la Regimentul I român; orz pe 17.911 jugăre; seară pe 12.815 jugăre; grâu pe 6.662 jugăre și *cartofi* pe 11.371 jugăre¹⁵. Cartofii au fost deci recoltați în anul 1820 de pe o suprafață mai mare decât cea a grâului și a porumbului. Prevala cultura cartofilor mai ales în Valea Oltului- la Regimentul I român- aici fiind condiții de sol prielnice pentru recolte bogate de cartofi¹⁶.

Conscripția din 1820 atestă o producție mai mare la cartofi. S-a generalizat la începutul veacului următor, cu ocazia marii foamete dintre 1814-1817. Cartoful a contribuit la ameliorarea hranei familiilor iobăgești.

Kartoffelbau im Südosten Siebenbürgen im 18. Und frühen 19. Jahrhundert (Zusammenfassung)

Aus dem Gebiet Siebenbürgens begann sich der Kartoffelbau Anfang des 19. Jahrhunderts in der Feldbestellung zu verbreiten. Wie auch in anderen Ländern-war die Hungersnot auch in Siebenbürgen ein guter Propagandist für das neue Gemüse.

Cuvinte cheie; Transilvania de sud-est, cultura de cartofi, secolele XVIII-XIX, foamete, agricultură

Schagworte: südosten Siebenbürgen, Kartoffelbau, 18. und. 19. Jahrhundert, Hungersnot, Landwirtschaft.

¹⁵ J. Begnini, *Statistische der siebenbürgischen Millitärgrenze (Schița statistică a graniței militare din Transilvania)*, ed. A II-a, Sibiu, 1837, p. 18

¹⁶ AN DJ Sibiu, *Fond B*, L 1-5, 317 m, f. 79

OFERTE ȘI TENDINȚE ALIMENTARE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA LA SIGHIȘOARA •

Nicolae Teșculă

Epoca modernă determină pentru bătrânul continent o schimbare a alimentației populației, în sensul îmbunătățirii calității ei și al cantității. Pe de o parte, sunt aduse din Lumea Nouă noi plante, cum ar fi porumbul sau cartoful, iar pe de altă parte, se îmbunătățesc tehnicile agronomice de cultivare a pământului.

Această modificare a structurilor productive și alimentare are loc în secolul al XVIII –lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Acest aspect a fost determinat de creșterea populației și de o inegală distribuție de carne, după cum arăta istoricul Massimo Montanari, care a dus în cele din urmă, la un succes al elementelor cerealiere, în special al cartofului și porumbului.¹

Secolul al XIX-lea va duce la dezvoltarea industriei alimentare. Agricultură începe să își modifice statutul economic, dintr-o producătoare de hrană devine o furnizoare de materii prime, pentru industria alimentară, care a reclamat largirea socială a pieței alimentelor. În afară de ceai, care pătrunde în deprinderile cotidiene ale multor oameni, dezvoltarea industriei alimentare determină apariția zahărului și a unei diversități de produse din carne, toate la prețuri din ce în ce mai accesibile.²

Acest lucru a fost resimțit și de populația vechiului burg medieval de pe Târnava Mare. După cum se știe, încă din evul mediu, populația Sighișoarei era una de meșteșugari, dar care la rândul lor dispuneau de mici parcele de pământ aflate în hinterland-ul orașului și de mici gospodării, unde creșteau animale în apropierea micilor ateliere, alimentele obținute fiind folosite pentru hrana familiei.

Unii dintre meșteșugari, datorită muncii lor tot mai prospere, vor ajunge să arendeze loturile agricole aflate la baza cetății medievale unor români și astfel, cu timpul, se va dezvolta în partea de vest a orașului, cartierul românesc Cornești. Faptul, că unii dintre vechii locuitori ai cartierului poartă numele de familie Hofnăr sau Maier atestă vechea ocupație a acestora și anume de administratori. De altfel, până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea multe persoane, care locuiau în cartierul Cornești, se ocupau cu grădinăritul.

• Comunicare susținută în cadrul Sesiunii Anuale de Istorie a Orașelor din România „Orașul și Alimentația” Sibiu 17-18 octombrie 2019.

¹ Massimo Montanari, *Foamea și abundența. O istorie a alimentației în Europa*, ed. Polirom, Iași, 2003, pp.128-129.

² *Ibidem*, p. 149.

Secolul al XIX-lea va aduce noi norme agronomice în cultivarea pământului, dar după cum vedem, se păstrează destule vechi reminiscențe medievale. Legat de acest aspect, profesorul Joseph Haltrich³ menționează: „Sighișoara este mai ales un oraș de meseriași, totuși aici se mai practică și agricultura pe o întindere de o milă și jumătate din hotarul orașului majoritatea locuitorilor fiind și proprietari de pământuri agricole cultivabile. Lucrarea pământului se face însă primitiv, spre deosebire de belgieni cu o agricultură intensivă, la noi practicăm o gospodărie extensivă în parte (proprietarul primește jumătate la porumb și trei cincimi la fân). În ceea ce privește folosirea gunoiului, Sighișoara și majoritatea localităților ardelenene se află direct opuse obiceiurilor din Japonia și China, majoritatea gunoiului din cel mai bun, ducându-se pe Târnăvă în jos. Folosirea rațională a pământului, în patru cicluri și

³ S-a născut în 22 iulie 1822 în Reghin. După terminarea studiilor primare în orașul natal, frecventează cursurile Gimnaziului din Sighișoara pe care le finalizează în 1845, ca șef de promoție. Beneficiind de o bursă din partea Consistoriului evanghelic din Sighișoara ajunge la Universitatea din Leipzig, unde a urmat cursurile de teologie, filologie clasică, germană, istorie și filosofie. Aici a avut ca profesori pe filologii Gottfried Hermann și Moritz Haupt și pe teologii Wiener și Fricke. Cea mai mare influență asupra formației sale intelectuale a avut-o vizita întreprinsă la Berlin, unde va audia cursurile unor profesori renumiți ca: Leopold von Ranke, Carl Ritter, Jacob Grimm. De ultimul îl va lega o lungă corespondență pe seama studiilor de folclor după revenirea sa în țară. Se întoarce în Transilvania și îl găsim în toamna anului 1847 la Cluj, ca profesorul particular al copiilor lui Bethlen Janos. La 5 noiembrie 1848 se mută la Sighișoara, unde primește catedra de limbă și literatură germană la Școala din Deal, apoi “rector” (director) din 1869 al Gimnaziului sighișorean. Alături de Georg Paul Binder, Georg Daniel Teutsch și Friedrich Müller înscriindu-se în galeria „marilor rectori”. Lucrarea sa de bază, care îl înscrie definitiv în curentul romantic este *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen* apărută la Berlin în 1854 prin mijlocirea fraților Grimm. Lucrarea cuprindea 78 de basme culese de Haltrich. După doi ani publică o nouă ediție îmbogățită cu încă 8 basme. Noi ediții ale culegerii sale de basme vor mai apărea în 1877, 1882 și 1885. Alături de aceste culegeri, preocupările sale se vor îndrepta spre cercetarea originii și caracterului universal al creației populare prin studii ca: *Bildliche Redensarten, Umschreibungen und Vergleichen der siebenbürgisch-sächsischen Volkssprache* din 1858, *Zur Culturgeschichte der Sachsen in Siebenbürgen* în 1867, *Die Welt unserer Märchen und unserer Kinder* la 1881. Publică în 1854 un studiu despre fabula germană *Zur deutsche Tiersage*, care s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea lui Jacob Grimm. La toate acestea am mai adăuga preocupările în domeniul istoriei prin cele două articole: *Zur Geschichte von Sächsisch-Regen seit den letzten Hundert Jahren* și *Culturhistorische Skizzen aus Schäßburg*, unde tratează problema evoluției modernității în cele două orașe de suflet ale sale, Reghin și Sighișoara. Ar mai fi apoi cercetările asupra dialectului săsesc: *Plan zu Vorarbeiten für ein Idiotikon der siebenbürgischen sächsischen Volkssprache* (1865) și *Negative Idiotismen der siebenbürgische sächsischen Volkssprache zur Culturgeschichte der Sachsen in Siebenbürgen* (1866). În activitatea sa de dascăl a fost însuflețit de ideea de a transmite cunoștințe utile elevilor, stimulându-i din punct de vedere intelectual. În acest sens a fost acela care a descoperit talentul și l-a lansat ca și poet pe Michael Albert. Ca urmare a prestigioasei sale activități științifice este ales membru în consiliul de cercetare al Muzeului german din Nürnberg (1859) și în cel al *Verein für Siebenbürgische Landeskunde*. Din 1872 se retrage de la catedră și ultimii 14 ani din viața și-i dedică activității de preot în Șaeș. Moare în 17 mai 1886 la Șaeș. Vezi: Adolf Schullerus, „Joseph Haltrich” în *Allgemeine deutsche Biographie*, Band 49, Leipzig, 1904, pp. 734–736.

obligativitatea pășunării (căreia se poate sustrage prin îngrădirea terenurilor sale) este îngreunată și de lipsa brațelor de muncă, în special a celor calificate. Folosirea preceptelor înțelepte care derivă din aplicarea științelor naturale și a chimiei, ce a reușit în alte părți, la noi lipsește cu desăvârșire. În ultimul timp, se urmează exemplul dat de Johann Kinn, cu 8 ani în urmă, cel de a folosi noi tipuri de pluguri, iar în satul apropiat Hoghilag, se utilizează deja mașini de însămânțat și prășit porumb. Produsele însămânțate la Sighișoara sunt: porumbul ca principal produs, vinul de care nu se discută deloc, ca de o gospodină bună, grâul se cultivă puțin, hameiul s-a încercat a se cultiva, dar progresează destul de lent, deși rentează, nutrețul s-a încercat a se cultiva masiv. Livezile de meri și peri și grădinile de legume ale orașului, în special cireșii nu dau atâta recoltă, ca înainte. Mulți cultivatori se îndeletnicesc cu înnobilarea sortimentelor. S-a încercat în repetate rânduri extinderea culturii de duzi, precum și creșterea viermilor de mătase. S-ar renta și s-ar spori repede dacă desfacerea coconilor ar fi asigurată. Stupăritul se practică mai mult din plăcere.”⁴

O altă formă de procurare a hranei era vânătoreea. După cum se știe, Sighișoara este înconjurată de păduri, unde exista vânat din belșug. Legat de acest aspect brutarul Josef Zielinski⁵ relatează că la mijlocul secolului al XIX-lea: „Pe vremea aceea, putea să meargă la vânătoare oricine dorea, vânat era în abundență. Dar oamenii aveau doar flinte, atunci abia apăruseră primele Lefauchaux. Șeful meu⁶ a fost printre primii, care și-au făcut rost de una din asta. Dar puștile cu încărcare prin față dispăreau cu încetul și cele cu încărcarea prin spate erau comercializate în general, după ce construcția căii ferate era odată finalizată.”⁷

Pe lângă această formă de procurare a alimentelor, un alt instrument a fost acela al târgurilor anuale și săptămânale organizate la Sighișoara. Încă din evul mediu, orașul a obținut privilegiul de a deține două târguri anuale: unul înainte de Postul Mare și al doilea în duminica de după Rusalii. Negustorii și meșteșugarii

⁴ Joseph Haltrich, „Culturhistorischen Skizzen aus Schäßburg“, in *Sächsischer Hausfreund*, XXX Jahrgang, Kronstadt, 1868, pp. 72-73.

⁵ Născut la 26 noiembrie 1855, ca fiu al croitorului Josef Zielinski sen, originar din Kalisch (Polonia de azi). După absolvirea școlii reale din oraș va studia comerțul la Sibiu și în urma crahului financiar al bursei vieneze din 1873 se va orienta spre meseria de brutar. În acest sens întreprinde o călătorie de studii în vestul continentului trecând prin orașe din Ungaria, Austria, Italia, Elveția, Germania, Olanda și Belgia. După 5 ani de peregrinări, în anul 1878, se întoarce în orașul natal și pune bazele unei brutării în fosta stradă a Spitalului, azi P-ța Hermann Oberth. Moare la 18 iulie 1943. În anul 1927 își va publica memoriile la tipografia Markus din Sighișoara sub numele de *Wandern und Lernen (Călătorii și învățăminte)*. Legat de viața sa vezi: Erika Schneider, „Ein Gebäck, durch das Sonne dreimal scheint. Josef Franz Zielinski und die königlichen Bäckerlöwen“, in *Schäßburger Nachrichten*, Folge 36, Dezember 2011, 18. Jahrgang, pp. 54-55.

⁶ Este vorba de meșteșugarul unde era ucenic.

⁷ Josef Zilinski, *Wandern und Lernen*, Markusdruckerei, Schäßburg, 1927, p. 32.

sighișoreni se bucurau de scutiri de vamă, având drept de a aproviziona orașul cu sare din ținutul secuiesc. Dezvoltarea economică a urbei va determina obținerea la 1493 a privilegiului de a ține al treilea târg, la sfârșitul lui octombrie.⁸

De altfel, unul dintre produsele vândute și apoi depozitate la Sighișoara au fost cerealele. Acest lucru este atestat de numeroasele gropi de provizii (*kornkaulen*) care se găsesc în perimetrul fostei piețe centrale a orașului, *Marktplatz*.

Cu timpul la Sighișoara vor apărea și se vor dezvolta meșteșuguri legate de alimentație. Cei mai cunoscuți erau măcelarii. Aceasta este atestată documentar în statutele orașului din anul 1517, când li se stabilește regimul desfacerii cărnii în Orașul de Jos. Au avut și un reprezentant în cadrul Magistratului Sighișoara și anume Valentinus Macellarius, care a fost senator al urbei la 1501, 1510, 1513 precum și vilic (funcție echivalentă azi cu cea de viceprimar) la 1511. Breasla a dispus și de statut la anul 1570.⁹

Locul de vânzare a produselor din carne era hala orașului. Legat de activitatea derulată aici, inginerul Fritz Mild¹⁰ în memoriile sale amintește că înainte de 1848: „Acolo conduceau meșterii măcelari. Calfele lor hotărâre mânuiau părți de marfă pe baca de carne și erau stăruitori, cu marfa să o servească clientelei după putere și obișnuință; (...) Dacă venea o anumită comandă la masa de carne și se puneau mâinile neastâmpărate ale cumpărătorului în apropiere, urma adesea ca o vreme învolburată, cuvintele: *e weg d'Grapsch, oder awer et rätscht d'Ackes drafft*!¹¹ Nu era o expresie sensibilă, dar atingea pe cel căruia îi era adresată. (...) Meșterii măcelari din acele vremuri erau respectați, chiar dacă cumpărarea unui *pfund*¹² de carne de vită era de șase până la șapte crăițari și nu se plâneau de greutatea meșteșugului lor.”¹³

Modernitatea va determina un consum mai mare de carne și astfel vor apărea și meșterii specializați. Unul dintre ei era renumitul măcelar Georg Winter.

⁸ Geront Nussbächer, *Din cronică și hrisoave: contribuții la istoria Transilvaniei*, Ed. Kriterion, București, 1987, pp. 37-40;

⁹ Gheorghe Baltag, *Sighișoara. Schäßburg. Segesvár*, ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, pp. 133-134.

¹⁰ Născut în 1829 la Sighișoara este cunoscut a fi unul dintre primii sighișoreni care au urmat studii tehnice de inginer. Va lucra în cadrul magistratului Sighișoara și se va ocupa de realizarea noului curs al pârâului Șaeș, în 1862, de pietruirea pieței centrale a orașului *Marktplatz* și de construirea podului de lemn cunoscut sub numele de *Podul Maria Theresia* sau *Podul Mamut*. Extrem de valoroase sunt memoriile sale *Zu Schäßburg Anno 1848*. Moare în anul 1910. Legat de biografia sa vezi: *Schässburg. Bild ein siebenbürgischen Stadt*, Herausgegeben, Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner Rautenburg Verlag, 1998, p. 407.

¹¹ Ia mâna sau cade securea peste ea!

¹² 1 pfund = 560 grame.

¹³ Fritz Mild *Zu Schäßburg anno 1848. Aus den Erinnerungen eines Bürgergardisten*. Verlag der Markusdruckerei, Schäßburg, 1929, pp. 27-28.

Legat de prelucrarea cărnii realizată de acesta, Josef Zielenski menționează: „Pentru ei, în perioada din jurul anului 1860 era foarte simplu. Se pregătea pur și simplu carne, - și nici asta în fiecare zi. Bătrânii meșteri ziceau că nu trebuie mâncat carne în fiecare zi. Mai multă viață în breasla măcelarilor a adus domnul George Winter la început cu afumătoria sa, apoi a tăiat și vite mari, și astfel s-a ajuns ca măcelarii să producă și afumături. Winter, datorită cunoștințelor sale despre afumarea cărnii era foarte binevenit sghișorenilor. Fiul și nepotul său s-au perfecționat esențial în acest domeniu până în ziua de azi”.¹⁴

Brutăritul nu reprezenta un meșteșug aparte, fiecare producea pâinea necesară alimentației acasă: „Cine vede azi zilnic Streifswagen pline cu făină, se întreabă involuntar, cum își asigură orașul nevoia de făină - care era de cca. 100 de vagoane anual - pe vremea când calea ferată nu era încă construită. Făina mai fină, natural nu se aducea în așa cantitate ca astăzi, îmi amintesc de o căruță, care săptămânal sosea aici din Haromsek ¹⁵ încărcată cu 15 saci, care erau apoi împărțiți la brutari care plăteau pe loc cu bani gheață. Un punct de desfacere a făinei nu exista. Firma Misselbacher își primea făina cu vagonul de marfă, și cu toate acestea făina costa 10 crăițari. De făina pentru pâine se îngrijea fiecare cetățean singur, și cel mai sărac își cumpăra grâu pentru tot anul, iar gospodinele, cu ajutorul a diverse site fine, își făceau singure trei sortimente de făină. Din sortimentul cu cea mai mare granulație se cocea Gesindebrot. Mai târziu s-a înființat un magazin de făină al Koniges și Sopony din Brașov; datorită vânzărilor prea slabe, a dat faliment repede”¹⁶

Ulterior vor apărea și brutării specializate, una dintre cele mai cunoscute fiind ce a brutarului Josef Zielenski, care a învățat secretele meseriei la Viena, unde după cum relatează: „Am mai rămas un timp acolo și mi-am mai luat odată lucru în Dorotheengasse la Wolfbauer. Și aici aveam misiunea de a mă duce dimineața cu produsele, pentru că toți flăcăii mai tineri trebuiau s-o facă în Viena, iar mie mi s-a repartizat Cafe Zaskhoda de pe Tuchlauben. Mă duceam tare devreme și-l întâlneam cu regularitate, așteptându-mă, adică așteptând cornurile mele, pe celebrul compozitor Johann Strauss, și înainte să predau produsele chelnerului respectiv și să le număr pe tejghea, el lua deja o farfurioară și ducea domnului Strauss chiflele, pe care acesta obișnuia să le savureze. Mânca întotdeauna ceai cu ouă, miere și chifle cu unt. Am auzit multe de muzica lui Strauss și m-am bucurat să-l și văd acum și să-i pot aduce chiflele (...) Când am ajuns în Sghișoara, cei mai mulți oameni nu știau că m-am reprofilat. Mă știau încă toți, printre care și fostul meu șef, domnul Hausenblaß,

---

¹⁴ Josef Zileniski, *op. cit.*, p. 12.

¹⁵ Trei Scaune

¹⁶ Josef Zielinski, *op. cit.*, p. 13.

ca fiind comerciant de textile. Am rămas în casa mea părintească, am pus să mi se construiască aici un cuptor și mi-am amenajat o brutărie.”¹⁷

O caracteristică a epocii era monopolul magistratului orașului asupra unor produse. Legat de acest aspect, profesorul Joseph Haltrich arăta: „Conform protocoalelor magistratului Sighișoara acum 100 de ani se arendau între altele (...), mierea de albine, brânza și slănina, tutunul, bumbacul, vânătoarea și pescuitul. În ziua de 27 martie 1762 s-a interzis sub pedeapsa confiscării importul și vânzarea de bere și rachiu atât de dăunătoare locuitorilor. După aceea fabricarea berii a fost dată în arendă de către oraș ceea ce a rămas valabil până astăzi. De la 1801 se percepe vamă de un creișar pentru o veadră ardelenească. Această vamă s-a menținut sub numele de „Thorlosung” până în zilele noastre. Prin fondul rezultat din această vamă, a vinului importat, a fost destinat de la început construirii unei cazarme de infanterie.”¹⁸

Tot acum, prin arendare vor apărea și primele magazine specializate: „Două cofetării moderne; prima în 1851 de către Joseph Schemény cu ajutorul străinului Lieblnacht; o mare cofetărie în 1858 Johann Leonhart și în 1865 Demeter Damian¹⁹.” De asemenea, ne șochează numărul mare de cârciumi: „...66 de cârciumi și două hanuri pot fi numărate în oraș și mai multe la periferia lor.”²⁰

De altfel, legat de prima berărie, aflăm că o locație a ei era lângă Biserica Spitalului în curtea Peitschisch. După cum spune Fritz Mild în memoriile sale, berea produsă aici era apreciată și deseori ducea la beție: „... cu fosta berărie, unde după beri și beri se răcorea limba la o bere dublă, spumoasă, dacă se observa fulgerarea ochilor, de obicei la oglinda umplerii halbelor.”²¹

Plăcerea de a degusta din bere se va dovedi la unii sighișoreni a fi nefastă, devenind neglijenți cu familia lor: „Așa și maeștrii măcelari, obișnuiau pe-atunci să-și bea cinzeaca de dimineața și seară la bătrâna Wenzel, într-o cârciumă mică, acolo unde azi este <Heimat>²². Acolo își serveau în fiecare zi tocana și aveau întotdeauna o grămadă de oaspeți din toate straturile populației. Aici se întâmpla mereu ceva. Aici nu se jucau cărți, dar se bea și se discuta până târziu

¹⁷ Josef Zielenski, *op. cit.*, pp. 103-104.

¹⁸ Joseph Haltrich, *op. cit.*, pp. 78-79.

¹⁹ Familia Demian era una dintre cele mai renumite familii de comercianți sighișoreni. Alături de alți negustori de origine aromână prezenți în orașul nostru au fost susținătorii financiari și culturali ai Bisericii Ortodoxe Române din Sighișoara. Un reprezentant al familiei, Anastase Demian, a realizat pictura de la Biserica Sf. Treime din Sighișoara.

²⁰ Joseph Haltrich, *op. cit.* pp.81-82.

²¹ Fritz Mild, *op. cit.* p. 64.

²² Este vorba de cârciuma Patria. Nu se cunoaște exact locația stabilimentului. Se presupune că exista în Ulița Morii. Existau în Imperiul Habsburgic aproape în fiecare oraș un local cu numele Heimat, unde de obicei erau cazați sau luau masa calfele călătore.

în noapte. Oaspete zilnic al Wenzeloarei bătrâne, era maistrul măcelar Sporer, spre marea disperare a soției sale. Într-o seară, în timp ce ședea din nou comod acolo, se deschisese ușa și apărură doamna Sporer însoțită de o slugă și două servitoare. Țștia cărau un sac mare gros, umplut cu pănușe de cucuruz, o pernă și o pătură. Toate astea doamna Sporer le trânti în mijlocul încăperii înaintea lui Sporer și a camarazilor săi și strigă: <Poți dormi și aici.>²³ Au urmat bineînțeles mari râsete ale prietenilor săi. Au circulat nenumărate astfel de povești, adevărate dar și inventate, care întotdeauna și-au atins scopul, de a înveseli suflătele sighișorenilor.”²⁴

Alături de bere, la Sighișoara se vor produce și băuturi spirtoase realizate prin distilarea cerealelor. În legătură cu aceste fabrici de alcool se va produce aici și oțetul realizat din struguri: „Daniel Adelf a înființat prima fabrică de spirt din Sighișoara în anul 1850, iar în urma falimentării mai multor cazane de rachiu, au apărut mai multe astfel de fabrici în prezent funcționând 5, chiar dacă nu permanent. Fabrica de lichioruri a lui Josef Schemeney, începând din 1850, continuă într-un stil mai mare de Johann Leonhardt din 1855. Fabricarea oțetului o începuse în 1853 tot Schemeney și a fost urmat de Josef Binder, Johann Radler, Johann Leonhardt, Majorkowitsch.”²⁵

Orașul nu se va evidenția în producția de vin. De altfel, zona cu producție vinicolă renumită se va dezvolta în secolul al XIX-lea, la vest de Sighișoara în așa numita regiune *Weinland*. Cu toate acestea, starea proastă a comunicațiilor va face ca sighișorenii să își poată vinde vinul, deși de o calitate mai slabă: „Înflorirea comerțului cu vinuri este legată tot de drumul prost prin Agnita și Sighișoara spre Biertan și Mediaș, îndeosebi periculozitatea lui <Atelshile>²⁶, unde pe vremuri mulți cai și-au lăsat pielea, căci negustorii brașoveni și secui de vinuri, neputând circula mai departe de Sighișoara au fost nevoiți să se aprovizioneze cu vinuri din acest oraș.”²⁷

Magistratul orașului câștiga bani frumoși de pe urma arendării producției și consumului de alcool. Acest lucru a dus la apariția unui funcționar extrem de scrupulos, pe numele său Angerer care efectua controlul producției și al consumului: “Atunci impozitul era arendat unui anume Angerer. El aparținea unei familii săsești din Sighișoara, dar care de atunci s-a stins. Angerer a fost înainte finanțist și era foarte zelos la încasarea taxelor pentru lichior, vin etc. De aceea se făcea și mult haz pe seama lui. Astfel l-a convins unu din acești

²³ Săsește: Tea kăst uch hă schlöfen.

²⁴ Josef Zielinski, *op. cit.*, pp. 31-32.

²⁵ Joseph Haltrich, *op. cit.*, p.74.

²⁶ Este vorba de Hula Daneșului

²⁷ Joseph Haltrich, *op. cit.*, p. 75.

băieți de-ai lui Baroch²⁸, să meargă o dată la domnul Baroch, că acesta are în pivniță un butoiș cu lichior bun din Szegedin, pe care vrea să-l sustragă de la impozitare. Dar să nu spună, pentru numele lui Dumnezeu, cine l-a informat! El a promis aceasta cu sfințenie și a doua zi a apărut cu doi finanțiști la domnul Baroch. Frații cei veseli erau prezenți acolo cu toții, și așteptau. Angerer a intrat și a spus: <Domnule Baroch, dumneavoastră ați primit un butoiș cu lichior și nu mi l-ați declarat. Vă somez, să-mi spuneți cu bună credință unde îl aveți și cât conține, și să-mi plătiți taxa.> Baroch, care bineînțeles știa de poantă, s-a prefăcut a fi speriat și a negat: el nu are nimic, dar acela (Angerer n.t.) ar putea dară să meargă în pivniță să se uite. Angerer cu oamenii lui de la finanțe chiar au coborât. Acolo erau o grămadă de butoai și damigene și el a zărit printre ele o baniță. <Deci, domnule Baroch, aici e o baniță>. L-a ciocănit; suna a plin și era închisă cu vrană și cep. Baroch a răspuns: <Văd asta, dar e altceva înăuntru, nu e rachiu.> N-a folosit la nimic. <Aduceți vă rog un ciocan!> Angerer a deschis butoișul la lumina lumânării de seu, a băgat degetele în butoi, trecându-și –le după acea prin bot. Râsete generale. Angerer a făcut o mutră groaznică, a înjurat și a ieșit în fugă cu oamenii săi și nu a mai fost văzut. Oare de ce? Domnul Baroch, având în vedere excesul de zel cu care Angerer își exercita funcția, a scos fundul unui butoi, și a pus sub gaura de la cep o oală plină cu un lichid, care în nici un caz nu era rachiu. Angerer era cel blamat - devenind subiect de discuție și obiect al râsetelor generale ale întregului oraș. Sighișorenii făceau o mulțime de glume ca aceasta.”²⁹

Preferințele culinare ale sighișorenilor se vor schimba, sighișorenii vor deveni tot mai pretențioși în domeniul alimentar, lucru regretat de profesorul Joseph Haltrich. Observăm că gusturile devin tot mai rafinate, se folosesc pahare din sticlă, vase din faianță, șervețele. Se introduc zaharul și cafeaua în alimentația locuitorilor urbei, ambele produse cerute tot mai mult de cumpărători: „În privința mâncărurilor și a băuturilor, timpurile de acum sunt mult mai pretențioase ca timpurile vechi. La singurul fel de prânz –supa cu rântaș –în zilele de lucru se mai adaugă adeseori un adaos sau friptură și la urmă fructe, ceea ce înainte se servea doar duminica sau în zilele de sărbătoare. Anual se consumă mari cantități de făină, iar pe lângă legumele livrate bucătăriilor de grădinile orașului se mai consumă 50-60 de câble de orz și 40 de chintale de orez. Tacâmurile s-au îmbunătățit, farfuriile din lut și lemn au fost înlocuite cu farfurii din porțelan, cămile de vin din lut înlocuite cu cele din sticlă. Se folosesc șervețele pentru ștersul gurii și al degetelor. Dacă înainte se folosea doar un singur pahar pentru băut vin sau bere, acum fiecare își are paharul său. Vinul și rachiuul se mențin cele mai căutate. Dar vinului începe să-i facă concurență tot

²⁸ Un cârciumar local.

²⁹ Josef Zielenski, *op. cit.* pp. 30-31.

mai des berea –importată mai ales în ultimi ani (îndeosebi adusă de la Orlat și vândută la depozitul comerciantului Josef Teutsch). Se bea anual în Sighișoara 300-400 de vedre austriece. Consumul de cafea și zahăr s-a majorat față de anul trecut, înainte cu 50-60 de ani în oraș erau puține familii în care se consuma cafea dimineața. Fiul doctorului Zigler fusese poreclit mult timp de colegii săi KAFÊBUTSCH³⁰ pentru că era singurul băiat în a cărui casă se consuma cafea. Zahărul era cumpărat atunci în cantități mici și mai mici de un sfert de pfund și doar în farmacii. Când bătrânul grec Petko a adus o dată 12 bucății de zahăr și le-a expus în vitrină, oamenii s-au adunat în fața lor de parcă au văzut o minune. Acum în Sighișoara se consumă anual 600 de chintale de zahăr (în multe case se consumă mai mult zahăr decât sare), 200 de chintale de cafea și 100 chintale de surogat de cafea anual. Ciocolată, rom (ceai sau puncti) sunt apreciate de puțin timp (...). Fumatul s-a scumpit, iar monopolul tutunului a contribuit mult la acest lucru. Țigările, îndeosebi țigările de hârtie cu tutun turcesc au îndepărtat în mare măsură luleaua. Prima țigară a fost adusă ca o raritate de către căpitanul Friedrich Wultschner în anul 1815. Ca obiect de comerț primele țigări de foi (marca Fuchs din Pesta) au fost introduse împreună cu chibriturile Theresia Fresschel –Viena de librarul Julius Habersang în 1844”.³¹

Societatea modernă aduce și la Sighișoara ideea de timp liber. Pe lângă vechile cârciumi apar restaurante și hoteluri moderne în jurul cărora va gravita elita orașului. Lumea bună a orașului va ieși din casă și se va deplasa spre diferite locații. În incinta lor se vor organiza spectacole, serate, reprezentații teatrale după cum relatează presa vremii. Dintre localurile publice renumite se remarcă hotelul „La steaua de aur”, hanul „La melul alb” și hanul „La regele Ungariei”.³²

Din păcate nu avem date cu privire la istoricul celor trei hoteluri. Însă, între ele exista o concurență și în restaurantele lor se aduna toată lumea bună a vechiului burg medieval, în special. La finele secolului al XIX-lea clădirea vechiului han „La regele Ungariei” aflată la intersecția pieței centrale *Marktplatz* cu strada *Baiergasse* va fi demolată și se va ridica într-un stil neoclasic clădirea Asociației Meșteșugărești din Sighișoara.

Pentru sezonul cald marea atracție o reprezentau însă grădinile publice, Grădina Hotelului Frank, Grădina Melchilor, Grădina Reihnisch, unde elita masculină găsea răcoarea necesară pentru ași îmbroscăta forțele. Această modă a lumii masculine este descoperită și de profesorul Joseph Haltrich un observator fin al realităților Sighișoarei timpului său: „Dintre grădinile publice existente cea

³⁰ Burtă de cafea

³¹ Joseph Haltrich, *op. cit.*, pp. 87-88.

³² Nicolae Teșculă, „Timpul liber și manifestările sale la Sighișoara în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.”, în *Caietele de antropologie*, anul VI, nr. 1-2 (10-11), ianuarie-decembrie 2007, p. 162.

mai veche este cea a lui Melchior, care în zilele săptămânii este frecventată de < domni>, iar sâmbăta și în zilele de sărbătoare și de cetățeni, care împreună cu calfele participă la biliard, cărți și popice. Obiceiul lumii masculine de a vizita grădinile publice este acum în urcare.”³³

La aceste preocupări s-au mai adăugat și „explorarea” împrejurimilor Sighișoarei și în acest sens pe platoul aflat pe dealul Siechhof au construit în 1897 o cabană la altitudinea de 570 m. Cabana Vila Franca până în zilele noastre oferind o perspectivă deosebită asupra orașului.

În numărul din 4 iulie 1897 săptămânalul sighișorean *Schäßbuger Anzeiger* menționa deschiderea acestei cabane: „Inaugurarea Villei Franka va avea loc duminică 4 iulie la orele 4. 30. Cele mai importante puncte din program, în afară de discursuri sunt concertul corului bărbătesc al Asociației Muzicale, dans și seara un mare foc de tabără”³⁴

Observăm că în acest secol, al XIX-lea, avem de a face cu o schimbare a modului de viață. Pe de o parte deși nu apar noi progrese în domeniul agricol, prin impunerea noilor norme agronomice cu privire la cultivarea pământului, oferta alimentară se îmbunătățește. Astfel, vedem deprinderi ale vechilor măcelari în modul de preparare a cărnii și a conservării acesteia în funcție de cerințele publicului și în același timp apare o nouă categorie profesională și anume brutarii. Dacă până atunci, după cum relatează scrierile memorialistice, pâinea era realizată în fiecare gospodărie, noile paradigme moderne cu privire la cerere și ofertă vor determina prezența brutăriilor.

Noțiunea de timp liber, de petrecere a acestuia în cadrul unor asociații va determina un alt tip de consum de alcool în oraș, ceea ce va duce la apariția și dezvoltarea berăriilor și a distileriiilor de alcool, vinul local, datorită calității inferioare a solului va rămâne o băutură de categoria a doua ca și în secolele trecute.

Coroborat cu această nouă noțiune de timp liber se vor dezvolta și restaurantele. Dacă, în secolele trecute, hanurile erau doar stabilimente pentru găzduirea călătorilor și a negustorilor, acum va apărea moda ieșirii în oraș sau în afara lui, la final de săptămână la anumite restaurante sau grădini, unde scopul principal era acela al socializării.

Putem concluziona, arătând că urbea de pe Târnava Mare pe parcursul secolului al XIX-lea, cu toate că era doar un oraș de categorie medie, este deplin racordat la noile oferte și tendințe existente la nivel alimentar, atât în Transilvania, cât și în vechea monarhie dualistă.

³³ Joseph Haltrich, *op. cit.*, p. 91.

³⁴ *Schaessbuger Anzeiger*, XXV Jahrgang, Sonntag, den 4. Juli 1897, nr. 27, p. 3.

NUTRITIONAL SUPPLIES AND TRENDS IN THE NINETEENTH CENTURY IN SIGHIȘOARA (Abstract)

The modern age determines for the old continent a change in the population's diet, in the sense of improving the quality and quantity of food. On the one hand new plants such as corn or potatoes are brought in from the New World, and on the other hand the agronomic techniques for cultivating the soil are improved.

This also applied to the population of the medieval citadel upon the Târnava Mare river. As it is known, since the Middle Ages the population of Sighișoara consisted of craftsmen, but they also had small plots of land in the surroundings of the city and small households where animals were kept near small workshops, the food obtained being used for the families needs.

We note that this nineteenth century also brings new elements in the nutrition field to Sighișoara. We are dealing with new butcher's procedures in the way meat is prepared and preserved according to the requirements of the public, and at the same time a new professional category, namely the bakers, appears. If until then, as the memorialistic writings read, bread was made in every household, the new modern paradigms of demand and supply will determine the presence of bakeries.

The notion of spending leisure time in social clubs will cause a change in the alcohol consumption conduct in the city, which will lead to development of breweries and distilleries, while local wine will remain as in the previous centuries, due to the lower soil quality, a drink of a subsequent category.

In conjunction with this new concept of leisure time, the restaurants will also develop. If in the past centuries the inns were only establishments for accommodating travelers and merchants now appear the excursions out or outside the city at the end of the week to some restaurants or gardens appeared, their main purpose was socializing.

We can conclude by pointing out that during the 19th century, although it was only a middle-class city, the town upon the Târnava Mare river was fully connected to the new offers and nutritional tendencies existing both in Transylvania and also in the old dualist monarchy.

Cuvinte cheie: Sighișoara, secolul al XIX-lea, alimentație, restaurant, timp liber.

Keywords: Sighișoara, 19th century, nutrition, restaurants, leisure.

CONSILIUL NAȚIONAL ROMÂN DIN CRĂCIUNELU DE JOS (JUD. ALBA)

(7 noiembrie 1918 – 15 februarie 1919)

Vasile Mărculeț
Alexandru Bucur

În toamna anului 1918, localitatea Crăciunelu de Jos a cunoscut, asemenea majorității localităților din Transilvania o etapă de intensificare a luptei naționale. Se pare că situația a degenerat chiar în răfuiele de mică amploare între diferiți locuitori sau între unii dintre aceștia și străinii, reprezentanți ai unor instituții, care rezidau în localitate. În această atmosferă s-a constituit, la 7 noiembrie 1918, și a funcționat, până la 2/15 februarie 1919, Consiliul Național Român din Crăciunelu de Jos.

Starea tensionată în localitatea Crăciunelu de Jos, din toamna anului 1918, este confirmată de *Protocoalele agendelor Consiliului Național Român din Blaj*, din perioada noiembrie 1918-ianuarie 1919, precum și de un scurt *Memoriu* redactat de reprezentanții comunității la finalul tabelului nominal cu participanții români la Primul Război Mondial, redactat în 24 februarie 1922, la inițiativa ASTREI. În respectivul *Memoriu* se arată că „în toamna anului 1918 a fost revoluție în comună și devastări disparente”¹. Dar, precizează în continuare *Memoriul*, „vărsări de sânge nu au fost”². Aflăm, de asemenea, din actul respectiv că „revoluția a fost stinsă ferm” de Garda Națională Română din localitate³.

Parcursul *Protocoalelor agendelor Consiliului Național Român din Blaj*, din perioada noiembrie 1918-ianuarie 1919, ne oferă o serie de informații care, în general, le confirmă pe cele din *Memoriu*, dar permit, totodată, conturarea unei imagini mai complexe a realităților. Aflăm, astfel, că sătenii, sau, cel puțin, unii dintre ei au creat dezordine, au prădat vagoane cu alimente, cu combustibil, cu produse sanitare⁴. Calmarea spiritelor și

---

¹ Arhivele Naționale. Serviciul Județean Sibiu. Filiala Sibiu, Fond Astra, Pachet nr. 1, act nr. 1b: *Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918*, f. 189v (în continuare: ANSJ Sibiu, *Tablou nominal 1914-1918*); Cf. Al. Bucur, V. Mărculeț, *Participarea românilor din Crăciunelu de Jos la Primul Război Mondial (1914-1918) – un document inedit*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, XXII, 1919, 2(84), p. 16.

² *Ibidem*; Cf. *Ibidem*.

³ *Ibidem*; Cf. *Ibidem*.

⁴ *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918 – ianuarie 1919). Protocoale și acte*, vol. I. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indici și glosar de Viorica Lascu și M. Știrban, Cluj-Napoca, 1978, pp. 58, 61, 68, 81, *Protocolul I* (în continuare: *CNR din Blaj*, I).

restabilirea ordinii în localitate au făcut necesară prezența în câteva rânduri a reprezentanților Consiliului Național Român din Blaj, uneori însoțiți de membri ai Gărzii Naționale din Blaj sau de militari⁵.

Pe fondul acestei situații tensionate, la 7 noiembrie 1918, în prezența reprezentanților Consiliului Național Român din Blaj, locotenent Emil Negruțiu, profesorii Ovidiu Hulea și Elisa Bodocan, s-a constituit Consiliul Național Român din Crăciunelul de Jos, prin transformarea Comitetului Comunal existent⁶. Consiliul Național Român din Crăciunelul de Jos urma să-și desfășoare activitatea sub patronajul, îndrumarea și controlul Consiliului Național Român din Blaj⁷.

Componența Consiliului Național din Crăciunelul de Jos este evidențiată în răspunsul la *Ordinul Consiliului Dirigent nr. 27/1918 privind organizarea și activitatea Consiliilor Naționale Române și a Gărzilor Naționale Române locale*, redactat la 10 ianuarie 1919 și prezentat la 13 ianuarie, de președintele acestuia, teologul Nicolae Mărculeț. Potrivit comunicării acestuia, Consiliul Național Român din Crăciunelul de Jos era format din următorii 24 de membri: Nicolae Mărculețiu, teolog absolvent, președinte, Nicolae Mărgineanu, econom, Vasile Iuga, econom, Ioan Baba, econom, Mihail Comșa, econom, Ioan Pop, econom, Nicolae Pop, econom, Alexandru Mărgineanu, econom, Vasile Mărgineanu, econom, Alexandru Ganga, econom, Ioan Bărbuleș, econom, Ioan Mărgineanu, econom, Gligor Crișan, econom, Alexandru Vestemean, econom, Vasile Baba, econom, Vasile Comșa junior, econom, Ioan Goța, econom, Vasile Bărbuleț, econom, Vasile Comșa senior, econom, Ieronim Comșa, econom, Ioan Ganga, econom, Vasile Mărgineanu, econom, Teofil Coman, econom, și George Șarlea, econom⁸.

În acest punct al demersului nostru, facem precizarea că această componență din 10 ianuarie 1919, este, probabil, ultima variantă a Consiliului Național Român din Crăciunel. Numai așa se explică, în opinia noastră, absența din rândul membrilor săi a lui Ioan Mărculeț, arătat la 7 decembrie 1918 ca membru al acestuia⁹.

---

⁵ *Ibidem*, pp. 56, 58, 61, 66, 73, *Protocolul I*.

⁶ *Ibidem*, pp. 58, 59, *Protocolul I*.

⁷ *Ibidem*, p. 205, nr. VIII.

⁸ *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918 – ianuarie 1919). Protocoale și acte*, vol. II. Ediție îngrijită, prefată, indici și glosar de M. Știrban și Viorica Lascu, Cluj-Napoca, 1980, pp. 157-158, nr. XXIII/1 (în continuare: *CNR din Blaj*, II); Cf. Gabriela Trif, *Consiliul Național Român din Crăciunel (1918-1919)*, în „Astra Blăjeană”, nr. 4(81), 2016, p. 14.

⁹ *CNR din Blaj*, I, p. 155, *Protocolul II*.

Consiliul Național Român din Crăciunelu de Jos avea în frunte un Birou, cu activitate permanentă, format din trei membri: Nicolae Mărculețiu, funcționar, președinte, secretar și controlor, Vasile Iuga, notar și Nicolae Mărginean, casier. Consiliul își desfășura consfăturile în fosta școală de stat, iar Biroul în Primărie¹⁰.

În aceeași perioadă au fost investiți și membri administrației comunale, care au depus jurământul în fața Consiliului Național Român. Aceștia au fost: Nicolae Mărginean, primar, nou ales, Ioan Baba, (I. George?), Ieronim Bărbuleț, jurați vechi, Vasile Iuga, jurat mare, Alexandru Roșu, jurat, și George Mărginean, jurat; ultimii trei erau jurați noi¹¹.

Un rol important în asigurarea unui climat prielnic desfășurării activităților din localitate a revenit Gărzii Naționale Românești. În raportul lui, transmis la 10 ianuarie 1919, Nicolae Mărculețiu consemna faptul că „la început am avut în comună 100 gardiști. În 19 nov. st. n. 1918, numărul gardiștilor s-a redus la 30; iar în 4 dec. st. n. s-a sistat de tot. Comandant de gardă a fost: Alimpiu Iuga (din loc)”¹².

Informația cu privire la numele comandantului Gărzii Naționale Române din Crăciunelu de Jos are o însemnătate aparte. Ea infirmă categoric știrea cuprinsă în *Memoriul* din 1922, care îl arată comandant al acestui organism tot pe Nicolae Mărculețiu, președintele Consiliului Național Român din localitate¹³.

Compararea informațiilor transmise de raportul lui Nicolae Mărculețiu cu cele cuprinse în actele Consiliului Național Român din Blaj, evidențiază o serie de neconcordanțe. Astfel, într-un act intitulat *Conspectul gărzilor naționale române din 32 de comune din Comitatul Alba, Târnava Mică și Târnava Mare, cu efectivul acestora în perioada 5-30 noiembrie 1918*, Crăciunelu de Jos figurează cu un număr de 56 gardiști, respectiv cu 26 de membri mai mult decât precizează Nicolae Mărculețiu în raportul lui¹⁴.

Raportul președintelui Nicolae Mărculețiu cuprinde și o scurtă însemnare despre modul de remunerare a Gărzii Naționale din Crăciunelu de Jos. Conform consemnării acestuia, „garda a fost plătită în 3 rate: rata I și a II de Blaj (în bani); rata a III de comună – în bani și bucate”¹⁵.

¹⁰ CNR din Blaj, II, p. 158, nr. XXIII/3.

¹¹ *Ibidem*, p. 158, nr. XXIII/2. În documentul publicat apare numele primului jurat vechi, Ioan Baba, în varianta „Ioan Baba I. George”, fără niciun semn de punctuație. Ne punem întrebarea dacă „I.” (mare) nu este cumva un „I.” de la „lui”, transcris sau tipărit greșit? Într-un asemenea caz, numele s-ar putea citi *Ioan Baba al lui George*; Cf. G. Trif, *op. cit.*, p. 14.

¹² *Ibidem*, pp. 159-160, nr. XXIII/6.

¹³ ANSJ Sibiu, *Tablou nominal 1914-1918*, f. 189v.

¹⁴ CNR din Blaj, I, p. 212, nr. X.

¹⁵ CNR din Blaj, II, p. 160, nr. XXIII/6.

Revenind la situația din localitate, informațiile de care dispunem ne permit să identificăm declanșarea unor conflicte serioase între localnici și unii potențai locali. Dintre acestea se detașează conflictele cu Alfred Magnesius, administratorul moșiei Crăciunelul de Jos, achiziționată, în 1915, de banca *Siebenbürger Vereinsbank*. În contextul succesorilor inițiale înregistrate de Germania în instituția financiară sășească cumpărase, „*cu ajutor din Berlin*”, moșia baronului Francisc (Ferencz) Bánffy, cu scopul de a face „*în ținutul acela curat românesc o colonie germană*”¹⁶.

Pe fondul schimbărilor survenite la finalul războiului, se pare că, sătenii au atentat la bunurile băncii sășești. Potrivit relatării administratorului Alfred Magnesius, către Consiliului Național Român din Blaj, din 15 noiembrie 1918, unii au pătruns în pădurea băncii tăind lemnele „*pe ales și la câte 50 cm până la 1 m de la pământ*”, ducând acasă până la opt care de lemne, alții, care nu aveau animale, au devastat curtea administrației luând „*carele, caii etc.*”, iar din ziua precedentă „*au început a se atinge și de nutreț*”¹⁷. La 16 noiembrie, același îi acuza pe săteni că au „*dus 500 de saci de grâu*”, deși promisese soldaților întorși de pe front câte doi saci, iar celor săraci câte două care de lemne, cărora le asigura și transportul¹⁸. Situația se avea să se calmeze la intervenția trimișilor Consiliului Național Român din Blaj, Ștefan Roșianu și Augustin Popa, care s-au deplasat la Crăciunel¹⁹.

La escaladarea tensiunilor au contribuit din plin și abuzurile proprietarilor sau administratorilor. La 7 decembrie 1918, Ioan Mărculeț, țăran din Crăciunelul de Jos, membru în Consiliul Național Român din localitate, informa Consiliul Național Român din Blaj că evreul de la moara din sat, „*vinde bucate oamenilor din Tiur pe prețul maximal de 11-12 coroane*”, în condițiile în care și „*oamenii din Crăciunel au lipsă de bucate*”, iar aceștia i-au cerut „*să nu mai vândă bucate tiurenilor, ci să le reție pentru crăciuneni*”, deși „*cer bucate pe așteptare*”²⁰. Autorul informării solicita, totodată, intervenția Consiliului Național Român din Blaj pentru reglementarea situației²¹. La 26 decembrie 1918, Alfred Magnesius reclama Consiliului Național Român din Blaj faptul că „*oamenii nu vor cu niciun preț să se bage slugi, cu motivarea că la primăvară se vor împărți moșiile și cei care vor fi aflați ca slugi nu vor primi pământ*”, solicitând intervenția

¹⁶ *Patria*, anul I, nr. 33, din 25 martie 1919, p. 2; Cf. *Unirea Poporului*, anul VI, nr. 13, din 30 martie 1924, p. 1.

¹⁷ *CNR din Blaj*, I, p. 101, *Protocolul I*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 107, *Protocolul I*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

acestui „ca să lumineze poporul despre rățacirea lui”²². La rândul lor, la 1 ianuarie 1919, sătenii Vasile Mărculeț și Alexandru Rațiu îl reclamau, pe Alfred Magnesius Consiliului Național Român din Blaj, a cărei intervenție o solicitau, de faptul că „le-a dat astă toamnă case, ca să șeadă în ele”, cu singura condiție „să repareze casele (le lipseau uși, ferești, etc.)”, dar după ce au făcut acest lucru, administratorul sas „i-a provocat să iasă din case, căci bagă acolo servitori, deși mai are multe case goale”²³. La intervenția Consiliului Național Român din Blaj, acesta răspundea cinic că la acele case el „n-a făcut nicio reparație și va pune pe cine va vrea”²⁴.

Politica duplicitară a lui Alfred Magnesius și de divizare a locuitorilor i-a adus pe unii dintre aceștia, beneficiari ai unor înțelegeri cu administratorul sas, în conflict cu Consiliul Național Român din localitate. Ca urmare, conform consemnării din 2 ianuarie 1919 a Protocolului II al agendelor Consiliului Național Român din Blaj, Vasile Mărginean și fratele său, Alexandru, precum și Vasile Goța, au reclamat Consiliului Național Român din Blaj, a cărei intervenție au solicitat-o, faptul că „dl teolog Nic. Mărculeț, cu Comitetul de acolo, nu-i lasă să-și ducă acasă lemnele câștigate din pădurea băncii săsești din Sibiu, pe baza înțeleșului făcut cu Magnesius, în puterea căruia aveau să capete jumătate din lemnele adunate în pădure”²⁵.

Pe tot parcursul funcționării lui, Consiliul Național din Crăciunelu de Jos a avut de gestionat o situație complexă și dificilă, pe fondul unei stări tensionate aproape permanente. Modul în care și-a îndeplinit atribuțiile reiese din Raportul înaintat de președintele său, Nicolae Mărculețiu în 10 ianuarie 1919, în care se precizează că la momentul redactării actului, „afacerile administrative le îndeplinește comitetul național din loc, ajutat funcționarii de la administrația comunală”²⁶. Autorul raportului admitea că „fără îndoială, că administrația suferă în unele puncte” exprimându-și speranța că „e de dorit ca viitoarea și adevărata administrație să fie cât mai curând stabilită”²⁷.

Referitor la aprovizionarea localității, în raportul președintelui Consiliului Național Român se arată că „comuna a fost prevăzută – în parte – cu bucate de la curtea boierească din loc – proprietatea băncii săsești din Sibiu - și de la proprietarul Citron Nicolae (evreu de neam)”²⁸. Totodată, se

²² Ibidem, p. 174, Protocolul II.

²³ Ibidem, p. 182, Protocolul II.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, p. 184, Protocolul II.

²⁶ CNR din Blaj, II, p. 159, nr. XXIII/4.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, nr. XXIII/5.

preciza în raport, „rezerve destul de respectabile m[ai] sunt încă la sus numiții proprietari, cu deosebire rezerve de cucuruz.”²⁹.

Ultima componentă a raportului lui Nicolae Mărculețiu se referă la raporturile dintre locuitori. Din acesta reiese că la data redactării lui, „ordinea în comună – peste tot – e restabilă. Viața socială și-a luat aproape mersul normal”³⁰. Totuși, se consemnează în continuare, „îci colo se mai agită spiritele din cauza purtării nu tocmai corecte a unuia sau altuia din comună”, dar „în general, funcționari puși în fruntea comunei sunt stăpâni pe situație”³¹. Ca urmare, conchide tranșant autorul raportului, „de ceva conflict vrednic de notat ce s-ar fi ivit între românii și străinii din comună nu poate fi vorba”³².

La 1 februarie 1919, prefectul comitatului Alba Inferioară, avocat dr. Ioan Pop, emitea *Ordinul nr. 133* prin care anunța încetarea activității consiliilor naționale începând cu 15 februarie 1919³³. În baza acestui ordin, Consiliul Național Român din Crăciunelul de Jos își înceta activitatea.

Deosebit de însemnată este știrea, cuprinsă în *Memoriul* din 1922, cu privire la participarea reprezentanților localității Crăciunelul de Jos la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. *Memoriul* consemnează faptul că „la adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 au luat parte aproximativ 50 persoane”³⁴.

Odată cu realizarea Marii Uniri, în evoluția națiunii române și a statului român se deschidea o nouă etapă. Localitatea Crăciunelul de Jos avea să beneficieze și ea de binefacerile acesteia.

---

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 160, nr. XXIII/7.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *CNR din Blaj*, I, p. 213, nr. XI.

³⁴ ANSJ Sibiu, *Tablou nominal 1914-1918*, f. 189v; Cf. Al. Bucur, V. Mărculeț, *op. cit.*, p. 16.

The Romanian National Council from Crăciunelu de Jos (Alba County)
(November 7, 1918 – February 15, 1919)
(Abstract)

On November 7, 1918, the Romanian National Council from Crăciunelu de Jos was established. It consisted of 24 members and was chaired by the theologian Nicolae Mărculețiu. During the same period, the Romanian National Guard was established, commanded by Alimpiu Iuga. The functioning of the Romanian National Council from Crăciunelu de Jos took place under the tutelage of the Romanian National Council from Blaj. During the entire period of its functioning, the Romanian National Council from Crăciunelu de Jos had to manage a tense situation existing in the locality. The Romanian National Council from Crăciunelu de Jos ceased to function on February 2/15, 1919.

Cuvinte cheie: Consiliul Național Român, Garda Națională Română, Crăciunelu de Jos, Blaj, Nicolae Mărculețiu, Alimpiu Iuga.

Key words: Romanian National Council, Romanian National Guard, Crăciunelu de Jos, Blaj, Nicolae Mărculețiu, Alimpiu Iuga.

Patrimoniul

RESTAURAREA UNEI FARFURII APARTINÂND CULTURII ARHEOLOGICE SIGHIȘOARA – WIETENBERG (SEC. AL XV-LEA Î. HR.)

Sorina Parchirie

Cultura Wietenberg (așezarea eponimă la „Dealul Turcului,” fost Wietenberg, lângă Sighișoara) are o arie de răspândire largă, ocupând aproape toată Transilvania. Sunt cunoscute peste 500 de puncte cu descoperiri aparținând acestei culturi (din toate fazele).¹

În anul 1899 Carl Seraphin a început săpăturile arheologice pe „Dealul Wietenberg/Turcului”, situat la ieșirea din Sighișoara, pe partea dreaptă a drumului care duce spre Târgu-Mureș. În acest sit istoric au fost descoperite mai multe artefacte ale acestei importante culturi arheologice din epoca bronzului-mijlociu (cultura Sighișoara - Wietenberg, 1800-1300 î.Hr.). Despre această cultură materială se găsesc informații valoroase în scrierile lui Carl Seraphin, în studiile lui Kurt Horedt și, mai recent, în monografia scrisă de Nikolaus Boroffka.² Cele peste 500 de situri ale acestei culturi arheologice sugerează un nou mod de viață, cu o economie bazată pe creșterea vitelor.³

Ceramica acestei culturi se caracterizează printr-o mare varietate de forme incluzând oale, cești, castroane, străchini lobate, farfurii, strecurători, capace etc. Vasele sunt decorate prin incizare, imprimare (ambele cu pastă albă), prin împunsături fine și reliefări. Motivele sunt constituite din benzi de creștături sau împunsături fine, romburi, triunghiuri sau meandre hașurate. Printre vasele ceramice sunt și vase cu decor atât în interior, cât și în exterior (vezi *Pl. I*). Majoritatea formelor prezente în așezarea Wietenberg descoperită la Sighișoara fac parte din categoria veselei de masă și se plasează în sfera artefactelor de lux. Aceste vase se bucură de o ornamentație cu o simbolistică

---

¹ *Istoria României*, redactată de prof. univ. dr. Mihai Bărbulescu, prof. univ. dr. Dennis Deletant, m. de onoare al Acad. Române Keith Hitchins, m. coresp. al Acad. Române Șerban Papacostea, m. coresp. al Acad. Române Pompiliu Teodor, București, Ed. Enciclopedică, 1999, p. 20.

² *Istoria Românilor*, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate, coordonatori acad. Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe, m. coresp. al Acad. Române, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 255

³ Kurt Horedt, Carl Seraphin, *Die prähistorische Ansiedlung auf dem Wietenberg bei Sighișoara-Schässburg*, Bonn, 1971, p. 115

specială. Este vorba de farfurii și străchini din ceramică fină, lustruită, cu desene complicate, ce ar putea avea o semnificație mai profundă.⁴

Ceramica este extrem de importantă pentru arheologi, deoarece prin intermediul ei se pot defini grupele culturale cunoscute până în prezent precum și ariile lor de răspândire. Pe baza studiului ceramicii pot fi depistate centrele de olari.

Olăritul este un meșteșug care presupune îndemnare și cunoștințe despre procesul tehnologic al preparării lutului și al decorării acestuia. Olarii se așezau, de obicei, în zone apărute de pericolul invaziilor, în regiuni deluroase sau muntoase, foarte rar în zonele de câmpie. O condiție necesară era proximitatea carierelor de lut și a pădurilor, de unde olarii își luau lemnul necesar arderii vaselor. Acești meșteri aveau răbdarea frământării lutului, știința de a căuta materia primă, îndeletnicirea de a învăța roata și de a manipula materialul, precum și simțul de a introduce aer în cuptor, pentru a-i oferi ceramicii coloritul și arderea oxidantă sau reducătoare. Când piața se acoperea sau apăreau alte motive care limitau vânzarea acestor obiecte, meșterii se deplasau în alte regiuni geografice pentru a-și asigura bunăstarea. Un olar putea să trăiască fără a practica agricultura și vânătoarea. Produsele lui erau accesibile și indispensabile vieții cotidiene, așadar, erau mereu cerute. Olarul din acest punct de vedere nu era neapărat un artist.

Toată această evoluție a facilitat și a transmis până în contemporaneitate o modalitate de exprimare artistică bazată, pe abilitățile creative ale meșteșugarilor.

Farfuria Wietenberg, care a fost restaurată, a fost descoperită în săpăturile arheologice ale lui Carl Seraphin din anii 1902- 1904. Desenele lui Kurt Horedt, publicate în revista *Dacia* din anul 1960 nu a surprins și marginea supraînălțată a strachinii. Această margine a fost refăcută în procesul de restaurare, pe baza celor cinci fragmente ceramice, păstrate la Muzeul de Istorie Sighișoara. (vezi *foto*)

Material și tehnică:

Strachină cu marginile supraînălțate din ceramică neagră, pastă semifină, luciu metalic, decor incizat, încrustație albă.

Decor:

Decor complex, aplicat pe ambele fețe.

Fața interioară: în zona centrală – decor stelat alcătuit din 11 volute înscrise într-un cerc punctat, dublat de un cerc din linie continuă. În continuare există cinci spirale mari înălțate, cu suprafețele interioare hașurate cu puncte, la care se adaugă cinci cercuri în linie continuă, dublate de

---

⁴ Gheorghe Baltag, *Sighișoara înainte de Sighișoara*, București, Editura Oscar Print, 2000, pp. 52-53.

cinci suprafețe triunghiulare hașurate. Urmează mai multe cercuri concentrice alcătuite din puncte și triunghiuri hașurate. Marginea supraînălțată prezintă o ornamentație incizată, constând dintr-un șir de triunghiuri alternative hașurate și nehașurate.

Fața exterioară: decor central stelat, alcătuit din mai multe volute având în centru trei cercuri concentrice. În continuare se dezvoltă mai multe cercuri concentrice și un cerc din volute hașurate, linii punctate și linii continue.⁵

Operații de restaurare efectuate:

Farfuria a fost descoperită sub forma unor fragmente (5), care reprezentau aprox. 50% din întreg. Datorită faptului că modelul a fost foarte vizibil atât pe față, cât și pe spate, piesa a putut fi restaurată în întregime, respectând normele de restaurare și conservare.

Operațiile de restaurare s-au desfășurat în mai multe etape și anume:

Piesa a fost spălată în apă distilată pentru îndepărtarea depunerilor de praf de pe suprafață, urmând apoi uscarea la temperatură ambientală, pe hârtie de filtru, în poziție de repaus.

Cele cinci fragmente au fost reasamblate cu Aracet (acetat de polivinil). După uscarea la temperatură ambientală s-a realizat completarea părților lipsă cu ghips prin metoda negativului cu ceară. (vezi *Anexa*)

Finisarea piesei a fost executată în tehnică manuală cu bisturiul. Integrarea cromatică s-a realizat cu ajutorul culorilor tempera, trecându-se la conservarea ei prin pensulare fină cu lac Paraloid. Obiectul restaurat se află expus în expoziția de bază a Muzeului de Istorie din Sighișoara, sala de arheologie - epoca bronzului, cultura materială Sighișoara- Wietenberg.

---

⁵ Descrierea piesei arheologice a fost făcută în luna septembrie 2020 de către dr. Gh. Baltag, expert-arheolog.

**THE RESTORATION OF A BOWL FROM
THE SIGHIȘOARA – WIETENBERG ARCHEOLOGICAL CULTURE (15th
CENTURY BC)
(SUMMARY)**

The article presents the restoration process of a bowl from the Sighișoara - Wietenberg archeological culture, which was discovered in the archeological excavations of Carl Seraphin from Wietenberg/Turcului Hill (1902-1904). The Wietenberg culture (the eponymous settlement at „Dealul Turcului,” formerly Wietenberg, near Sighișoara) has a wide area, occupying almost all of Transylvania. More than 500 points with discoveries belonging to this culture (from all phases) are known.

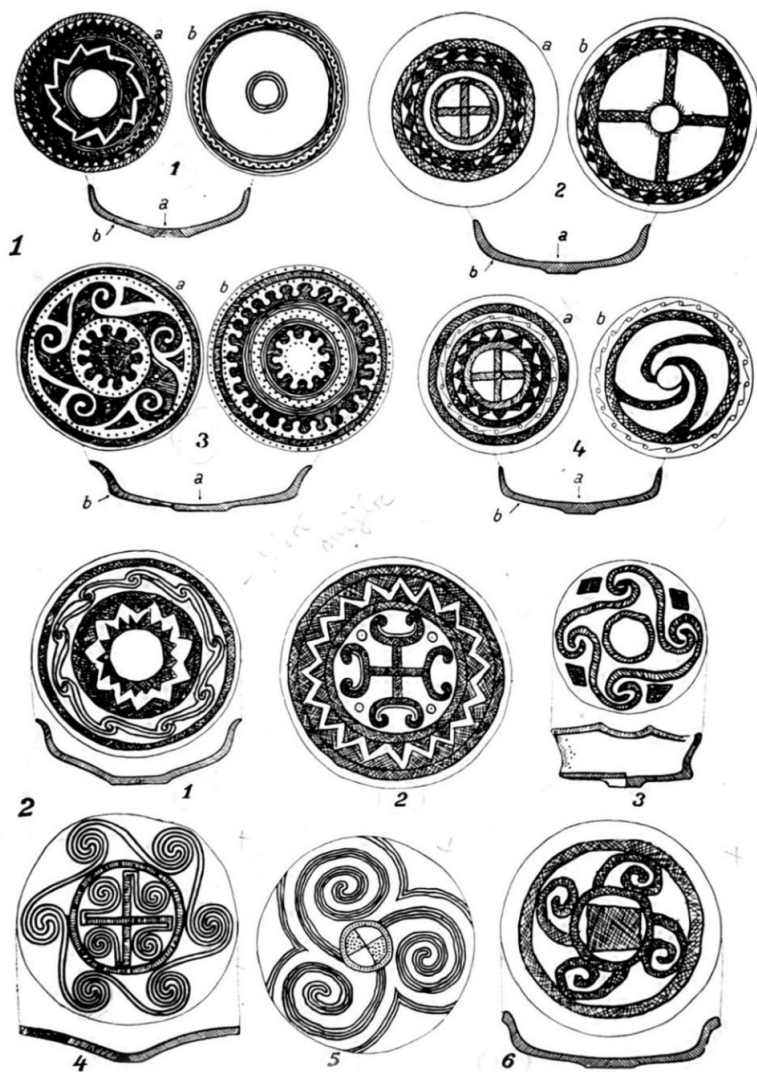
The author describes the complex decor of the bowl and the steps of the restoration, the materials and the methods used to accomplish this task.

The restored piece is displayed today at the History Museum from Sighișoara, the archeological exhibition, section - The Bronze Age.

Cuvinte cheie: Sighișoara, arheologie, restaurare, farfurie, Wietenberg.

Key words: Sighișoara, archeology, restoration, bowl, Wietenberg.

Anexa

Pl.1 Decorarea interioară și exterioră a bolurilor și farfuriilor aparținând culturii arheologice Wietenberg (după K. Horedt, *Die Wietenbergkultur in Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, nouvelle série, IV, 1960, p. 122).

Farfuria înainte de restaurare.

Interiorul farfuriei după restaurare

Exteriorul farfuriei după restaurare.

BANCNOTE AUSTRIECE AFLATE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI DE ISTORIE SIGHIȘOARA

Iacob Mircea-Radu

Dinastia Habsburgică aflată la conducere s-a luptat cu problema hârtiei timp de aproape 50 de ani înainte de a fonda o bancă centrală în Austria: bancnotele - cunoscute sub numele de „Bancozettel” la acea vreme - au fost emise pentru prima dată în 1762 de o instituție care se bucura de încrederea comunității de afaceri. tocmai pentru că nu era controlată de guvern: Banca Municipală din Viena (Wiener Stadtbank), fondată inițial în 1705. Conte Ludwig von Sinzendorf este considerat a fi inventatorul Wiener-Stadt-Banco Zetteln. În calitate de expert în domeniul politicii financiare, el a dezvoltat idei contemporane pentru împrumuturile guvernamentale încă din 1759. Acestea au fost în cele din urmă puse în aplicare în 1762 cu emiterea de bani de hârtie.

Imperiul Habsburgic, care s-a dezvoltat încet dintr-un complex de țară într-un stat sub Maria Tereza, nu era de fapt în măsură să ducă războaie datorită punctului său de plecare financiar, darămite să poată supraviețui războaielor mult timp dacă campaniile nu aduceau succes rapid. În plus, în afară de situația financiară inițială, trupele monarhiei habsburgice, spre deosebire de armata națională franceză, erau mult mai puțin motivate moral pentru a putea pune în aplicare planurile împăratului și ale curții sale pe câmpul de luptă. Motivele pentru aceasta au stat în „criza de stat post-iosefină”, care a condus la deschiderea revoluțiilor în Belgia, Galizia și Ungaria. Situația financiară inițială slabă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-a datorat numeroaselor războaie, începând cu Războiul de Succesiune Spaniolă de la începutul secolului, Războaiele turcești ale lui Carol al VI-lea. războiul de succesiune bavarez și, în cele din urmă, războiul turcesc al lui Iosif al II-lea, care i-a costat indirect împăratului viața ca urmare a bolii pe care a suferit-o în timpul campaniei, la care se adaugă războaiele cu Franța revoluționară și Napoleon, atunci pacea a dominat doar în aproximativ 40% din ani, între 1700 și 1815.¹

Dacă trezoreria statului nu a fost completată semnificativ la preluarea mandatului de Maria Tereza, datoria națională a crescut la 118 milioane de

---

¹ Johann Pezzl, *Beschreibung und Grundrisz der haupt und residenzstadt Wien, Sammt ihrer kurzen geschichte von Joh. Pezzel. Neue vermehrte ausgabe*, Wien, Wen I. B. Degen, buchdrucker und buchhändler, 1807, pp. 299-300

florini în 1756, la 260 de milioane de florini în 1775 și în cele din urmă la 376 de milioane de florini în anul morții regentei în 1780.

Deja sub împărăteasa Maria Tereza, pentru o tranzacție mai ușoară și o circulație mai rapidă a banilor, bancnotele au fost făcute pentru 12 milioane de bucăți și stabilite în valute; acestea au rămas în circulație până în 1785. La 1 iunie a acelui an au fost puse în circulație bancnote noi, iar cele vechi au fost depuse și distruse într-o anumită perioadă de timp; aceste noi bancnote valorau 20 de milioane de florini. În 1796, bancnotele care au fost retrase până atunci, au fost distruse, iar altele noi au fost emise în 1 august acelui an. În 1800 aceste bancnote au fost din nou șterse și înlocuite cu altele, care în partea din față conțineau datat pe 1 ianuarie și erau prezente în circulație. Aceste bancnote constau din următoarele clase: 5, 10, 25, 50, 100, 500 și 1000 de guldeni. În 1800, bancnotele pentru 1 și 2 guldeni au fost, de asemenea, puse în circulație, din 1 ianuarie a acelui an. Notele bancare ale fiecăruia dintre tipurile menționate mai sus sunt, așa cum se scrie în același text, „acceptate în toate contribuțiile sucursalelor și caserilor din ținuturile ereditare maghiare, boeme și austriece în toate impozitele pentru numerar. Dacă au fost declarați, cheltuiți și acceptați ca bani simpli, au fost desigur în circulație generală și sunt cu siguranță considerați bani reali, și se primește numerar la cerere pentru biletele de bancă”.²

Domnia lui Iosif al II-lea în anii de pace poate fi văzută ca cel puțin mixtă din punct de vedere financiar din cauza deficitului, care a continuat până în anii 1783, prin care războiul turc din 1787 până în 1790 a avut un cost anual de 220 de milioane de florini. Deficitul a atins astfel o sumă de aproximativ 20 de milioane de florini. În 1791, datoria națională a atins suma de 406 milioane de florini. Până în 1761, datoriile statului constau în totalitate din datoria națională cu dobânzi în continuă creștere, care consta din obligațiuni interne și externe. Chiar și fără cheltuielile suplimentare suportate, aceasta a fost crescută în mod constant datorită obligației dobânzii, deoarece rambursarea în timpul, dar și între, perioadele de război a fost exclusă. Noua datorie națională fără dobândă a început cu ordonanța din 30 iunie 1761. S-a stabilit că un total de 7 milioane de florini ar putea fi lichidați prin emiterea de obligațiuni de plată / cupoane în denumiri de 25 de florini și 100 de florini. Un decret datat 8 mai 1762, a mărit această sumă cu suma de 3 milioane de florini la un total de 10 milioane de florini. Acest tip de strângere de fonduri poate fi descris ca un precursor al bancnotelor care au intrat în circulație din 15 iunie 1762. Cu toate acestea, obligațiunile / cupoanele de plată menționate anterior au fost complet retrase în 1766. Mână în mână cu primul număr al

---

² Martin Stermitz, *Wirtschaft und Finanzen der Habsburgermonarchie 1787-1816*, *Rudolfinum-Jahrbuch des Landesmuseums für Kärnten*, Klagenfurt am Wörthersee, 2008, p. 111

biletului de bancă, pentru a cărui valoare nominală Wiener StadtBanco era responsabilă de stat, „deficitul cronic și-a găsit drumul în Austria”. Înainte de începerea războaielor de coaliție, acest lucru s-a datorat angajamentelor războinice ale lui Iosif al II-lea și oportunității disponibile acum de a obține capital lichid în cel mai scurt timp posibil prin intermediul tiparului pentru a putea plăti costurile suportate. Deși a existat o anumită nevoie de hârtie monetară, acest efect pozitiv al răspândirii foilor de bancă a fost dat doar atât timp cât banii de hârtie și monedele au rămas echivalente. Cu toate acestea, din cauza creșterii emisiilor, agio-ul a trebuit să devină din ce în ce mai mare și acest lucru, la rândul său, a trebuit să aibă efecte negative asupra economiei și comerțului, prin care consecințele, deși nu în primii ani ai războaielor coaliției, au fost resimțite pentru prima dată în străinătate la burse.

În timp ce banii de hârtie rulați înainte ca Iosif al II-lea să intre în funcție au fost de 6,798 milioane de florini, iar vechile bancnote au fost retrase cu brevetul datat la 1 iunie 1785, milioane de florini în circulație au fost mărite la un total de 20 de milioane de florini printr-un nou număr. La sfârșitul domniei lui Iosif al II-lea, datoria totală a bancnotelor era deja de 28,06 milioane de florini. Disputa inițială cu Franța revoluționară a fost o continuare a acestui curs de austeritate. În perioada 1793-1798 circulația bancnotelor a atins un nou maxim de 91,86 milioane florini. Deficitul total al bugetului de stat pentru anul 1798 a fost de aproximativ 357 milioane.³

Astfel, a fost luată o cale care necesită emisii tot mai mari de bancnote, astfel încât fluxul public de bani să nu se oprească. Primele dificultăți legate de înlocuire s-au simțit încă din 1791, deoarece casele de marcat nu erau deseori în măsură să îndeplinească cerințele clienților. Mijloace drastice, cum ar fi amenințarea cu amenzi, au fost folosite împotriva celor care doreau să-și schimbe notele cu valoarea nominală. În același an, bancnotele bancare au fost declarate mijloacele oficiale de plată. În primul rând, au fost afectați oficialii de stat, care acum erau plătiți exclusiv cu acest nou mijloc de plată. Această situație din 1801 nu era încă cu adevărat amenințătoare pentru tranzacțiile de plată interne. Această evoluție nu a fost, de asemenea, discernabilă pentru cei care nu au nimic de-a face cu țările străine din punct de vedere financiar, deoarece creșterile prețurilor erau încă în limite. Cu toate acestea, comparativ cu 1771, prima a crescut de la 1-2% la 78% în 1802. În perioada 1798-1811, numărul bancnotelor în circulație a crescut cu 1000%. În anii 1799-1806 numărul acestora a crescut cu o medie de aproximativ 50 de milioane de florini pe an, cu excepția 1803 și 1804,

---

³*Ibidem*, p. 112

deoarece a existat doar o creștere foarte mică sau o stagnare în această scurtă perioadă. Spre deosebire de funcționarii publici, producătorii, meșteșugarii și fermierii, precum și proprietarii de proprietăți s-au numărat printre câștigătorii acestei dezvoltări, cu condiția să existe datorii asupra proprietăților lor, întrucât acum puteau achita împrumutul nu cu monede tari, ci cu bancnotele care expirau mereu.⁴

Mai jos vom prezenta bancnotele deținute în patrimoniul Muzeului de Istorie:

ÖSTERREICHISCHE BANKNOTEN IN DEM PATRIMONIUM DES SCHÄSSBURGERGESCHICHTSMUSEUMS (Zusammenfassung)

Die regierende Habsburger-Dynastie kämpfte fast 50 Jahre lang mit dem Papierproblem, bevor sie eine Zentralbank in Österreich gründete: Die Banknoten - damals als „Bancozettel“ geläufig - wurden erstmals 1762 von einer Behörde ausgegeben, welche das Vertrauen der Geschäftskreise genoss, eben weil sie nicht von der Regierung kontrolliert wurde: die Wiener Stadtbank, welche 1705 gegründet wurde.

Bereits unter Kaiserin Maria Theresia wurden 12 Millionen Stück Banknoten für eine einfachere Transaktion und einen schnelleren Geldumlauf hergestellt und in Währungen gesetzt; sie blieben bis 1785 im Umlauf. Am 1. Juni desselben Jahres wurden neue Banknoten in Umlauf gebracht und alte Banknoten innerhalb eines bestimmten Zeitraums eingelagert und vernichtet; diese neuen Banknoten waren 20 Millionen Gulden wert. 1796 wurden die bis dahin nicht aus dem Umlauf gebrachte Banknoten wieder eingezogen, vernichtet - und am 1. August desselben Jahres neue ausgegeben. Im Jahre 1800 wurden diese Banknoten erneut gestrichen und durch andere ersetzt, die an der Vorderseite vom 1. Januar datiert und im Umlauf waren. Diese Banknoten hatten folgende Nominalwerte: 5, 10, 25, 50, 100, 500 und 1000 Gulden. 1800 wurden ab dem 1. Januar auch Banknoten von 1 und 2 Gulden in Umlauf gebracht.

Stichworte: Bankzettel, Maria Theresia, Stadtbank Wien, Florin, Gulden

Cuvinte cheie: bilet de bancă, Maria Tereza, Banca Municipală din Viena, florini, guldeni

---

⁴ *Idem*, p. 113

FIG.1

Fig. 1 Descriere

Nr. INV. 5008

Dimensiune: 75 x 165 mm.

Hârtie: maronie.

Filigran: fără.

Descriere Avers

Tipăritura: chenar vegetal despărțit de un cartuş plin în partea de sus având inscripția „Ein Guld~”, despărțit în părți de inscripția „G.S.Wien Banko Zettel f. Ein Gulden.”, iar dedesubt de un cartuş plin având inscripția „I-F.” având la capete un pătrat cu stea, iar deasupra două vase, în părți este marcată de stema Austriei și a orașului Viena. Dedesubt în cerc vegetal stilizată cifra „1”, continuată de o ghirlandă ce leagă fraza „Das ist”, dedesubt cartuş plin stilizat având inscripția „Ein Gûlden”. Dedesubt „Wiener Stadt Banco~Zettel” și propoziția „Welcher in allen Kontributions-Kameral-und Banko-Kassen der hungarisch-bömisches-und österreichischen Erblanden Abgaben für Baares Geld, das ist für Ein Gulden anghenommen wird. Wien den i ten Ianuar i800”, dedesubt „v.Gr. St. Wien Banco Zettels”, stema Austriei desparte cuvintele „Haupt Kasse” și două motive florale, dedesubt semnăturile, iar numărul scris într-un chenar având opt linii orizontale, iar dedesubtul chenarului „~EIN GULD~”

Descriere Revers: Nu are.

FIG. 2

Fig. 2 Descriere

Nr. INV. 5009

Dimensiune: 75 x 165 mm.

Hârtie: maronie.

Filigran: fără.

Descriere Avers

Tipăritura: chenar ornamentat și din loc în loc despărțit de cercuri cu cifra „2”, despărțit de un cartuş plin în partea de sus având inscripția „Zwey Guld-”, despărțit în părți de inscripția „G.S.Wien Banko Zettel f. Zwey Gul.”, iar dedesubt un chenar ornamentat având numărul scris pe opt lin orizontale, în părți în cartuş plin „II□” și FI.” Dedesubt în cerc vegetal stilizat cifra „2”, în părți fraza „Das ist”, dedesubt cerc plin stilizat având inscripția „Zwey Gulden”. În câmp o acvilă cu aripile desfăcute și „Wiener Stadt Banco~Zettel”. Dedesubt propoziția „Welcher in allen Kontributions-Kameral-und Banko-Kassen der hungarisch-bömisches-und österreichischen Erblanden Abgaben für Baares Geld, das ist für Zwey Gulden anghenommen wird. Wien den i ten Ianuar i800”, dedesubt „v.Gr. St. Wien Banco Zettels”, stema Austriei desparte cuvintele „Haupt Kasse” și cifra „2” și litera „F” stilizate, dedesubt semnăturile, iar numărul scris într-un chenar având opt lini orizontale și un cerc încoronat tăiat în jumătate de o acvilă respectiv o cruce, în părțile cercului cornul abundenței din care ies flori, iar dedesubtul chenarului „~ZWEY GULD~”

Descriere Revers: Lipit de carton

FIG.3

Fig. 3 Descriere

Nr. INV. 5011

Dimensiune: 78 x 140 mm.

Hârtie: maronie.

Filigran: fără.

Descriere Avers

Tipăritura: chenar ornamentat deasupra un cartuş plin în partea de sus având inscripția „FÜNF GULDEN”, despărțit de un romb pe fond hașurat cu cifra „V” și litera „F”, iar dedesubt un chenar octogonal hașurat cu un cerc plin care conține cifra „5”. Dedesubt fraza „Das ist Fünf Gulden Wiener Stadt Banco~Zettel Welcher in allen Kontributions-Kameral-und Banko-Kassen der hungarisch-böhmisch-und österreichischen Erblanden Abgaben für Baares Geld, das ist für Fünf Gulden anghenommen wird. Wien den i ten Ianuar i800”, dedesubt stema Austriei desparte „Pieč Rynskich”, „Cinque fiorini”, „Öt forint”, „Pet zlatijch”, dedesubt „v.Gr. St. Wien Banco Zettels Haupt Kassa” dedesubt semnăturile, un chenar hașurat cu numărul, dedesubt cifrele latine „MDCCCVI”, despart chenarul hașurat.

Descriere Revers

Tipăritura inversată, cifra și litera în romb plin „F□V”, cifra „5” inversă, într-un chenar octogonal hașurat, având o cunună de lauri, dedesubt scris invers „Funf Gulden”, dedesubt „Fünf Gulden”, „Öt forint”, „Pet zlatijch”, „Pieč Rynskich”, „Cinque fiorini”, dedesubt un chenar romboidal gol hașurat în părți și cifrele latine „MDCCCVI” inversate, despart chenarul hașurat.

FIG.4

Fig. 4 Descriere

Nr. INV. 5013

Dimensiune: 78 x 140 mm.

Hârtie: maronie.

Filigran: fără.

Descriere Avers

Tipăritura: chenar ornamentat vegetal deasupra un cartuş plin în partea de sus având inscripția „10 GULDEN”, având la capete un romb, într-un pătrat cu cifra romană „X”, în părți este marcată de stema Austriei și a orașului Viena. Dedesubt în cerc vegetal stilizată cifra „10” și un cartuş plin stilizat având inscripția „Zehen”. Dedesubt „Gulden” și „Wiener Stadt Banco~Zettel”, „Welcher in allen Kontributions-Kameral-und Banko-Kassen der hungarisch-böhmisch-und österreichischen Erblanden Abgaben für Baares Geld, das ist für Zehen Gulden anghenommen wird. Wien den i ten Ianuar i800”, dedesubt stema Austriei desparte propoziția „v.Gr. St. Wien Banco Zettels Haupt Kasse”, dedesubt semnăturile despărțite de un leu încoronat, înconjurat de o cunună de lauri, ce desparte stilizată cifra „X” în două părți, un chenar hașurat cu numărul, dedesubt chenar plin cu inscripția „10 Gulden”, iar dedesubtul chenarului „~ZEHEN GULD~”

Descriere Revers: Nu are

OBICEI DE COLINDAT DE PE TÂRNAVA MARE- OBICEIUL COLINDATULUI LA BOIU

Ion Eugen Sârbu

Transilvania e un spațiu cultural, de o remarcabilă complexitate, o lume a obiceiurilor și tradițiilor, dar și a meșteșugurilor. Satul este locul unde s-a născut cultura tradițională, unde se conservă și supraviețuiesc valori și tradiții puternice ce se cer a fi descoperite, puse apoi în lumină. Nu demult orice gospodărie țărănească transilvăneană se făcea remarcată prin obiecte tradiționale autentice. Fala oricărui sătean erau straiile românești lucrate din materiale țesute la război și împodobite, în general, manual cu motive specifice zonei. Meșteșugurile și tradițiile erau păstrate cu sfințenie și transmise din generație în generație. Prin cultura sa, universul sătesc a devenit un mediu specific de existență, diferențiindu-se de celelalte universuri sociale.

În satul actual viața modernă se împletește cu cea a tradițiilor, unele ramase doar amintiri, în sufletele puține ale sătenilor, ale celor care le mai poartă, răvășiți de dorul copiilor plecați peste hotare, pentru un loc de muncă și un trai mai bun, cu dorul la vatra părintească și la obiceiurile satului.

În demersul de față încercăm să facem o călătorie în timp, pentru a rețai obiceiurile de odinioară ale satului românesc, din copilăria părinților sau bunicilor noștri. În secolul nostru avem senzația că ne îndepărtăm de tradiția noastră sau poate nu o cunoaștem așa cum ar trebui, ori nu ne străduim să înțelegem adevărata ei valoare. Satul și țăranul au constituit o permanentă sursă de inspirație pentru scriitorii secolului XX, care au creat în operele lor tipuri umane de o deosebită autenticitate și vigoare pornind de la realități aparținând unor epoci și zone geografice diferite. Demersul nostru se dorește a fi o evocare a satului transilvănean, cu ceea ce a fost, cu scopul de a aduce în lumină bogăția și strălucirea din viața de altădată a satului, dar și priceperea și măiestria creativă a țăranului. Valea Târnavei Mari, ca și alte zone, este bogată în asemenea obiceiuri și tradiții. Noi ne-am oprit asupra obiceiurilor de iarnă din satul Boiu, comuna Albești.

Pentru a prezenta obiceiul colindatului, cât mai autentic, am folosit o sursă ce datează din perioada interbelică „*Monografia comunei Boiu*”, scrisă în 1932 de învățătorul Nicolae Zanfir, un document manuscris aflat la parohia ortodoxă Boiu. În primele rânduri ale sursei menționate autorul își argumentează scopul lucrării, scop care într-o anumită măsură îl avem și noi, prin: „*rândurile de față adunate cu îngrijire din legende și tradițiile sătenilor noștri, au sfânta misiune de a face cunoscut celor viitori, felul de viață și trecutul*”.

Pentru a observa implicarea învățătorul, din perioada respectivă în viața comunității, am reprodus textul de început: „Acum, când au trecut 14 ani de la împlinirea visului nostru milenar, purtat în gând de moșii și strămoșii noștri, acum când acest vis este a realitate îndeplinită pentru vecinicie, prin sângele celor ce și-au sacrificat cu prisosință viața pe câmpul groaznicului război și cărora trebuie să le aducem prinosul nostru de recunoștință, datoria ce nu vi-se impune vouă cei ce ne bucurăm de soarele libertății, făurită prin sacrificiul celor dragi, este de a ne îndrepta cu pași repezi spre a cunoaște cât mai bine fiecare colțișor de pământ, din raiul acesta ce se cheamă România, de-a aprofunda cât mai adânc sufletul acestui popor, cu cel mai zbuciumat trecut, atât la sate cât și la orașe și a căuta să uniformizăm aceste suflete, diferențiate prin felul lor de viață deosebită, stabilind un echilibru în ritmul sufletelor lor, în așa fel, ca în toată suflarea acestui popor, să palpitate aceiași inimă, având același ideal; „progresul și prosperarea acestui neam.”

Călăuzit de această nemărginită dragoste de țară și națiune, am făcut lucrarea aceasta, tocmai cu scopul de a cunoaște cât mai bine locurile din țara noastră, precum și trecutul vitreg al locuitorilor ei. [...]Tocmai pentru aceasta, rândurile de față adunate cu îngrijire din legendele și tradițiile sătenilor noștri, au sfânta misiune de a face cunoscut celor viitori, felul de viață și trecutul românilor din acest colțișor al Ardealului. [...]

Totodată credem că este destul de nimerit a adăuga pe lângă cele de mai sus și câteva din multele producțiuni poporane, prin care unele preamăresc și laudă pe dumnezeu, iar altele arată dorințele și năzuințele lor, izvorâte din suferințe sau din bucurii [...].

Le-am pus și pe acestea pentru că numai din ele se poate vedea mai bine și mai clar, adevărata notă specifică a sufletului românesc de pe aceste meleaguri, cum zice însuși d-l Nicolae Iorga: „Fără poezie, nu se poate concepe însăși viața poporului...”¹.

Din lipsă de spațiu ne-am oprit aici doar asupra obiceiului colindatului și zoritului în cadrul așa-numitelor „sărbători de iarnă”. În prezentarea obiceiului am mai folosit și alte surse orale dar și scrise².

Obiceiurile de iarnă implicau colindatul, zoritul și jocul (balurile organizate cu prilejul sărbătorilor de iarnă). Colindatul începea în ajunul Crăciunului, însă continua și în următoarele zile (în biserică se colinda până la bobotează).

¹ Nicolae Zanfir „Monografia comunei Boiu” – manuscris, 1932, pp. 1-4,

² Marcu Mihail Deleanu, *Memorial istoric și etnolingvistic*, Ed. Timpul, Reșița, 2003, pp. 205-221; Ion Eugen Sârbu, *Monografia Localității Boiu*, Casa de editură „Mureș”, Târgu Mureș, 2010, pp. 157-159.

Copiii începeau la colindat în ajun, numai după ce veneau feciori din Bârlibășoia (cătun aparținător satului Boiu), pentru că era rușine să colinzi înainte de aducerea Crăciunului. Se constituiau în grupuri mici după rudenii sau prietenii și colindau în general neamurile și vecinii.

Feciorii alcătuiau grupul cel mai important de colindători în seara de ajun. Încă din perioada interbelică feciorii colindau satul în seara de ajun, dar în deceniile anterioare Marii Uniri se colinda și în a I-a zi, ca în satul vecin Albești³. Feciorii (*ficiorii*) erau numiți „băgați”, adică erau răspunzători cu colindatul întregului sat și de organizarea jocului de Crăciun, Anul Nou și Bobotează. Feciorii colindau mai întâi la preot, la învățători și la alte oficialități. După ce terminau cu persoanele „mai importante” aceștia se împărțeau în două grupuri: unii pe față și alții pe dos. Feciorii erau ajutați la câteva case și de oameni însurați. Se colinda fără acompaniament, la fereastră, iar unde erau fete de măritat se obișnuia ca feciori să fie lăsați în casă. Aici mai cântau o colindă, beau un pahar de vin sau rachiu și erau serviți cu *lichiu* și cozonac. Colindătorii erau însoțiți de instrumentiști deoarece acolo unde se lăsa în casă se obișnuia să joace o învățită cu fata gazdei. În ceata de colindători erau anumite atribuții sau „funcții”: *ghirău* (conducătorul grupului), *cuptă* (aduna lichiuri, cozonac, cârnaț, carne și băutură cu care petreceau peste sărbători) și *colcer* (căra desagii cu cozonac, lichiuri, ...). Dacă feciorii erau invitați în casă, gazda deschidea ușa și primul intra ghirăul cu cupta care se așeza la masă și striga⁴:

„Adă lele de mâncare,
De trei zile n-am mâncat,
Tot pe astăzi m-am lăsat,
Adă lele băutură,
De trei zile n-am băut,
Tot pe astăzi m-am ținut”.

Când desagii se umpleau cupta îi dădea *colcerului* să-i ducă la găzdălaș. Găzdălașul este casa în care feciorii „băgați” de Crăciun se adunau pentru a pregăti colindatul și pentru a petrece sărbătorile de iarnă. De obicei casa aceasta era nelocuită, însă au existat și cazuri când gazda pune la dispoziția feciorilor o cameră din cadrul locuinței proprii. După colindat, care se termina a doua zi dimineața, feciorii mergeau la găzdălaș.

Însurații colindau de la unul la celălalt după cum erau rude sau prieteni în prima, a doua și a treia zi de Crăciun.

³ Nicolae Zanfir „Monografia comunei Boiu” – manuscris, 1932, pp. 116-117

⁴ *Ibidem*

Repertoriul colindelor din Boiu este exclusiv religios. După terminarea colindei urma închinarea. Cu o mică excepție nu există colinde laice ca în satele vecine Albești și Vânători⁵.

Colinda era închinată printr-un text recitat. Cunoscută sunt „*Astăzi avem o zi mare*”, „*Steaua sus răsare*” și „*Azi nouă ni s-a arătat*”. Prima dintre ele era folosită mai ales de copii.

În noaptea de ajun al Anului Nou se mergea la „zorit”. Zoritul începea la ora 12 noaptea. La „miezul nopții” tinerii făceau foc la răscruce de drumuri sau pe poduri și colindau în jurul focului. Repertoriul în noaptea de anul nou era limitat doar la două colinde: Zorile și Sculați Frați, cântate cu acompaniament de clopote mari, de tablă, pentru oi. Se obișnuia ca tinerii care mergeau la zorit să pricinuiască „mici necazuri” gazdei care nu se trezea repede să aprindă lampa și să plătească colinda. Dacă gazda nu se trezea, colindătorii scoteau carul în curte, aruncau fân din șopru, furau poarta și alte asemenea năzbâtii. Din această cauză gazda ungea partea de sus a porții cu smoală iar unii legau porțile cu sârmă să nu poată fi furate. Colindătorii erau atrași mai ales de casele ferecate unde gazda nu era dispusă să primească la zorit. Amuzamentul consta în faptul că intrau în curte prin efracție și în timp ce unii colindau și țineau de ușă să nu iasă gazda, alții dădeau drumul la vite, scoteau carul din șură, furau poarta și câte și mai câte. De cele mai multe ori în aceste situații colindătorii reușeau să fugă când se termina colinda, rămânând sub masca anonimatului. Erau unele situații hazlii în care gazda sărea pe fereastră de la drum și încuia poarta astfel colindătorii erau siliți să intre în casă⁶.

Astăzi se păstrează cea mai mare parte a repertoriului de colinde vechi, însă după 1990 copiii au mai învățat și alte colinde, la școală sau auzite la radio ori televizor. Obiceiul găzdălașului și a colindatului satului de către feciori se păstrează astăzi, însă cu influențele inevitabile ale modernizării, iar numărul feciorilor care colindă satul scade de la an la an. Plata colindătorilor se face exclusiv în bani, iar obiceiul de a se organiza „joc” (bal) de Crăciun, Anul Nou și Bobotează a fost lăsat. În ultimii ani se mai organiza bal doar la Crăciun. Copiii mai obișnuiesc să colinde pe la vecini sau rude, însă grupuri de „oameni însurați” se întâlnesc tot mai rar.

La zorit se mai colindă astăzi doar Sculați Frați, însă obiceiul de a merge la zorit a fost lăsat în mare măsură; focul pe poduri s-a păstrat până în ultimii ani; aproape nimeni nu mai merge cu sorcova dimineața, în ziua de anul nou.

⁵ Marcu Mihail Deleanu, *Memorial istoric și etnolingvistic*, Ed. Timpul, Reșița, 2003, p. 207,

⁶ Ibidem, p. 117.

Colinde

Izbăvirea

Izbăvirea ne-a sosit
De la Domnul cel prea sfânt
Nouă norodului său
De La Domnul Dumnezeu
Că fiul Dumnezeesc
Al tatălui cel ceresc,
S-a născut azi din fecioară,
Voia pentru noi să moară,
Ca prin sfânt sângele lui,
Să ne facem fii ai lui.
Să-i cântăm cu umilință
Cântare de biruință.
Aleluia, aleluia, aleluia
Lui Dumnezeu unuia

Azi nașterea

Azi nașterea ta, Cristoase,
Pe Adam din rai îl scoase,
Azi lumina răsărită,
Lumina cea negrăită,
Cei ce stelelor slujea
Scumpe daruri aducea.
De la stea se învăța
A fi de toți închinat
Si pe tine-a te mări
Soarele dreptății
Să cunoaștem pe Cristos
Răsăritul cel de jos,
Să cunoaștem pe Isus,
Răsăritul cel de sus.
Si acum Doamne, fie, fie
De la toți mărire ție

Colindiță

[Această colindă era cântată de copii]
Colindiță cu codiță
Zgârie ochii la poliță
De vezi vezi carne și cârnaț,
Scoală gazdă de ne dați,
De ne dați un cârnățal
Să fete vaca-un vițel
Și scroafa un purcel

Colo sus

Colo sus și mai sus – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Este-o dalbă mănăstire – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Dar într-însa cine șede – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Șade, șade Maica Sfântă – bis
Colindă, Doamne, colindă,
C-un fiuț micuț în brațe – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Fiu-n brațe tot plângea – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Maica-sa din grai grăia
Colindă, Doamne, colindă,
Taci fiule nu mai plânge – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Că maica ție ți-o da – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Două mere, două pere,
Să te joci în rai cu ele.
Ți-o da cheia raiului – bis
Colindă, Doamne, colindă,
Raiul tu să-l stăpânești,
Pământul să-l moștenești.

În orașul Viflaim

În orașul Viflaim – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Umbla Maica dup-un fiu,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 N-ai văzut un fui pierdut,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Noi poate l-am fi văzut, – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Numai nu l-am cunoscut,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Dar l-ai putut și cunoaște,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Căci în frunte-i iera scris – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Scrisă luna cu cununa
 Și soarele cu razele,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Și pe-a lui doi umerei
 Răsăreau luceferi,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Și pe-a lui sfinte speteze
 Răsărit-au mii de stele,
 Raza soarelui, floarea soarelui.

Pogorâta

Pogorât-a pogorât
 Îngerul Domnului Sfânt
 Pe turnul Bisericii,
 La icoana Preceștii.
 Icoana l-a întrebat
 Ce veste ai adus în sat?
 Veste bună a fost și iară
 Maria fată fecioară,
 I-a sosit vremea să nască
 Și umblă din casă-n casă,
 Nime-n lume nu o lasă. – bis
 Când colea pe înserat
 Într-un grajd s-a așezat
 Și-a născut pe fân uscat

Prunc frumos și luminat.
 Frumos nume ce i-a dat
 Isus Hristos împărat
 Frumos nume ce i-a pus,
 Isus Hristos cel de sus.
 [În prezent colindătorii opresc
 colinda aici, însă la N. Zamfir mai
 sunt următoarele patru versuri, iar
 la M.M. Deleanu ultimele cinci]
 Cu mănunchi de busuioc
 Să ai găzdoaie noroc,
 C-un mănunchi de izmă crează
 Să ai găzdoaie viață.
 Nu știu gazda nu-i acasă
 Ori găzdoaia-i mâniașă
 De nu ne sloboade-n casă
 Slobode-ne gazdă-n casă
 C-astai-i colindă frumoasă.

Trei crai

Trei crai de la răsărit
 Cu steaua au călătorit,
 Când în cale purcedea
 Steaua-nainte mergea,
 Iar când sta de odihnea
 Steaua încă-ngăduia
 La Ierusalim s-au dus
 Steaua lor li s-a ascuns
 Și lor le-a fost de-o-ntrebare
 De-o naștere de-un crai mare,
 Unde știți că s-a născut
 Un crai tânăr de curând?
 Noi steaua lui am văzut
 După dânsa am venit,
 Iară Irod împărat
 Foarte rău s-a supărat
 Și-ntr-ascuns crai și-a chemat,
 Mulți coconi mici a tăiat,
 Patrusprăzece de mii
 De doi ani în jos mai mici.

Viflaimul s-a-ntristat
 Și tot omu-a lăcrimat.
 Nu era casă fără de plâns,
 Maice fără de tânguie.
 Glas în Rama s-auzea,
 Țipete și tânguia.
 O naștere fericită fost-a lui Irod
 urâtă.
 Temându-și a sa domnie
 S-a lipsit de împărăție,
 De-mpărăția cerească
 N-a fost vrednic s-o domnească
 Și de-acum pînă-n vecie
 Mila domnului să fie.
 [La N. Zamfir nu apar ultimele
 două versuri care se cântă astăzi]
 La mulți ani s-aveți noroc
 De naștera lui Hristos.

La o masă rotilată

La o masă rotilată
 Șade-o maică-ngenunchiată
 C-un pahar de-argint în mână,
 Tot închină și suspină.
 Îngerii din cer o-ntreabă
 De ce suspini maică dragă.
 Dar cum nu aș suspina
 Că sunt oameni pe pământ
 Fără nici un crezământ.
 Dimineața când se scoală,
 Nici pe față nu se spală
 Și se duc la fagădău
 Și-njură pe Dumnezeu.
 După ce se-mbată bine
 Mă înjură și pe mine.
 Am putere de-ai trăsnii,

Da mi-e milă de copii
 Că rămân pe drum pustii.
 Și rămân pe lângă vatră
 Și tot strigă mamă, tată.
 Și rămân lângă cuptor
 Și tot strigă ajutor.

Ce vedere (a pătruns în
 repertoriu probabil din manualele
 de religie prin deceniile IV-V ale
 secolului trecut deoarece nu apare
 la N. Zamfir)

Ce vedere minunată
 În Viflaim s-arată,
 Cerul strălucea,
 Îngerii veneau
 Pe-o rază curată

Păstorilor din câmpie
 Le vestește-o bucurie
 Că-ntr-un mic locaș
 Din acel oraș
 E Sfânta Marie.

În coliba păstorească
 Vrut-a Domnul să se nască
 Fiul său cel sfânt,
 Nouă pe pământ,
 Să ne mântuiască.

E Isus păstorul mare,
 Turmă ca el nime n-are,
 Noi î-l laudăm și ne închinăm
 Cu credință tare.
 [La fiecare strofă ultimele trei
 versuri se repetă]

Închinarea colindei (printr-un text recitat

Astăzi avem o zi mare

Astăzi avem o zi mare,
Noi creștinii fiecare,
Ne bucurăm pre frumos
De nașterea lui Cristos
Nașterea Domnului Cristos
Să ne fie la mulți ani

Steaua sus răsare

Steaua sus răsare
Ca o taină mare,
Steaua strălucește
Și lumii vestește
Că astăzi curata,
Prea nevinovata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia.
În țara vestită
Viflaim numită.
Magii cum zăriră
Steaua și porniră.
Mergând după rază
Pe Cristos să-l vază
Și dacă-l găsiră
La dânsul intrară
Și se închinară
Cu daruri multe,
Lui Cristos plăcute,
Având fiecare
Bucurie mare,
Care bucurie
Și-n cinstita casă
A dumneavoastră să fie
La anul și la mulți ani!

Azi nouă ni s-a arătat

Azi nouă ni s-a arătat
Al Dlui mare sfat
Că sfetnicul Dumnezeiesc
A (!)tatălui cel ceresc
Trimețând pe fiul său
Din fecioară să se nască
Pe noi să ne mântuiască
O ce îi de laudat
A nașterii lui Cristos
Ce s-a născut astăzi jos.
Azi văzând pe păstorii pe pământ
Fluierând, îngerii-n ceruri cântând
Slavă ție, împărate
Isuse adevărate
Slava și până-n vecie
Mila Dlui să fie,
La mulți ani s-aveți folos
De nașterea lui Cristos.
Uite gazdă cu ce te-nchin
C-un pahar de vin
Trocățul de p-îngă cale,
Vreme bună Dumnitale

Colinde de „Anul Nou” (se cântau la Anul Nou când se merge la zoorit

Sculați frați

Sculați frați nu mai dormiți
Că-i degrabă să porniți
În orașul jidovesc
Ce Viflaim îl numesc
Căci acolo s-a născut
Cel așteptat de demult
Și semnul acesta este
Afla-veți un prunc în iesle,
Ce zace pe fân uscat
În scutece înfășat
Și tot plânge ne-ncetat

Pentru a lui Adam păcat,
Păcatul cel de demult
Care-n rai l-a fost făcut.
Doamne Isuse Hristoase,
Dă-ne nouă zori frumoase
Și raze prealuminoase.
Tu din cer te-ai pogorât,
Cu oameni ți-ai petrecut,
Te-ai făcut în chip de slugă
Ca să ne slobozi din muncă,
Din cea muncă cu dar-dar (?)
Și din focul cel amar.

The custom of caroling on the Târnava Mare - the custom of caroling in Boiu (Summary)

In this approach we try to make a journey in time, to relive the old customs of the Romanian village, from the childhood of our parents or grandparents. I described the custom of caroling in Boiu as it manifested itself in the interwar period. The main source was the „Monograph of the Boiu commune” (manuscript from 1932), written by the teacher Nicolae Zanfir from Boiu. This custom has its peculiarities, but it was quite similar to those found in the Târnava Mare valley. They involved caroling, the chanted - wishing (on New Year's Eve) and the dancing (at balls organized on the occasion of the winter holidays). The caroling began on Christmas Eve, but continued in the following days too. (in church carols were sung until the Epiphany).

Cuvinte cheie: Târnava Mare, Boiu, Crăciun, obicei, colindat, joc (bal)

Keywords: Târnava Mare, Boiu, Christmas, custom, caroling, dancing (ball)

OBIECTE DE PATRIMONIUL CULTURAL MOBIL DIN COLECȚIILE MUZEULUI DE ISTORIE SIGHIȘOARA

Adonis P. Mihai

Muzeul de Istorie Sighișoara, cu o vechime de peste 120 de ani, deține în colecțiile sale numeroase obiecte valoroase de patrimoniu, unele dintre acestea fiind catalogate în categoria tezaur. În anul 2017 s-a hotărât la nivel instituțional, să fie expuse temporar, în fiecare trimestru și o serie de obiecte care se află în depozitele muzeului. În acest sens s-a amenajat o vitrină la etajul al doilea al Turnului cu Ceas și au fost prezentate publicului larg, între anii 2017-2020, piese din perioada medievală și modernă, din domeniul breslelor, numismaticii, etnografiei, vieții private, vecinătăților, istoriei militare, asociațiilor, personalităților, muzicii.

Autorul acestor rânduri a prezentat, în cei patru ani, 5 obiecte de patrimoniu.

Pentru început, în anul 2017 am expus un coif de cavalerie austriac din perioada războaielor napoleonice (1799-1815).

La începutul secolului al XIX-lea cavaleria austriacă a fost o forță militară puternică care se putea compara cu cavaleria franceză sau britanică din acea epocă. Ofițerii săi erau soldați profesioniști, care absolviseră o școală militară.

Cavaleria imperială austriacă din timpul războaielor napoleonice era alcătuită din două componente: una germană (regimentele formate în zonele germane ale Imperiului, la care se adăugau valonii, italienii și mai târziu croații, slovenii și transilvănenii) și alta maghiară. Cavaleria germană cuprindea regimentele de cuirasieri/*Die Kürassiere* (trupele grele), cele de dragoni/*Die Dragoner* (cavaleria medie) și *Die Chevauxlegers* (cavaleria ușoară). Cavaleria maghiară era constituită în totalitate din husari/*Die Husaren*, o cavalerie ușoară, recrutată numai din rândul maghiarilor. La cele două componente majore ale cavaleriei se mai adăugau regimentele de ulani/*Die Ulanen* (trupele călare de lăncieri), clasate și acestea în categoria cavaleriei ușoare.

Fiecare regiment de cavalerie era comandat nominal de un *Inhaber/Proprietar* – un colonel cu rol onorific, al cărui nume era purtat de regiment. De obicei acesta era un nobil sau un aristocrat bogat, care reunea regimentul de cavalerie și finanța nevoile sale. Când *Inhaber*-ul era o persoană regală sau faimoasă, un al doilea colonel, ales din rândurile nobilimii, executa *de facto* funcțiile administrative și de conducere armată ale regimentului. *Inhaber*-ul posedea puteri sporite și avea o autoritate legală

considerabilă asupra trupelor sale. Fiecare regiment de cavalerie se identifica cu numele *Inhaber*-ului și cu numărul său.

Între anii 1802-1813 au existat 8 regimente de cavalerie de cuirasieri (printre care *Rgt. No. 1 Kaiser Franz*), 6 de dragoni (*Rgt. No. 6 Melas*¹), 6 de cavalerie ușoară (*Rgt. No. 1 Kaiser*), 12 de husari și 3 regimente de ulani. În anul 1809 cavaleria regulată austriacă număra 46.418 oameni și 44.199 cai.²

Piesa cu nr. inv. 3.173, pe care am prezentat-o în 2017 ca exponatul trimestrului al III-lea, a fost un coif care a făcut parte din echipamentul militar al unui ofițer german din cavaleria armatei austriece și a putut fi datat între anii 1805-1814. Coiful a aparținut probabil unui ofițer de cavalerie din regimentele de cuirasieri.

Casca de metal are o înălțime totală de 29cm și un diametru de 56cm. „*Creasta*” acesteia măsoară 30cm lungime și are 14cm înălțime. Materialul din care a fost realizat coiful este tablă de oțel, vopsită în culoarea neagră. Partea inferioară frontală prezintă un cozoroc, iar bordura coifului este îmbrăcată în alamă. Pe calota coifului este fixată o „*creastă*” din tablă de alamă, ornamentată pe părțile laterale cu un relief reprezentând un leu care ucide un șarpe. Leul era considerat simbolul curajului, al forței și al autorității. Pe lateralele părții superioare a crestei se poate remarca un penaj stilizat în relief. De o parte și de alta a coifului sunt aplicate câte două benzi subțiri de alamă. În trecut peste creasta din alamă a coifului era fixată o coamă confecționată din lână galbenă cu o inserție de culoare neagră, care urma profilul semirotund al crestei metalice. Cureaua pentru bărbie este fixată de coif prin 2 ancoraje din alamă în formă de capete de leu și este acoperită cu solzi din alamă. Interiorul coifului este căptușit cu piele (vezi *foto nr. 1* și *foto nr. 2*).

Pe partea frontală a coifului putem distinge stema Imperiului Habsburgic și o placă din alamă cu 2 litere latine mari, în relief – *F. I.*, monograma împăratului austriac Francisc I (1804-1835).

---

¹ Numele regimentului Melas are legătură cu generalul de cavalerie *Michael von Melas* (1729-1806), un sas transilvănean născut în localitatea Roadeș (BV) și al cărui tată a fost preot evanghelic la Sighișoara între anii 1741-1759. Michael von Melas, la vârsta de 71 de ani, a condus armata austriacă în bătălia de la Marengo (13 iunie 1800) împotriva armatei franceze, condusă de Prim Consulul Bonaparte (1769-1821). Bonaparte a ieșit învingător și după luptă i-a trimis o scrisoare bătrânului general. Copia acestei scrisori, în limba franceză, poate fi văzută în sala nr. 4 a Expoziției de arme a Muzeului de Istorie Sighișoara.

² *Austrian Army of the Napoleonic Wars (2): Cavalry*. Text by Philip Haythornthwaite, colour plates by Bryan Fosten, London, Osprey Publications Ltd., 1987, pp. 4-6.

Un coif austriac de cavalerie, asemănător cu cel de la Sighișoara, se păstrează în colecțiile *Muzeului Banatului* din Timișoara (nr. inv. 3.646).³

În lunile octombrie-decembrie 2018 am prezentat în mini-expoziția trimestrială un corn omagial al *Asociației Pompierilor Voluntari din Sighișoara* (nr. inv. 709).

Profesorii sighișoreni L. Schuller și V. A. Eitel au fost cei care au avut ideea fondării *Asociației Pompierilor Voluntari din Sighișoara* în anul 1873. Administrația orașului a fost conștientă din primul moment de însemnătatea acestei asociații pentru localitate și a sprijinit-o material și financiar de-a lungul anilor.

Conform statutelor *Asociației* existau 2 categorii de membri: activi și susținători. Pompierii activi erau împărțiți în cățărători, echipa care folosea pompele și furtunurile, cea care se îngrijea de necesarul de apă și protecția civilă.⁴ Din anul 1874 a fost întemeiată și fanfara *Asociației Pompierilor*, condusă la acea vreme de profesorul de muzică Emil Silbernagel.

Printre președinții *Asociației* s-au aflat de-a lungul timpului J. B. Teutsch (1873), H. Fielk (1877), Fr. Melzer (1882), J. Bacon (1887), H. Salzer (1892), W. Seiverth (1896), Hans Letz (1905).

Între lunile octombrie 1873 și august 1897 au fost înregistrate în evidențele asociației 40 de incendii la care au intervenit pompierii voluntari sighișoreni. În 1898 *Asociația* avea 100 de membri activi și 213 susținători și își desfășura activitatea după un *Statut* structurat în 35 de paragrafe.⁵

La 25 iunie 1898 s-au împlinit 25 de ani de la crearea *Asociației Pompierilor Voluntari din Sighișoara*, moment sărbătorit, de către membrii săi, într-un cadru festiv. Cu această ocazie specială, Friedrich Melzer, președintele de onoare al *Asociației*, a oferit pompierilor voluntari un corn omagial.⁶ Cornul are o lungime de 98cm și un diametru la gură de 12cm. Pe suprafața acestuia sunt montate 2 brățări decorative din alamă argintată (lăț. 3cm), prevăzute cu inele pentru susținerea șnurului textil. O a treia brățară, la gura cornului, are o extensie, realizată tot din alamă argintată (lăț. 12 cm) și prezintă în partea sa inferioară un brâu ornamental cu butoni. La mijlocul

³ Zoran Markov, Dragutin Petrović, *Cold arms*. Editor in chief: Anica Medaković, published by the City Museum of Vršac, 2012, p. 128, piesa cu nr. 178 (*Austrian cavalry officer helmet, Austria, end of the 18th/beginning of the 19th Century*).

⁴ *Schässburger Anzeiger*. Erscheint Mittwoch und Samstag, Nr. 15, Mittwoch, den 19. Februar 1873, 2. Jahrgang, pp. 57-60.

⁵ Vezi pe larg despre *Asociația Pompierilor Voluntari din Sighișoara* în articolul nostru *Câteva considerații cu privire la Asociația Pompierilor Voluntari din Sighișoara* în *Alt-Schaessburg*, nr. 12, 2019, pp. 95-115.

⁶ *Groß-Kokler Bote*, Aemtliches Kundmachungsblatt, Nro. 1.018, den 3. Juli 1898, XX. Jahrgang, pp. 4.223-4.224.

cornului a fost fixat un mic scut argintat, care are gravat următorul text: „*Der Schaessburger Freiwilligen Feuerwehr zu ihrem 25. Jubelfeste gewidmet von ihrem Ehrenobmann Friedrich Melzer 1898*” / „*Pompierilor voluntari sighişoreni la sărbătorirea jubileului de 25 de ani, oferit de preşedintele lor de onoare Friedrich Melzer 1898.*” (vezi foto nr. 3 şi foto nr. 4).

La 170 de ani de la Revoluţia de la 1848-1849 au fost înfăţişate, publicului interesat, în perioada octombrie-decembrie 2019, două obiecte care au fost folosite de împăratul *Franz Josef* la punerea pietrei de temelie a *Monumentului Skariatîn* din Sighişoara.

În ziua de 31 iulie 1849 a avut loc în estul oraşului Sighişoara, în lunca largă a râului Târnava Mare, în apropiere de localitatea Albeşti (MS), una din marile bătălii ale Revoluţiei de la 1848-1849. Armata revoluţionară maghiară s-a confruntat cu armata imperială rusă, care a intervenit la cererea austrieşilor.

În această luptă armata maghiară a avut un efectiv de 6.000-8.000 de oameni (inclusiv voluntari polonezi) şi 10 tunuri şi s-a aflat sub conducerea generalului polonez Józef Zachariasz Bem (1795-1850). Trupele imperiale aliate ruso-austriece au numărat între 12.000-15.000 de soldaţi (din care 3.000 trupe de cavalerie) şi 30 de tunuri. Trupele aliate s-au aflat sub comanda militară supremă a generalului rus Alexander Nicolaevici von Lüders (1790-1874) şi a generalului austriac Eduard von Clam-Gallas (1805-d. 1857). Ruşii şi austrieşii au folosit în această luptă doar 6.000 de oameni şi 10 tunuri. Bătălia a început în jurul orei 11 dimineaţa printr-o lovitură de tun venită din partea maghiarilor, care se aflau poziţionaţi la vest de Albeşti. Aripa stângă a armatei maghiare a deschis focul asupra poziţiilor ruseşti, dar atacul a fost respins de „*trupele de vânători din Lublin.*” Latura dreaptă a armatei ungare a încercat să treacă râul Târnava Mare, dar a fost împiedicată de trupele de cazaci, iar în partea de mijloc a dispozitivului de luptă, bătălia s-a purtat, de către ambele părţi combatante, aproape exclusiv prin focuri de artilerie, executate de tunuri. Partea ruso-austriacă s-a aşteptat la un atac al maghiarilor venit din spate, dinspre Târgu Mureş, însă acesta nu a avut loc şi în jurul orei 6 după-amiază s-a dat semnalul unei ofensive generale şi bătălia a fost decisă în aproape o jumătate de oră. Trupele de infanterie şi cele de cavalerie (cazacii luptau cu faimoasele lor săbii *şaşka*,⁷ iar ulanii austrieşi cu lăncile) au avansat rapid din flancul stâng rusec şi din centru şi au înconjurat inamicul. A urmat o scenă teribilă, masacrul de pe câmpul de luptă. De la distanţă, sunetul care se auzea era asemănător cu „*cel al unei mari invazii de lăcuste*

---

⁷ Săbiile *şaşka* ale cazacilor puteau fi folosite atât la tăiat cât şi la împuns şi erau prevăzute cu un mâner mare, curbat, fără gardă. Astăzi, cei interesaţi, pot vedea două astfel de săbii căzăceşti în sala I a Expoziţiei de arme a Muzeului de Istorie Sighişoara.

sau cu cel al snopilor care cad la secerat.” Lupta a fost urmărită de locuitorii orașului Sighișoara din diverse locuri, unul dintre acestea fiind *Siechhofberg*/Dealul Gării. După 7 ore, înfruntarea s-a încheiat cu victoria armatei aliate ruso-austriece și cu pierderi considerabile pentru tabăra militară maghiară, mai mult de 2.000 de morți, aprox. 500 de prizonieri, peste 250 de răniți, 7 tunuri, căruța de transport a generalului Bem și o serie de alte căruțe cu muniție.⁸ Potrivit istoricului Michael Kroner numărul victimelor în rândul maghiarilor a fost de aprox. 1.300. Printre aceste victime s-au aflat și cei doi adjutanți ai generalului Bem, poetul maghiar Petőfi Sándor (1823-1849) și publicistul german Anton Kurz (1799-1849). Nu s-a păstrat nici o știre clară despre circumstanțele în care au murit cei doi.⁹

Rușii au avut peste 80 de morți și peste 100 de răniți, însă cea mai dureroasă pierdere pentru ei a fost cea a șefului statului major al armatei ruse, generalul Grigori Yakovlevich Skariatîn (1808-1849), care a fost rănit în piept, de o ghiulea de tun inamică, în prima parte a bătăliei. După câteva ore acesta a murit. Avea 41 de ani. Pe locul unde a fost rănit s-a ridicat un monument. Piatra de temelie a acestui monument, închinat memoriei generalului rus, a fost pusă pe data de 31 iulie 1852 de către împăratul austriac *Franz Joseph* (1830-1916). Sosit la Sighișoara pentru acest eveniment solemn, împăratul a folosit *mistria și ciocanul din argint* expuse de noi.

În anul 1852, împăratul Franz Joseph, în vârstă de numai 22 de ani, aflat în vizită în Banat și Transilvania, a pus piatra de temelie a trei monumente închinat memoriei celor care s-au sacrificat pentru Imperiul Austriac în Revoluția de la 1848-1849: Timișoara - 15 iunie 1852, Alba Iulia - 23 iulie 1852 și Sighișoara - 31 iulie 1852.¹⁰

Monumentul de la Timișoara este cunoscut sub numele de *Coloana Fidelității* sau *Monumentul Victoriei* și constituie dovada recunoștinței împăratului față de trupele locale, care au apărat Timișoara timp de 107 zile,

---

⁸ *Die Schlacht bei Schäßburg am 31. Juli 1849* în *Groß-Kokler Bote* vereinigt mit der „Schäßburger Zeitung,” Nro. 2.638, 28. Juli 1929, 51. Jahrgang, pp. 1-2. Editorul ziarului specifică în preambulul articolului. „Pentru a comemora cea de-a optzecea aniversare a memorabilei zile, aducem o relatare originală din acea perioadă.”

⁹ Dr. Michael Kroner, *Die Schlacht von Schäßburg in Schäßburg. Bilder aus Vergangenheit und Gegenwart einer siebenbürgischen Stadt*. Band I. Herausgegeben von der Schäßburger Nachbarschaft, Heilbronn. Erschienen aus Anlaß des 1. Schäßburger Treffens in Heilbronn vom 14. und 15. Mai 1988, p. 12.

¹⁰ *Die Presse*, No. 183, Wien, Donnerstag, 5. August 1852, 5. Jahrgang, p. 2.

în perioada 1848-1849, în fața amenințării maghiare.¹¹ Monumentul din Alba Iulia a fost ridicat în memoria locotenent-colonelului de cavalerie austriac Ludwig Losy von Losenau (1793-1849), rănit mortal în bătălia de la Simeria, împotriva armatei maghiare, la podul peste Strei (9 februarie 1849).¹² Atât monumentul de la Alba Iulia, cât și cel de la Sighișoara au fost realizate de sculptorul austriac Johann Meixner (1819-1872), autor al mai multor ansambluri de sculptură din Viena.¹³

Monumentul de la Sighișoara („La Leu”) închinat memoriei generalului Skariatin a fost executat de către J. Meixner, la Viena, în perioada 1852-1853. Pe un sarcofag de piatră se află un leu dormind. De jur împrejurul piedestalului monumentului exista un decor constând dintr-o serie de câmpuri ornamentale neogotice, în interiorul cărora se aflau inscripțiile, una în limba germană (către est), alta în limba rusă (către vest) și o serie de însemne militare. Textul inscripției în limba germană era: „*Gregor Jacovlevitsch Skariatin, dem heldenmüthigen kaiserlich-russischen Generalen, Flügeladjutanten des Kaisers und Chef des Generalstabes, am 31. Juli 1849 durch eine feindliche Kanonenkugel bei Schäßburg gefallen, als Denkmal dankbarer Anerkennung des gemeinschaftlichen Kampfes und Sieges der alliirten Heere und des freundschaftlichen Bundes der erhabenen Monarchen von Oesterreich und Rußland, das k. k. siebenbürgische Armeekorps/ Lui Gregor Jacovlevitsch Skariatin, eroicul general imperial rus, adjutant de flanc al împăratului și șef al statului major general, care a căzut lovit de o ghiulea inamică la 31 iulie 1849, la Sighișoara, drept monument al recunoștinței, aprecierii luptei comune și victoriei armatelor aliate și al legăturii prietenești a remarcabililor monarhi ai Austriei și Rusiei, corpul de armată chezero-crăiesc transilvănean.*” Inscripția în limba rusă era încadrată de doi îngeri, purtători ai următoarelor cuvinte gravate: „*Treue, Tapferkeit und Aufopferung waren des Helden Zier/ Loialitatea, vitejia și sacrificiul au fost podoabele eroului.*”

¹¹ Johann K. Preyer (1805-1888), *Monografia orașului liber crăiesc Timișoara. Partea întâi: Istoria. IV. Anii 1716-1853* în vol. *Pagini despre Banat*, coordonatori Diana Dincă, Mihai Ciucur, Timișoara, Ed. Marineasa, pp. 46-47.

¹² Sorin Arhire, *Monumentul Losenau* în volumul *Memoria Urbis – Alba Iulia o istorie în imagini a orașului prin străzile și monumentele sale*, coordonator Laura Stanciu, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2018, pp. 187-189.

¹³ Johann Meixner în *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* von Dr. Constant von Wurzbach. Siebzehnter Theil. *Maroevich-Meszlény*, Wien, Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, p. 315; Johann Meixner în *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, VI. Band (*Mai-Mus*), Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975, p. 204.

Într-un text scris de Hunfalvy János apărea următoarea scurtă descriere a monumentului: „*Pe un piedestal din piatră verde se odihnește un leu sculptat de Meixner, pictat în galben. Pe părțile laterale ale piedestalului se află inscripții germane și ruse, pe dale de marmură albă.*”¹⁴

Solemnitatea inaugurării monumentului a avut loc în data de 27 septembrie 1853, în prezența trupelor militare austriece și a peste 50 de oficialități locale, transilvănene, austriece și ruse. Înainte de dezvelirea monumentului s-a intonat imnul de stat al Imperiului Țarist, s-a oficiat slujba de *Te Deum*, s-au tras o serie de salve de tun și apoi s-a intonat imnul de stat al Imperiului Austriac. Printre cei care au participat la ceremonie s-au aflat și episcopii Andrei Șaguna (ortodox) și Alexandru Sterca-Șuluțiu (greco-catolic), reprezentanți ai clerului reformat și unitarian, primarii din Sibiu și Sighișoara (Michael Wenrich). Au lipsit episcopul romano-catolic și cel evanghelic. În cadrul importantului eveniment, episcopul ortodox Andrei Șaguna a sfințit monumentul închinat generalului rus Skariatîn.¹⁵ (vezi *foto nr. 6*)

Pentru așezarea pietrei de temelie împăratul Franz Josef a folosit, în mod simbolic, la data de 31 iulie 1852, cele două obiecte păstrate astăzi în patrimoniul Muzeului de Istorie Sighișoara: mistria din argint (nr. inv. 1862) și ciocanul de zidărie din argint (nr. inv. 1863) (vezi *foto nr. 5*). Piesele au fost păstrate inițial într-o cutie de lemn (39x29x11 cm), îmbrăcată în catifea de culoare roșie. Cutia se mai păstrează și astăzi în colecțiile muzeului (nr. inv. 726). La începutul secolului al XX-lea, primăria orașului Sighișoara a donat Muzeului *Alt-Schäßburg* această cutie împreună cu mistria și ciocanul din argint.

Mistria are o lungime totală de 32 cm, partea metalică 21 cm și o lățime a bazei de 13 cm. Este realizată dintr-un aliaj de argint și cupru. Marginile acesteia sunt curbate, iar vârful teșit. Pe partea superioară a acesteia, la îmbinarea cu mânerul există o serie de ornamente vegetale în

¹⁴ *Ungarn und Siebenbürgen in malerischen Original-Ansichten ihrer interessantesten Gegenden, Städte, Badeorte, Kirchen, Bürgen, Paläste und sonstigen Baudenkmäler alter und neuer Zeit. Nach der Natur aufgenommen von Ludwig Rohbock in Stahl gestochen von den ausgezeichnetsten Künstlern unserer Zeit. Mit historisch-topographischem Text von Johann Hunfalvy. Zweite Section: Siebenbürgen, Darmstadt, Druck und Verlag von Gustav Georg Lange, 1864, p. 149. Există și o variantă în limba maghiară a acestei lucrări, publicată tot la Darmstadt în 1864. Vezi și Claudia M. Bonța, „Transilvania în imagini pitorești și originale.” *Studiu de caz în Revista Bistriței*, XXVIII/2014, p. 271.*

¹⁵ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 77, Brașov, 26. Septembrie 1853, p. 299; *Siebenbürger Bote*, nr. 155, Hermannstadt, Samstag am 1. October 1853, pp. 777-778; *Die Presse*, No. 233, Wien, Donnerstag, 6. October 1852, 6. Jahrgang, p. 2; *Skariatîn* în vol. semnat de Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașoptiste)*, București, Ed. Academiei Române, 2009, pp. 344-346.

relief, stilizate. Pe latura scurtă a mistriei se află ștanțată marca care indică locul și anul în care a fost a manufacturată această piesă, nivelul de puritate al argintului și nu în ultimul rând însemnul meșterului argintar. Însemnul mărcii corespunde localităților Pesta și Buda (viitoarea Budapesta abia din 1873) și este însoțită de un mic dreptunghi în care se află 2 inițiale *FK*. Marca are forma ovală și prezintă în centru un castel cu o poartă la mijloc; de jur împrejur sunt cifrele anului 1852, iar în partea inferioară se află numărul 13, care corespunde gradului de puritate al argintului austriac. În 1852 nivelul de puritate al argintului avea ca unitate de măsură *Loth*-ul. Pentru *Loth 13* aliajul conținea 81,25% *Ag* și 18,75% *Cu*. Pe suprafața mistriei a fost redată stema Imperiului Austriac din anul 1852, un scut încărcat cu acvila bicefală, care are capetele încoronate și aripile deschise. Deasupra acvilei cu două capete se află coroana împăratului Rudolf. Pe piept există ecusonul cu simbolurile specifice Casei de Habsburg, Austriei și cele ale Casei de Lorena. Scutul este înconjurat de Colanul Ordinului Lânii de Aur. Acvila ține în gheara stângă o spadă și un sceptru (însemnele suveranității), iar în gheara dreaptă o sferă (globul pământesc) cu o cruce deasupra. Stema este înconjurată de ornamente vegetale bogate (*frunze de acant*). În partea inferioară sunt ilustrate prăzile de război: central - un coif cu vizieră, în stânga 3 steaguri de luptă, o țeavă de tun și o tobă, în partea dreaptă 2 steaguri de luptă, o țeavă de tun, o halebardă și o tobă. Mănerul mistriei este realizat din lemn, vopsit în culoarea neagră și apoi lăcuit. Capătul acestuia se termină cu un buton decorativ profilat.

Cea de a doua piesă, ciocanul de zidărie, măsoară 28cm în lungime și este realizat din același aliaj de argint și cupru ca și mistria. Partea mai îngustă a capului ciocanului are forma unui pătrat cu latura de 2,1cm, iar vârful este aplatizat și are o lățime de 6cm. Ciocanul din argint prezintă aceeași marcă și însemne ca și mistria și este prevăzut cu un mâner din lemn, terminat la extremități cu câte un buton profilat. Lemnul a fost vopsit în culoarea neagră și mai apoi lăcuit.

Pentru lunile octombrie-decembrie 2020 am stabilit să prezint publicului vizitator o piesă care aparține colecției de instrumente muzicale a Muzeului. Este vorba de un flaut transversal (nr. inv. 7.890), care poate fi datat în prima jumătate a sec. al XIX-lea.

Sighișoara, asemenea altor orașe săsești transilvănene, a avut o lungă tradiție muzicală, încă din perioada evului mediu, în special prin intermediul muzicii religioase. Însă abia din anul 1843 s-a putut vorbi de un cadru organizat al vieții muzicale, când 15 idealști, Johann Gräf, Franz Prohaska, Friedrich Hintz, Johann Klusch, Georg Binder, Michael Waedt, Ferdinand Nagy, Alexander Nagy, Daniel Höhr, Johann Rheter, Michael Teutschländer, Georg Ernst, Mart. Brantsch, Georg Fleischer, Wilhelm Balthes au fondat

Musikalischen Gesellschaft/Societatea muzicală.¹⁶ Încă de la început au fost înființate pe lângă *Societate*, de către sașii sighișoreni, o școală de muzică și o fanfară a orașului, alcătuită din muzicieni amatori. Până în preajma primului război mondial, mai multe personalități muzicale ale epocii s-au aflat la conducerea *Societății muzicale* din Sighișoara: Franz Prohaska (din Boemia), Ferdinand Hessman (din Buda), Emil Silbernagel (Praga), Gustav Fleischer (Leipzig). Din 1873, când la conducere a venit Emil Silbernagel, a fost creată orchestra simfonică a *Asociației*. În 1874 *Die Liedertafel* (corul bărbătesc format în 1862 la inițiativa lui G. D. Teutsch, rectorul Școlii germane din Deal/*Die Bergschule*) a fuzionat cu *Musikalische Gesellschaft* și s-a format *Schäßburger Musikverein/Asociația Sighișoreană de Muzică*, care avea în subordinea sa o orchestră simfonică, cvartetul de coarde, corul de bărbați, școala de muzică și o serie de soliști vocali și instrumentiști.

Viața muzicală extrem de variată și bogată a orașului a necesitat o a doua poziție de dirijor, în persoana lui Gustav Fleischer, care alături de Emil Silbernagel, a organizat în zilele de 25 și 26 martie 1894 sărbătorirea jubileului *Asociației*, la împlinirea a 50 de ani de la întemeiere. Cu această ocazie, unul dintre cei mai vechi membri ai *Asociației*, Johann Baptist Teutsch, autorul unui istoric al vieții muzicale de la Sighișoara din anii 1843-1894, și-a exprimat speranța că *Asociația* își va găsi o clădire adecvată în care să-și desfășoare activitatea și pe frontonul căreia să fie scris cuvântul *Musikvereinshaus*, adică *Casa Asociației de Muzică*. Visul său s-a realizat abia în anul 1933 când *Asociația Sighișoreană de Muzică* a cumpărat imobilul din Str. Turnului nr. 1, vechea sală a *Asociației Meșteșugărești* și a amenajat-o ca și „casă” a *Asociației*, cu săli de repetiție, încăperi pentru birouri și nu în ultimul rând cu o sală de audiții și spectacole. Această clădire, care între timp a fost modificată, servește astăzi Centrului Național de Informare și Promovare Turistică Sighișoara.

Până la primul război mondial *Asociația Sighișoreană de Muzică* a avut relații de colaborare cu asociații similare din localitățile Agnita, Bistrița, Brașov, Codlea, Orăștie, Reghin, Rupea, Sebeș, Sibiu, cu 9 asociații de muzică din Imperiul Austro-Ungar și cu 20 de astfel de asociații din *Kaiserreich* (Imperiul German).¹⁷

¹⁶ J. B. Teutsch, *Zur Geschichte des Musiklebens von Schässburg in den Jahren 1843-1894*. Vom Schässburger Musikverein herausgegeben anlässlich der fünfzigsten Jahreswende seiner Begründung und des Festes der Fahnenweihe am 25. u. 26. März 1894. Im Selbstverlag des Schässburger Musikvereines. Gedruckt bei Brüder Jördens in Schässburg, 1894, p. 50.

¹⁷ În legătură cu viața muzicală a Sighișoarei din sec. al XIX-lea și din prima parte a secolului al XX-lea există câteva surse bibliografice, care conțin informații valoroase cu privire la trecutul muzical al orașului de pe râul Târnava Mare. Printre acestea menționăm lucrarea lui Johann Baptist Teutsch amintită mai sus, manuscrisul dactilografiat în limba română - *Viața și cultura*

În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea a avut loc la Sighișoara un eveniment muzical special. Miercuri 17 septembrie 1879, în modesta și vechea sală a *Asociației Meșteșugărești* din Sighișoara s-a desfășurat un concert excepțional susținut de compozitorul și pianistul Johannes Brahms¹⁸ și de virtuozul viorii Joseph Joachim.¹⁹ În toamna anului 1879, cei doi prieteni s-au aflat într-un turneu prin partea de est a Imperiului Austro-Ungar, turneu care a inclus o serie de concerte în Banat și Transilvania: Timișoara (14 septembrie), Arad (16 septembrie), Sighișoara (17 septembrie), Brașov (19 septembrie), Sibiu (21 septembrie) și Cluj (23 septembrie). Pentru publicul meloman sighișorean de acum 141 de ani a fost o mare cinste și bucurie să aibă posibilitatea de a vedea și de a asculta doi artiști muzicali de talie europeană.

Programul concertului de la Sighișoara din 17 septembrie 1879 a inclus următoarele lucrări muzicale: *Schumann: Rondo (H-moll), pentru vioară și pian; Brahms: Variațiuni, Scherzo pentru pian; Tartini: Sonata (Larghetto, Tempo giusto, Finale: trillo del diavolo), pentru vioară; Schumann: Novelette, pentru pian; Joachim: Romanza din concertul maghiar pentru vioară și pian; Spohr: Scene cantabile din concertul 8 pentru vioară și pian.*²⁰

Johannes Brahms călătorea cu pianul său, iar Joseph Joachim cu o vioară *Stradivarius*.²¹ Concertul de la Sighișoara s-a bucurat de o recenzie

muzicală la Sighișoara, semnat de Dr. Friedrich Mild, Sighișoara, septembrie-octombrie 1956 (Biblioteca Muzeului de Istorie Sighișoara), studiul lui Dieter Schuller – *Musik in Schäßburg* și prezentarea *Die Musikalische Gesellschaft und der Schäßburger Musikverein*, semnată de G. A. Schneider, ultimele două publicate în volumul *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben von Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Leer (Deutschland), Rautenberg Verlag, 1998, pp. 248-264 respectiv pp. 279-286.

¹⁸ Johannes Brahms (1833, Hamburg – 1897, Viena), compozitor și pianist german din perioada romantică, autor de simfonii, concerte, muzică de cameră, lucrări pentru pian, compoziții corale. Este considerat marele maestru al stilurilor simfonic și sonată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (*Enciclopedia Universală Britannica*, Vol. 3, Bowdler-Chaucer, București, Ed. Litera, 2010, p. 13).

¹⁹ Joseph Joachim (1831, Kitsee, lângă Bratislava – 1907, Berlin), violonist austro-ungar, înzestrat cu calități excepționale. A studiat la Pesta, Viena, Leipzig. A fost un apropiat al lui J. Brahms, care a ținut cont de sfaturile lui Joachim când a compus *Concertul pentru vioară*. Director între anii 1868-1905 al *Hochschule* din Berlin, o instituție muzicală de prim rang a epocii (*Enciclopedia Universală Britannica*, Vol. 8, iacobîi-Konev, București, Ed. Litera, 2010, p. 230).

²⁰ *Schäßburger Anzeiger*. Erscheint Mittwoch und Samstag. Nr. 75, Mittwoch, den 17. September 1879, 8. Jahrgang, p. 299.

²¹ Dieter Schuller, *Musik in Schäßburg* în volumul *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben von Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Leer (Deutschland), Rautenberg Verlag, 1998, p. 251.

deosebită în săptămânalul local *Groß-Kokler Bote* din data de 21 septembrie 1879:²² „[...] două stele de pe cerul artei muzicale [...] și-au aruncat astăzi lumina puternică asupra inimilor iubitorilor de artă locali, care s-au adunat în jurul acestora în modesta sală a Asociației Meșteșugărești.” Sunt descrise interpretările cu totul aparte celor doi mari muzicieni de marcă, prin cuvinte precum „armonie,” „emoție,” „acorduri puternice,” „crescendo,” „potop de tonuri infinite,” „senzații”, „înțelegere intimă” ș. a. Editorul ziarului chiar afirma la un moment dat că „a fost o alianță fericită, care a unit aceste două spirite [...]” O a doua recenzie a concertului, din aceeași publicație, relatează despre „impresia puternică pe care interpretarea celor doi mari artiști a lăsat-o tuturor spectatorilor concertului” și despre „participarea numeroasă la concert și aplauzele răsunătoare de la finalul fiecărei piese din program [...] acestea stau mărturie grăitoare a gustului rafinat al numeroșilor iubitori de muzică de aici [din Sighișoara].”

În 1931 marele violonist și compozitor George Enescu (1881-1955) a fost invitatul de onoare al *Asociației Sighișorene de Muzică*. Era anul în care George Enescu împlinea 50 de ani. El mai concertase la Sighișoara în anii 1923, 1927 și 1929. Concertul extraordinar din seara zilei de 12 decembrie 1931 a avut loc în *Sala mare a orașului* (actuala sală de spectacole Mihai Eminescu) și a inclus lucrări muzicale pentru vioară și orchestră semnate de Mozart, Beethoven, Bach și bineînțeles *Poema Română* compusă de G. Enescu și interpretată de orchestra *Asociației Sighișorene de Muzică*, sub bagheta dirijorului George Enescu.²³

Flautul transversal sau oblic, pe care l-am expus la Muzeu în anul 2020, este cea mai răspândită versiune de flaut. Numele de transversal provine din faptul că în momentul interpretării unei piese muzicale, flautul este ținut paralel cu podeaua.²⁴

Instrumentul muzical păstrat în colecțiile Muzeului de Istorie Sighișoara este construit din lemn de cimișir, de culoare galbenă, cu granulație fină și este prevăzut cu ambușură laterală. Acestea i se adaugă cele 8 orificii digitale cu clape și 6 fără.

Flautul măsoară 68cm lungime și este compus din 3 părți demontabile: capul sau partea superioară, corpul și partea inferioară. Capul

²²*Groß-Kokler Bote*. Wochenblatt. Erscheint jeden Sonntag, Nr. 36, Schäßburg, den 21. September 1879, 1. Jahrgang, pp. 2-3.

²³G. A. Schneider, *Die Musikalische Gesellschaft und der Schäßburger Musikverein* în volumul *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben von Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Leer (Deutschland), Rautenberg Verlag, 1998, p. 284.

²⁴Vezi Valeriu Bărbuceanu, *Dicționar de instrumente muzicale*, București, Ed. Teora, 1999, pp. 102-104; *Dicționar de termeni muzicali*, București, Ed. Enciclopedică, 2010, litera F.

are o lungime de 23cm și prezintă ambușura laterală, orificiul pe unde se introducea coloana de aer care vibra, acționând ca și o coardă. Ea se putea lungi sau scurta cu ajutorul celor 14 orificii. Pe tubul conic din lemn au fost montate 3 garnituri din os, de culoare neagră. Capătul părții superioare a flautului se termină cu un dop, care se deschidea în momentul când se curăța instrumentul. Dopul permitea îndreptarea aerului spre corpul instrumentului. Partea de mijloc, lungă de 22 cm, are un mecanism cu 3 clape din alamă, care se deschid și se închid prin acționarea sistemului de pârghii aplicat pe corpul instrumentului. Acestora li se adaugă 3 orificii digitale fără clape. Înălțimea sunetelor produse era variată prin închiderea și deschiderea clapelor. Cu o lungime de 23cm, partea inferioară a flautului, cea mai subțire în diametru, are 5 clape din alamă, 3 orificii de aer fără clape și 3 garnituri din os, de culoare neagră.

Pe toate cele trei elemente ale flautului se poate descifra marcajul și inscripția producătorului: **I: ZIEGLER, WIEN**; deasupra textului a fost reprezentat vulturul bicefal austriac.²⁵

Flautul este păstrat în cutia sa originală din lemn, îmbrăcată în piele de culoare neagră. Dimensiunile cutiei sunt: 31x12x4cm. În interior cutia este căptușită cu catifea fină de culoare albastru închis și este prevăzută cu locașuri speciale pentru cele trei componente ale instrumentului.

Fiecare obiect de patrimoniu pe care l-am prezentat în lucrarea de față are o poveste a sa, ce poate fi înțeleasă și prin intermediul scurtelor expuneri cu caracter istoric, care preced fiecare descriere a celor cinci piese istorice: coiful austriac de cavalerie, cornul omagial al pompierilor sighișoreni, mistria și ciocanul de argint utilizate de împăratul Franz Josef, flautul transversal.

Aceste mărturii „palpabile,” păstrate în patrimoniul Muzeului de Istorie Sighișoara, unele dintre ele cu o vechime de 200 de ani, reușesc într-o

---

²⁵ Johann Joseph Ziegler (1795-1858) a fost un producător austriac de instrumente muzicale de suflat din lemn. El și-a deschis atelierul și magazinul la Viena în anii 1820-1821. Numele Ziegler a avut un renume deosebit în epocă, instrumentele sale muzicale fiind căutate de diverși artiști contemporani perioadei din Germania, Scandinavia, Italia, Anglia și chiar Franța. Instrumentele muzicale de suflat produse de firma Ziegler au fost prezente la o serie expoziții din Viena, Szczecin, Paris, Londra, unde au obținut medalii valoroase în anii 1835, 1839, 1841, 1852, 1854, 1855, 1862, 1865 (*Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* von Dr. Constant von Wurzbach. Sechzigster Theil. *Vichy-Žyka*. Mit acht genealogischen Tafeln. Mit Unterstützung des Autors durch die kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Wien. Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1891, pp. 60-61). Fiul său, Johann Baptist Ziegler (1823-1878) a continuat tradiția producerii instrumentelor de suflat din lemn.

bună măsură să ne transpună în trecut și ne pot ajuta să ne facem o idee mai clară cu privire la vremurile și la viața oamenilor de odinioară, oameni care chiar au folosit aceste obiecte.

În articolul de față am încercat să schițăm prin cele cinci obiecte de patrimoniu câteva fragmente din trecutul istoric, atât de bogat, al acestui loc deosebit care este Sighișoara. Prin „*limbajul*” lor specific, aceste piese ne-au vorbit și am reușit să le aducem în atenția publicului vizitator din muzeul nostru.

**MOBILE CULTURAL HERITAGE OBJECTS FROM
THE COLLECTIONS OF THE SIGHIȘOARA HISTORY MUSEUM
(Summary)**

The author of this article presents 5 heritage pieces from the collections of The Sighisoara History Museum: an Austrian cavalry helmet during the Napoleonic Wars (1799-1815), a homage horn of *The Volunteer Firefighters Association of Sighisoara* (1898), the silver trowel and hammer used by the emperor *Franz Josef* at the laying of the foundation stone of the *Skariatın Monument* in Sighisoara (1852) and a transversal flute from the first half of 19th century, built by Johann Ziegler from Vienna.

Each description of the object is accompanied by a small historical explanation. These “*palpable*” evidences of the past, some of them 200 years old, are preserved in the patrimony of The Sighisoara History Museum. They can transpose us in time and help us to get a clearer idea about the past times and about the lives of the people who actually used these objects. The past time speaks us through the specific “*language*” of these objects, which today are part of the mobile national cultural heritage.

Cuvinte cheie: Sighișoara, coif austriac, pompieri voluntari, Skariatın, flaut.

Key words: Sighisoara, Austrian helmet, volunteer firefighters, Skariatın, flute.

1. Coif austriac de cavalerie din perioada războaielor napoleoniene (1799-1815).
Nr. inv. 3.173, Muzeul de Istorie Sighișoara (foto Adonis P. Mihai).

2. Uniforme militare austriece: 1. ofițer din *Regimentul I* de cuirasieri (c. 1805-1814); 2. trompetist din *Regimentul IV* de cuirasieri (c. 1805-1814); 3. soldat din *Regimentul III* de cuirasieri (c. 1814).

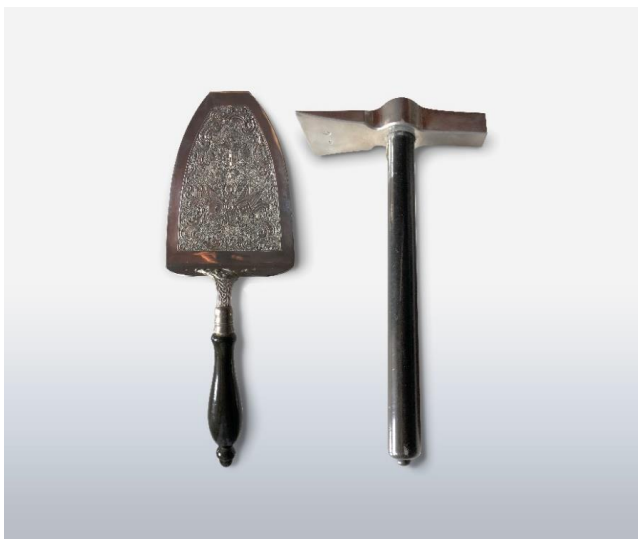
(după *Austrian Army of the Napoleonic Wars* (2): *Cavalry*. Text by Philip Haythornthwaite, colour plates by Bryan Fosten, London, Osprey Publications Ltd., 1987, planșa F).

3. Corn omagial oferit Asociației Sighișorene a Pompierilor Voluntari de către președintele de onoare Friedrich Melzer, la împlinirea a 25 de ani de la întemeierea acesteia (1898).
Nr. inv. 709, Muzeul de Istorie Sighișoara (foto Adonis P. Mihai).

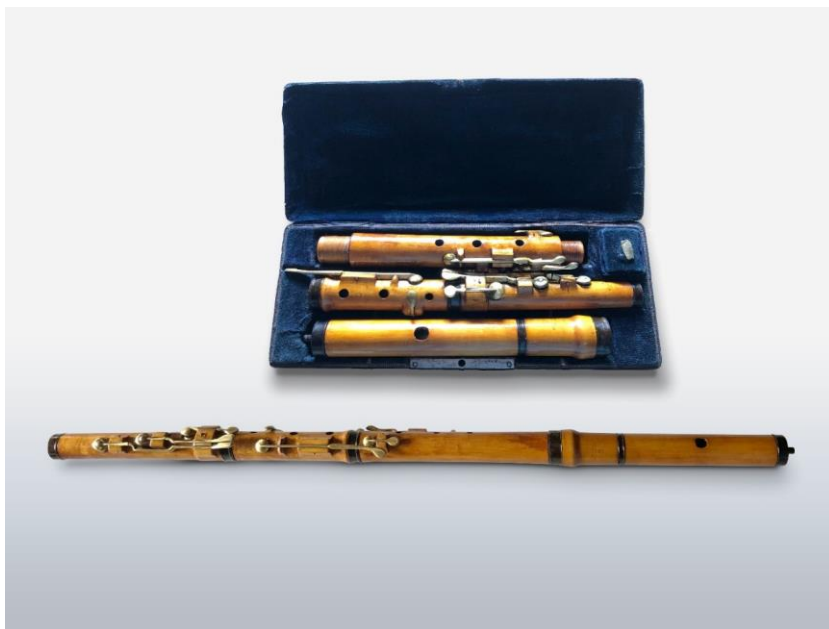
4. Detaliu de pe cornul omagial: „Der Schaessburger Freiwilligen Feuerwehr zu ihrem 25. Jubelfeste gewidmet von ihrem Ehrenobmann Friedrich Melzer 1898” / „Pompierilor voluntari sighișoreni la sărbătorirea jubileului de 25 de ani, oferit de președintele lor de onoare Friedrich Melzer 1898.”
(foto Adonis P. Mihai)

5. Mistria și ciocanul din argint folosite de împăratul Franz Josef în anul 1852 la punerea pietrei de temelie a Monumentului Skariatîn din Sighișoara.
Nr. inv. 1862 și nr. inv. 1863, Muzeul de istorie Sighișoara (foto Adonis P. Mihai).

6. Monumentul Skariatîn văzut dinspre vest (reprezentare grafică păstrată la Österreichische Nationalbibliothek. Bildarchiv/Biblioteca Națională Austriacă. Arhiva de imagini.
<http://data.onb.ac.at/rec/baa19286981> - accesat la 23 septembrie 2020.

7.Flaut transversal. Prima jumătate a secolului al XIX-lea.
Nr. inv. 7.890, Muzeul de Istorie Sighișoara (foto Adonis P. Mihai).

ARTA FOCULUI. *STICLA ALBASTRĂ* DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE SIGHIȘOARA

Lavinia Carmen Avram

„Este uimitor ce poate deveni un grăunte de nisip!”.¹ Acesta este sloganul sticlarilor prin care manifestă că sticla este un material de neînlocuit.

Dintre cele mai vechi obiecte produse de om, sticla se detașează între toate, fiind rezultatul îmbinării puterii creatoare, a inteligenței umane, cu necesare elemente artistice și tehnologice. Sticla se situează în grupa acelor categorii de produse ce au fost obținute printr-o tenacitate și voință demnă de toată lauda.²

Atestarea documentară a meșteșugului sticlăritului la noi în țară datează din anul 1621-1622, meșteșug care își datează începutul principelui Gabriel Bethlen. Acesta a poruncit în anul 1619 să fie aduși din Veneția (Murano) „iscusiți meșteri sticlar” italieni care au făcut cristal la Porumbacu (Țara Făgărașului).³ Trei decenii mai târziu este amintită fabrica de sticlă de lângă Târgoviște, fondată în anul 1650, fabrică ce aparținea lui Mihai Voievod.⁴

Aplicațiile tehnice ale sticlei sunt impresionante. Cuvântul *sticlă* provine din slavonul „stiklo”. Acest material se obține prin topirea la temperaturi înalte, într-un cuptor special, a unui amestec de nisip (dioxid de siliciu), sodă de rufe (carbonat de sodiu), piatră de var (carbonat de calciu) și unele adaosuri, care, sunt zăcămintele naturale, fie naturale de sinteză. Se formează astfel o masă fluidă, construită din silicați complecși, cu molecule foarte mari și grele.⁵

În meșteșugul sticlăritului, după pregătirea materiei prime de bună calitate, un rol important îl are cuptorul de topit și sistemul de încălzire al acestuia.

În evoluția cuptorului folosit la topirea sticlei s-au cunoscut trei etape:

1. folosirea focului direct la topitul sticlei;
2. folosirea lemnului gazat;

---

¹ Cornelia Dumitrescu, *Colecția de sticlă a Muzeului Național Peleş. Catalog selectiv*, Sinaia, 2019, p. 16.

² Gheorghe Pința *Istoricul fabricării sticlei în județul Bihor*, în „Crisia”, Oradea, XXI, 1991, p. 151.

³ Mircea Dan Lazăr, „Repertoriul glăjăriilor transilvănene din secolul al XVII-lea – al XIX-lea”, în *Brukenenthal. Acta Musei*, I.1, Sibiu, 2006, p. 225.

⁴ Cornelia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 298.

⁵ *Ibidem*, p.16.

3. folosirea combustibilului gazos sau lichid.⁶

Odată ce materia primă introdusă în oalele cuptorului era topită, urma de fapt cea mai grea operație, aceea de suflare.

Sticla topită se ia din oală cu ajutorul unei țevi metalice („pipă”), formate din partea metalică și mâner de lemn, de care se ține și în care se suflă. Remarcabil este că această unealtă de-a lungul timpului a cunoscut cele mai puține modificări. Forma sa a rămas în totalitate neschimbată. S-au adus unele îmbunătățiri ale laturii sale privitoare la rezistența refractară a materialului. Sticla în stare topită, scoasă cu ajutorul țevii de suflat, în raport de obiectele ce se prevedeau a fi executate, se sufla în anumite tipare, la început au fost tipare de lut, apoi tipare de lemn lucrat cu dalta sau strung, iar mai apoi tipare metalice. Sticlarii pricepuți și experți realizau o gamă foarte variată de obiecte de sticlă, lipsindu-se de tipar.⁷

Transilvania a oferit din cele mai vechi timpuri condiții necesare producerii sticlei, datorită existenței în diferite zone a materiilor prime cerute de pornirea meșteșugului. Locurile cele mai bogate în materie primă sunt cele submontane din Carpații Orientali, Meridionali și Occidentali. Aici se întâlnesc lăcașe unde se producea și prelucra sticla, „hutele de sticlă” sau „glăjăriile”.⁸ Denumirea provine din limba germană și din limba maghiară. În limba germană denumirea este „glashütte” fiind compusă din doi termeni *glass* (sticlă) și *hütte* (uzină sau topitorie), iar în limba maghiară se folosesc termenii de „üvghuta” compus din cuvintele *üveg* (sticlă) și *huta* (uzină sau topitorie) și „üvegcsür” compus din cuvintele *üveg* (sticlă) și *csür* (șură sau șopron). Considerăm că acești termeni definesc arhitectura din evul mediu și de mai târziu a acestora dat fiind faptul că topitoriile de sticlă aveau aspectul unor șoproane de lemn ce adăposteau instalațiile pentru topit sticla, cele de recoacere a produselor finite, alte ateliere, cât și anexele acestora.⁹

Atestările documentare și obiectele existente în colecția muzeală dovedesc că în atelierele de sticlă (glăjăriile) din Transilvania (Porumbacu de Sus, Comâna de Sus, Râșnov, Tâlmăciu, Valea Zălanului) erau cunoscute două modalități de preparare a topiturii de sticlă din punct de vedere compozițional:

- a. sticlă obținută pe bază de nisip de cuarț, calciu și potasiu;
- b. sticlă obținută pe bază de nisip de cuarț, calciu și sodă.

⁶ I. Iurasciuc, „Meșteșugul sticlăritului la Poiana Codrului”, în *Studii și comunicări*, V-VI, 1981-1982, Satu Mare, pp. 455-456.

⁷ *Ibidem*, p. 456.

⁸ Mircea Dan Lazăr, *op. cit.*, p. 216.

⁹ *Ibidem*, p. 217

La aceste materii prime de bază s-au folosit și materii prime auxiliare, folosite în cantități mici, dar care influențează procesul de topire și proprietățile sticlei. Aceste substanțe sunt oxidante sau reducătoare, în amestec având rol de accelerator decoloranți sau coloranți ai topiturii de sticlă. Coloranții folosiți în glăjărie pentru colorarea topiturii de sticlă, frecvenți utilizați au fost oxizii de metal, oxizi introduși fie la început, fie după ce s-a produs topirea. Menționăm compușii de fier care colorează de la albastru, verzui, galben până la roșu brun, în funcție de temperatura amestecului și a cantității introduse:

- oxidul de cobalt pentru albastru,
- oxidul de cupru din care se obținea așa numitul rubin de cupru,
- oxidul de mangan care colorează în galben brun până la violet,
- cenușa de oase introdusă în amestec rezultă culoarea albă, din care s-au realizat renumitele câni opaline.¹⁰

Acești oxizi metalici se calcinau în cuptorul de frită, se dădeau la râșniță și apoi se amestecau cu un fondant (nisip de cuarț, sare și piatră acră), se topea din nou după care se frita iar prin turnare în apă.¹¹

Menționăm că sticla obținută specific în glăjăriile transilvănene poartă denumirea de „sticlă de pădure”, o sticlă care datorită compoziție de potasă de aproximativ 20% este obținută din lemn de fag. Acest tip de sticlă este mai rezistentă la foc însă se amestecă mai greu, are nuanța verzuie sau gălbuie datorită conținutului de oxizi de fier. Pentru a-i schimba culoarea sticlării se străduiau să o decoloreze folosind substanțele colorate prezentate. Dificultatea de a asigura o temperatură constantă procesului de topire face ca sticla de glăjărie să se prezinte neunitară, să conțină multe bule de aer și impurități.¹²

Obținerea produsului finit din sticlă s-a realizat în cadrul procesului tehnologic din glăjăriile transilvănene în următoarele etape:

1. prepararea materiilor prime,
2. topirea amestecului de materii prime,
3. prelucrarea manuală a sticlei cu țevă de suflat,
4. finisarea produsului finit.

Tehnicile de decorare a produselor transilvănene sunt procedee care diferențiază tipologia decorativă a pieselor de sticlă, cum ar fi: sticla filată, sticla gravată, sticla pictată.

Sticla filată se obține prin combinarea unor baghete de sticlă colorată cu un balon de sticlă incoloră sau invers, care se încălzesc simultan. Cu ajutorul cleștelui se trage din baghetă un fir care se lipește de vârful balonului.

¹⁰ Ligia Fulga, *Sticla transilvăneană (sec. XVII-XIX)*, Brașov, 1997, p. 4.

¹¹ *Ibidem*, p. 5.

¹² *Ibidem*, p. 5.

Prin rotirea continuă în același sens al țevii de suflat, firul din baghetă se lipește prin înfășurare pe balon obținându-se spirale regulate.

Sticla gravată se obține prin tăierea și zgârierea unor părți de pe suprafața pieselor cu ajutorul unor discuri abrazive realizându-se un decor la suprafață care completează aspectul decorativ al piesei respective.

Sticla pictată cu email monocrom sau policrom constă în realizarea decorului prin pictarea manuală cu pensula. Un rol deosebit în executarea acestui tip de decor îl are talentul și îndemnarea artistului. Emailurile sunt sticle ușor fuzibile care conțin unul sau mai mulți coloranți în vederea obținerii culorii dorite. Cele mai utilizate emailuri pentru decorarea sticlei folosesc oxizi metalici de straniu, cupru, cobalt, mangan care colorează în alb, verde, albastru, roșu, negru.¹³

Privind tehnicile de decorare, domină suprafețele canelate, realizate în „optic”, modelările plastice, complicate cu toarte arcuite și butoni, bazele sunt accentuate prin inele franjurate, în jurul corpului sunt spiralate fire de sticlă, devin frecvente forme figurative foarte ingenioase. Aceste modalități de ornamentare indică asemănarea cu colecțiile sticlei venețiene (*façon de Venise*) care a persistat până în secolul al XIX-lea în mediul glăjăriilor transilvănene.

Studiind informațiile și obiectele existente se poate observa că la sfârșit de secol al XVIII-lea – început de secol al XIX-lea în glăjările din sud-estul Transilvaniei se cunoaște formula de obținere a sticlei pe bază de sodă calcinată, astfel rezultând o sticlă lipsită de impurități, ușor de prelucrat, înregistrându-se progrese vizibile în procesul de limpezire și decolorare a topiturii de sticlă.

La sfârșit de secol al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX condițiile de exploatare a cuptoarelor se perfecționează prin introducerea gazului metan.

***

Gama de produse existente în colecțiile muzeale și nu numai, dovedesc o mare varietate morfologică și stilistică datorită caracterului utilitar al sticlei folosite în ambianța casnică a comunităților atât rurale cât și urbane, dar și datorită dorinței artistice urmărite de meșteșugarii sticlari care au fost cât mai originali în intenția lor de a transpune curente artistice cunoscute în istoria sticlei europene. Din informațiile publicate, cu ajutorul colecțiilor de obiecte, s-au identificat următoarele tipuri de sticlă, în diferite forme și

---

¹³ *Ibidem*, p. 9

dimensiuni: *sticlă pentru geam, sticlă pentru băut și uz casnic, ambalaj din sticlă, sticlă pentru decorațiuni interioare și sticlă pentru accesorii vestimentare.*

Sticla pentru geam, cunoscută și sub denumirea de „fonds de boueille” a avut cea mai mare pondere în producția glăjăriilor transilvănene.¹⁴

Sticla pentru băut și uz casnic este categoria cea mai convingătoare pentru nivelul artistic atins de sticla din glăjăriile transilvănene. Sticla pentru băutură cu gât strâmt și un presupus dop, sticla tip „ciorchine” unde se păstrau oțeturile, câni, ulcioare, câni drepte, cancee, pahare figurină, pocale, cești, atestă preocuparea glăjăriilor transilvănene de a prelucra forme și decoruri după modelul venețian.¹⁵

Ambalaje din sticlă sunt sticle pentru îmbutelierea apei minerale, flacoane și borcane de farmacie, sticle pentru medicamente.¹⁶

Sticla pentru decorațiuni interioare (candelabre, bibelouri, sfeșnice, sticlă de lampă) este o sticlă supusă unor diverse formulări plastice în timpul prelucrării de către meșterii sticlari transilvăneni.¹⁷

Sticla pentru accesorii vestimentare (nasturi, ace de podoabă, mărgel) este o sticlă ce excelează în prelucrări artistice și tehnici complicate.¹⁸

Materialul ilustrativ încearcă să realizeze o imagine cât mai complexă a producției de sticlă în glăjăriile transilvănene, fiind prezentate forme, tehnici și modalități de ornamentare.

Sticla în Transilvania, încă din secolul al XVII-lea se încadrează în categoria sticlei suflate liber, sau suflate în formă. Privind culoarea, ea este translucidă, albă, cu o ușoară tentă gălbuie, ca și cum ar fi murdară, sau verzuie, albastruie. Piese de sticlă albă, incoloră, bine decolorate, sunt rare printre obiectele realizate în Transilvania datorită faptului că nisipul cuarțos folosit în fabricarea sticlei conține impurități.¹⁹

Bogăția și frumusețea pieselor vechi de sute de ani impresionează și astăzi prin formele, cromatica și decorul elaborat. Realizate de meșteri artiști ele rămân valori de necontestat. Varietatea produselor constituie un fapt care justifică că străvechiul meșteșug al glăjăritului are un trecut istoric bogat.

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 8

¹⁵ Eadem *Sticla transilvăneană în secolele XVII-XIX. Soluții tehnice, tendințe artistice*, Editura Economică, București, 2004, pp. 104-197

¹⁶ *Ibidem*, p. 113.

¹⁷ LIGIA FULGA, *Sticla transilvăneană (sec. XVII-XIX)*, Brașov, 1997, p. 9

¹⁸ *Ibidem*, p. 9.

¹⁹ Magdalena Bunta „Contribuții la studiul produselor artistice ale glăjăriei de la Porumbacu (secolul al XVII-XVIII)”, în *Acta Musei Napocensis* XVII, 1980, p. 226

***

Din dorința de a valorifica patrimoniul cultural mobil al Muzeului de Istorie Sighișoara, prin rafinament și frumusețe, se remarcă *colecția de sticlă*.

Variată atât ca formă cât și ca decor și cromatică prezentăm azi obiectele de *sticlă albastru-cobalt* (13 obiecte).

Sticla albastru-cobalt era cunoscută în unele zone și sub denumirea de „cristal” dar nu pentru faptul că era o sticlă în accepțiune. Era o sticlă obișnuită ca și compoziție, o sticlă translucidă, o sticlă cu pereți subțiri, de un albastru intens închis.

1.FARFURIE

Zona: Pădurea Neagră (orașul Aleșd, jud. Bihor);

Date: secolul al XIX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 10,8cm; D. bazei: 12,9cm; D. gurii: 35cm;

Descriere: farfurie de formă circulară, ușor adâncită, din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în tipar, cu buza ușor marcată în relief;

Stare: foarte bună.

NI 1713a

2. CARAFĂ

Zona: Pădurea Neagră (orașul Aleșd, jud. Bihor);

Datare: secolul al XIX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 17cm; D. bazei: 6,65cm; D. gurii: 8,80cm;

Descriere: carafă din sticlă translucidă, colorată în albastru cobalt, suflată în formă. Corpul sferic, baza prevăzută cu inel circular și concav în centrul lui, astfel asigurându-se stabilitatea obiectului. Gâtul este relativ înalt, cu peretele drept, cilindric, cu cioc de turnare în formă de pâlnie. Toarta subțire, arcuită, pornește de la buză, terminându-se pe partea superioară a corpului, capătul fiind drept.

Stare: foarte bună.

NI 1713b

3. PAHAR CUPĂ

Zona: Transilvania;

Datare: secolul al XIX-lea

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 15cm; D. bazei: 6,80cm; D. gurii: 7,90cm;

Descriere: pahar din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă; corp tronconic, mai larg la gură, picior scurt, aplicat plastic, cu talpa discoidală ușor bombată. Piciorul este prevăzut cu un nod în formă de sferă, ușor turtită.

Stare: foarte bună.

NI 1715

4. SERVICIU PENTRU SPIRTOASE

a. CARAFA

Zona: Transilvania;

Datare: secolul al XIX-lea

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 24cm; D. bazei: 6,60cm; D. gurii: 4,20cm;

Descriere: carafă din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă, cu pereți subțiri, corp tronconic, mai larg la bază, cu talpă discoidală pentru stabilitate. În partea superioară se profilează un gât lung, cilindric, sensibil îngustat, gura cu buza evazată, marcată ușor în relief și dop de sticlă tronconic. Decor pictat la cald pe email policrom (roșu, verde, galben): reprezintă elemente vegetale și o biserică, stilizate.

Stare: foarte bună.

NI 10912a

5. PAHAR (2 buc.)

Zona: Transilvania;

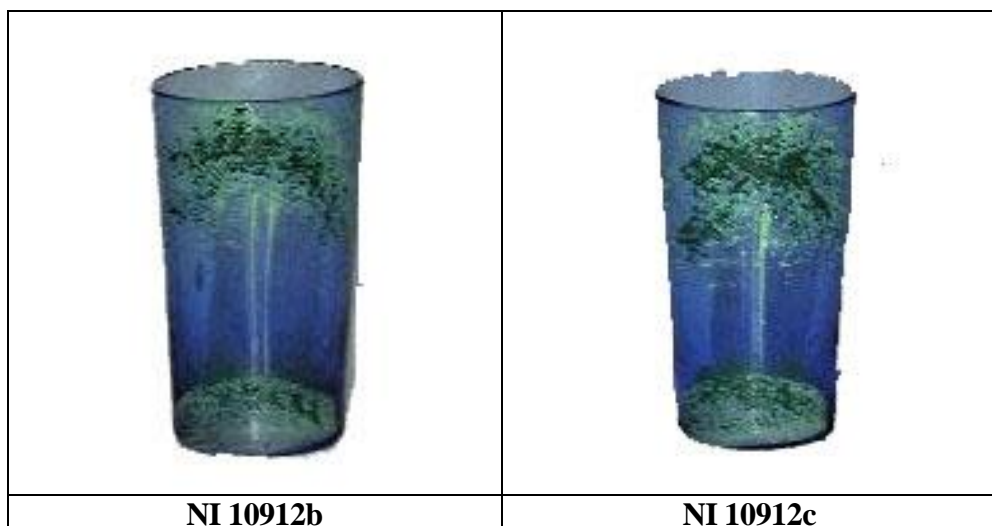
Date: secolul al XIX-lea

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 5,7cm; D. bazei: 2,40cm; D. gurii: 3,10cm;

Descriere: pahar din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă, corp cilindric, ușor evazat spre buză. Pe pereții piesei este un decor pictat manual cu email (nuanțe de verde). Este o piesă de dimensiuni foarte mici, probabil folosită pentru ape curative sau spirtoase.

Stare: foarte bună.

Setul dovedește (carafa și paharele) că decorarea suprafețelor obiectelor de sticlă prin pictarea unor elemente vegetale, stilizate, era practică. Coloranții se obțineau din diferiți oxizi de metal și se aplicau în straturi subțiri și plate. Pentru a realiza o legătură între suprafața sticlei și coloranți, se recurgea la o ardere la o temperatură acceptată de coloranți. Prin ardere coloranții dobândeau o nuanță diferită. Ornamentarea prin pictare se realiza atât pe sticlă albă, incoloră, cât și pe sticlă colorată.

6. CEAȘCĂ / ULCICĂ

Zona: Transilvania;

Date: sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 8cm; D. bazei: 4cm; D. gurii: 5,60cm;

Descriere: ceașcă din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă, cu corpul ovoidal, pânțec bombat, ușor îngustat spre gura concentrică și pronunțată, fără talpă de susținere. Lateral este aplicată o toartă de prindere arcuită și din sticlă translucidă incoloră.

Stare: foarte bună

Se distinge calitatea sticlei, specifică secolului al XVIII-lea care este modificată datorită rețetei de fabricație: predomină compoziția sodică, ce conferă limpezime și duritate sticlei.

Forma barocă a piesei o plasează la sfârșitul secolului al XVIII-lea, prin clasarea în repertoriul morfologic central-european. Toarta amintește însă de modelarea plastică specifică tehnicilor venețiene.

NI 10914

7. PLOSCĂ DE STICLĂ

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XIX-lea

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 18cm; D. bazei: 9,85cm; D. gurii: 5,37cm;

Descriere: ploscă din sticlă translucidă colorată în albastru-cobalt, suflată în formă, corpul sferic aplatizat în formă de dovleac, cu gât scurt și îngust, cilindric cu cioc de turnare în formă de pâlnie. Obiectul este decorat prin aplicarea unui șnur de sticlă de culoare roșu-mangan pe suprafața corpului sferic. Se observă folosirea șnurului în benzi ondulate, spiralate, aplicate în relief pe pereții sticlei, palpabile. Grosimea șnurului colorat poate fi groasă fie la punctul de pornire, fie la terminare, subțindu-se pe parcurs. Lateral observăm aplicată o toartă de prindere de culoare roșu-mangan, mică, dublu arcuită, groasă și la terminare răsucită.

Stare: foarte bună.

NI 11328

8. SFEȘNIC

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XIX-lea

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 15,7cm; D. bazei: 5,50cm; D. gurii: 5,50cm;

Descriere: sfeșnic în formă de pară, din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă și cu decorații plastice aplicate la cald. Corpul sferic cu pânțe bombat, gâtul relativ înalt, tubular cu buza ușor marcată în relief. Lateral, pe gâtul îngust, observăm o toartă de prindere, mică și arcuită. Obiectul prezintă un decor în relief aplicat în formă de spirală, cu aspect de frunze striate, aplatizate, realizate la cald. Tipul de decor se încadrează în „sticla cu aripi” (*Flugelgläser*) de origine venețiană, răspândită în atelierele europene în secolul al XVII-lea – secolul al XVIII-lea.

Stare: foarte bună.

NI 11385

9. VAS FARMACEUTIC

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XX-lea;

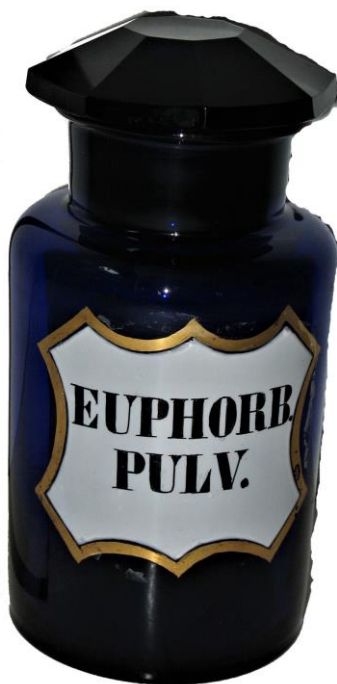
Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 16,5cm;

Descriere: borcan farmaceutic din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă cilindrică, cu gât mic și strâmt. Gura este prevăzută cu o buză marcată de un inel exterior și cu un dop din sticlă fațetat, șlefuit hexagonal. Pe pereți, într-o stemă cu margini aurii și fond alb, și care este pictată cu email la cald, apare inscripția prescurtată a medicamentului, în limba latină: „EUPHORB. PULV.”.

Stare: foarte bună.

EUPHORBIA PULVIS, tradus praf (pulbere, rășină) de suc uscat de alior sau laptele câinelui, care provine din planta Euphorbia Resinifera, o plantă perenă, erbacee. Are proprietăți purgative, diuretice, antispastice, sedative, antimicotice, antireumatice, refulsive, vomitive. Se folosea (ca abraziv) extern pentru frecții cutanate.

FNI

10.VAS FARMACEUTIC

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 15cm;

Descriere: butelie din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă prismatică dreptunghiulară cu două laturi frontale și două laturi laterale; umerii rotunjiți sprijină un gât relativ mic, strâmt și octogonal. Gura este prevăzută cu o buză marcată de un inel exterior și cu un dop din sticlă fațetat, șlefuit octogonal. Pe pereți, într-un blazon cu margini aurii și fond alb, și care este pictat cu email la cald, apare inscripția prescurtată a medicamentului, în limba latină: „EXTR. VIBURNI. FL.”.

Stare: foarte bună.

EXTRACTUM VIBURNI FLORES, tradus extract din flori de Călin, o plantă cu fructe de culoare roșie grupate sub formă de ciorchini asemănători socului; din fructe se extrage un medicament care scade tensiunea sanguină. Se folosea pentru tratarea stărilor nervoase și spastice, mai ales în urma tulburărilor menstruale.

FNI

11. VAS FARMACEUTIC

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 16,5cm;

Descriere: butelie din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă prismatică, dreptunghiulară, cu câte două fețe frontale și două fețe laterale; umerii rotunjiți sprijină un gât relativ mic, strâmt. Gura este prevăzută cu o buză marcată de un inel în exterior și cu un dop de sticlă fațetat, șlefuit. Pe pereți, într-o stemă cu fond alb și care este pictată cu email la cald, apare inscripția prescurtată a medicamentului, în limba latină: „EXTR. HYDRAST. FL.”

Stare: foarte bună.

EXTRACTUM HYDRASTIDIS FLORES, tradus extract din planta Hydrastis Canadensis (Ranunculaceae), provenită din America de Nord. Se folosea, în menstruație abundentă (excesivă) și hemoragie pulmonară, ca hemostatic.

FNI

12. VAS FARMACEUTIC

Zona: Transilvania;

Date: secolul al XX-lea;

Material: sticlă;

Dimensiuni: Î: 16cm;

Descriere: borcan farmaceutic, din sticlă translucidă, colorată în albastru-cobalt, suflată în formă cilindrică, cu gât relativ mic și strâmt. Gura este prevăzută cu o buză marcată de un inel în exterior și cu un dop de sticlă fațetat, șlefuit hexagonal. Pe pereți, într-o stemă cu fond alb și care este pictată cu email la cald, apare inscripția medicamentului, în limba latină: „*NATRIUM BICARBON.*”.

Stare: foarte bună.

NATRIUM BICARBONATUM, se folosea în arsurile stomacale, reflux acid gastric prin neutralizarea acidului din stomac și perfuzii de alcalinizare.

FNI

Menționăm că toate borcanele farmaceutice au vignete (ecusoane) clasicizante. Pe fondul alb al ecusonului, inscripția este cu litere negre, toate de tip lapidar, și întregesc efectul estetic al ecusonului.

***

Concluzionând, putem afirma că „sticla” este una dintre cele mai importante descoperiri ale omului. În afară de aspectul practic, sticla este unică prin transparență, cromatică, oferind infinite posibilități de exploatare. Profesorul Josef Drahoňovský, de la Școala de Artă din Praga, afirma: *„Sticla este un material care absoarbe razele, le frânge, le dispersează sau le adună și este plin de scilipiri minunate. Ea își așează umbra pe fața luminoasă, luminează pe fața întunecată și trece dincolo de legile sculpturii, forțând artistul să-și înnoiască mereu metodele de lucru.”*²⁰

---

²⁰ Cornelia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 340.

The art of fire. *Blue bottle*
from the collection of the Sighișoara History Museum.
(Abstract)

„It's amazing what a grain of sand can become!” This is the slogan of glassmakers, which shows that glass is an irreplaceable material.

Among the oldest objects produced by man, glass stands out among all, being the result of the combination of creative power, human intelligence, with necessary artistic and technological elements. Glass is in the group of those categories of products that have been obtained through a tenacity and will worthy of all praise.

The documentary attestation of glassmaking craft in our country dates back to 1621-1622, a craft that dates back to the beginning of Prince Gabriel Bethlen.

Varied both in shape and in decoration and color, we present today the cobalt blue glass objects (13 objects).

Cobalt blue glass was known in some areas as „crystal”, but not because it was a glass in the sense. It was an ordinary glass as a composition, a translucent glass, a glass with thin walls, of an intense dark blue.

Cuvinte cheie: sticlă, glăjărie, sticlă albastru-cobalt, meșteri sticlari, tehnica de suflare în formă.

Key words: glass, glassmaking craft, cobalt blue glass, glassmakers, shaped blowing technique.

Miscellanea

Petre Din, Cronici de istorie românească și universală, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2017

Am bucuria și onoarea de a prezenta o nouă carte a istoricului Petre Din. Acest fin cunoscător al istoriei moderne a Transilvaniei dă o nouă dovadă de erudiție și spirit critic prin volumul *Cronici de istorie românească și universală*.

Domnul profesor doctor Din este un cunoscut exeget al modernității românești, abordând teme legate de mentalul colectiv al românilor ardeleni din sec XVIII-XIX, imaginar social, istoria culturii. Această nouă apariție reușește însă să își surprindă cititorii. Cele 19 studii reunite în volum demonstrează vasta arie a preocupărilor domnului Din. Autorul analizează lucrări istorice ce aparțin atât abordării de tip pozitivist, cât și celei specifice Școlii Analelor. Istoricul e familiarizat cu problematica specifică unor perioade istorice foarte diferite. De la vremea lui Iustinian la perioada contemporană, profesorul Din ne propune o fascinantă călătorie prin timp. Prin cele 19 prezentări de carte, Petre Din aduce în atenția cititorilor lucrări ce aparțin, în marea lor majoritate, unor istorici din aceeași generație cu domnia sa. De unii autori, după cum o mărturisește, e legat prin puternice afinități de ordin intelectual. Mulți dintre autorii recenzați fac parte din prestigioasă școală istorică clujeană, școală căreia și profesorul Din îi datorează inițierea în tainele frumoasei noastre profesii. Aceste legături de natură afectivă nu îl împiedică pe domnul Din să dea dovadă de un foarte accentuat spirit critic, să analizeze operele istorice cu maximă obiectivitate.

Șapte prezentări relevă aspecte esențiale ale unor lucrări scrise de istoricul Vasile Mărculeț. Cunoscutul bizantinolog, printr-o abordare pozitivistă, aduce o nouă lumină asupra domniei lui Iustinian, evidențiază importanța bazinului vest-pontic pentru Imperiul Bizantin, reliefează legăturile dintre Bizanț și formațiunile politice din spațiul românesc de la începutul Evului Mediu. Profesorul Din reușește să surprindă caracteristicile producției istoriografice datorate lui Vasile Mărculeț. Pune în evidență deosebita valoare științifică a lucrărilor sale, noutatea abordărilor, erudiția distinsului bizantinolog. Petre Din surprinde totodată aspecte ce țin de personalitatea istoricului Vasile Mărculeț remarcând „farmecul inspirației spontane” ce poate fi găsit în operele sale. Vasile Mărculeț este coordonatorul unui foarte util instrument de lucru pentru orice istoric interesat de Evul Mediu românesc. Al său *Dicționar biografic* se bucură de aprecierile profesorului Din. E remarcată noua „percepție asupra realităților istorice, economice, politice și culturale românești medievale”, precum și minuțioasa documentare. Volumul istoricilor Vasile Mărculeț și Ioan Mărculeț, *Mediaș. Istorie. Demografie, personalități. Studii, comunicări și*

articole atrage atenția profesorului Petre Din prin „înalta ținută academică fundamentată pe valoroase izvoare și asiduă cercetare științifică”.

Patru recenzii sunt consacrate unor lucrări ale tânărului istoric Răzvan Mihai Neagu. Valorosul medievist turdean se bucură de aprecierile profesorului Petre Din pentru perspectiva interdisciplinară, pentru novatoarele abordări în istoria culturală, pentru rigurozitatea științifică dovedită în lucrările sale. Producțiile istoriografice prezentate abordează istoria medievală a Transilvaniei, cu un deosebit accent pe rolul orașului Turda.

Trei recenzii sunt consacrate unor lucrări ale istoricului Alexandru Bucur. Petre Din aduce în lumină aspecte esențiale ale operelor istoricului sibian. Se remarcă „spiritul enciclopedist” al autorului, noutatea domeniilor abordate, legăturile cu tradiția inaugurată de Școala Analelor, acuratețea demersului științific. În volumul *Dezastre care s-au manifestat pe teritoriul județului Sibiu*, Alexandru Bucur face o minuțioasă analiză a impactului pe care l-au avut calamitățile asupra mentalităților colective. Profesorul Din are meritul de a releva acest aspect și de a sublinia calitățile literare ale istoricului sibian, „istoric de real talent, cu filon literar și înzestrat cu abilitățile exprimării de tip Nicolae Iorga”. Volumul lui Alexandru Bucur *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921)* se bucură de aprecierile profesorului Din, care pune în evidență bogăția și varietatea surselor istorice folosite, faptul că acesta reușește o fină radiografie a învățământului din perioada amintită, perspectivele multiple relevate cititorilor. Al. Bucur se dovedește a fi un excelent „îngrijitor de ediții” după cum remarca profesorul Din. Afirmția este perfect valabilă dacă ne referim la volumul lui Constantin Stejar, *Cronica Grănicerească (1763-1888)*, îngrijit de istoricul sibian. Petre Din arată că Al. Bucur „are incontestabilul merit de a repune în discuția istoricilor o lucrare ce se dovedește a fi un prețios tezaur de date și informații” privitoare la rolul regimentelor grănicerești în Transilvania.

O prezentare e dedicată volumului *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (secolele XVII-XIX). Cărți și proprietari* de Ioan Maria Oros. Domnul Petre Din pune în evidență principalele aspecte ale lucrării, cu un accent deosebit pe cele referitoare la consemnarea fenomenelor naturale, durata cititului în mediul rural și imaginea hoțului de carte. Sunt puse în lumină metodele de cercetare ale autorului, bogăția și complexitatea izvoarelor folosite, „rigoarea informației, sobrietatea discursului și spiritul elevat în elaborarea lucrării.”

Prezentarea lucrării lui Ion Mihai Ionescu, *Portavioane la atac (operațiuni navale 1940-1941)*, demonstrează bogatele cunoștințe de istorie

militară ale profesorului Petre Din. Sunt supuse analizei atât aspectele tactice și strategice ale unor importante bătălii navale, cât consecințele acestora în plan politic. Petre Din reușește să pună în evidență și unele trăsături de personalitate ale autorului relevante pentru scrisul său. Spre exemplu, profesorul Din arată că „autorul excelează printr-un fast al desfășurărilor militare, prin naturalețea exprimării și un dinamism caracteristic persoanei sale”.

Două recenzii sunt consacrate unor volume ale istoricului Ionuț Țene. Prieten și coleg de generație a profesorului Din, istoricul clujean se bucură de o deosebită prețuire din partea acestuia. În volumul *Transilvania, modelul României*, domnul Țene pune în discuție conținutul specificului ardelean și subliniază că modelul cultural intracarpatic și cele extracarpatic nu pot fi privite decât într-o manieră complementară. Din această perspectivă, Ionuț Țene se opune ideilor regionaliste. E foarte semnificativă caracterizarea pe care profesorul Din i-o face istoricului clujean: „Ionuț Țene nu este un antimodern, ci este mai degrabă un junimist care decelează atent spectrul valorilor societale și se pronunță pentru o preluare critică și selectivă a valorilor din Occident.” Această caracterizare explică atitudinea lui Ionuț Țene față de unele teme aflate în dezbaterile istoricilor. În volumul *Contra curentului. Radiografii istoriografice postmoderne*, Ionuț Țene se pronunță împotriva oricărei direcționări date scrisului istoric, considerând că, pentru Uniunea Europeană, istoria e un mijloc de propagandă, iar noțiunile de adevăr istoric și propagandă se află într-o totală opoziție. Pe aceeași linie se înscrie polemica dură pe care istoricul clujean o are cu Lucian Boia. După cum arată profesorul Din, Ionuț Țene, printr-o manieră ce „îl situează în direcția junimismului de factură modernă”, se implică în dezbaterile istorice contemporane dintr-o perspectivă polemică și aduce o nouă lumină asupra unor producții istoriografice românești de la începutul secolului XXI.

Istoria culturii române este un domeniu drag profesorului Din, după cum o demonstrează și recenzia consacrată volumului *La braț cu Andromeda. Viața scriitorului Gib I. Mihăiescu, între realitate și poveste*, publicat de Al. Florin Țene. Profesorul Petre Din remarcă deosebita valoare artistică și științifică a lucrării, faptul că aceasta are meritul de a reliefa contextul cultural și politic al perioadei, erudiția de care dă dovadă autorul. E pusă în lumină noua perspectivă pe care o aduce autorul prin metodele antropologiei istorice.

Volumul profesorului Petre Din ne demonstrează complexitatea preocupărilor autorului și interesul pe care-l manifestă față de producția istoriografică din ultimii ani. E o lucrare în care dă dovadă de o deosebită

acuratețe științifică și de un accentuat spirit critic, dar e și o lucrare scrisă cu sufletul. Istoricul se bucură pentru fiecare apariție datorată prietenilor și colegilor de generație, dând dovada unei mari generozități sufletești. Eleganța narațiunii, varietatea temelor, multiplele perspective aduse în atenție sunt doar câteva motive care fac din lucrarea lui Petre Din una din aparițiile importante ale peisajului istoriografic contemporan.

(Fazakas Laszlo)

Elev în comunism

Prof. organizator Bobei Rodica Maria
Școala Gimnazială „Radu Popa”

„Trecutul trebuie păstrat în cutiute mici, ordonate frumos, pe care e indicat să le deschizi din când în când, pentru a împiedica uitarea să ucidă amintirea.”

(Konrad Kleinhof, filozof german)

La treizeci de ani de la evenimentele din decembrie 1989, Școala Gimnazială „Radu Popa”, a organizat simpozionul „Elev în comunism”, dedicat elevilor ciclului gimnazial.

Proiectul a urmărit creșterea interesului elevilor pentru cunoașterea istoriei recente, a perioadei comuniste, prin intermediul interviului, instrument specific istoriei orale. Astfel, a fost promovată o învățare activă, în interacțiune directă cu generațiile trecute.

Totodată s-a urmărit stimularea respectului față de predecesori și dezvoltarea creativității elevilor prin realizarea eseurilor pe baza poveștilor relatate de părinți și bunici, dar și împărtășirea experiențelor personale.

Considerăm că această conștiință colectivă trebuie periodic să reîmprospăteze amintirea a ceea ce a fost, iar în felul acesta, elevii școlilor sîghîșorene participanți la proiect, sub coordonarea profesorilor, au readus la viață elemente ale trecutului recent prin care elevii de astăzi au intrat în contact cu cei de ieri, realizându-se o punte peste ani.

Elev în comunism

Sfrijan-Penciu Ana, clasa a-VIII a B
Școala Gimnazială „Radu Popa”

Prof.coordonator Bobei Rodica Maria

- I-auzi aicea ce zice „Scânteia! „Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Republicii Socialiste Române... a făcut, în decursul dimineții de vineri, o nouă vizită de lucru la unități agricole din județul Constanța, spune tata.

Era o seară de sîmbătă, tocmai ce venisem de afară, iar acum îmi plănuiam să creez o nouă garderobă pentru unica mea păpușă din cărpele vechi ale mătușii mele – era croitoreasă. Încercam să-mi ocup timpul până la opt fără un sfert când începea Mihaela. Nu era de ratat.

- Constanța! Imediat vine și la noi, prin Brăila! Că doar nu suntem departe. Ai auzit Bibelu? Să nu freci menta!

Obişnuita sa poreclă pentru mine. Mă bucuram însă că nu apelase la „băieţelul tatii”, până la urmă el fusese cel care m-a tuns scurt. Şi aşa aveam probleme cu controlul zilnic al părului împletit şi cordeluţa albă, veşnică, de pe cap, asortată la sarafanul albastru închis. Cămăşile erau cele mai rele însă. Largi şi rigide, exact cât să facă să le dispreţuieşti. În poze însă, cu toţi arătam nemaipomenit.

Mama era în bucătărie acum, pregătea masa. Se simţea deja mirosul îmbietor al pulpelor de pui la cuptor. Mimez semnul de poftă, frecându-mi palmele între ele şi trecându-mi limba peste buze. Tata râde ca întotdeauna, deşi, de fiecare dată când mama face rost de carne, pe toţi ne loveşte o poftă nebună. Noi încă ne bucurăm mai des ca alţii. Trocul cu paznicii depozitului ne aduceau nouă un mic avantaj - „Fraţii Petreuş”, doi pui schilozi îngrămădiţi în aceeaşi pungă de plastic.

Mă duc în dormitorul meu şi al Florinei sperând că îmi voi găsi sora trează. Deschid uşa, am noroc. Ca de obicei o găsesc întinsă în pat cu o carte în mână. Era „Război şi pace”, a lui Lev Tolstoi. Suna interesant, pe cât de atrăgătoare pot fi cărţile scrise de autori ruşi, care păreau baza literaturii româneşti.

Mă aşez în pat, alături de ea, gândindu-mă cu ce să încep mai întâi din povestirea zilei de ieri. Mintea îmi fuge mai întâi la careul orei 8 dimineaţa, când fiecare clasă se strânge într-o grămadă ordonată în dreptul dirigintelui care îi are în grijă, în curtea şcolii. Decid însă să omit acest detaliu, fiind evident că nu era ceva nou. Am sărit aşadar şi peste explicaţia intrării în clasă, unde profesorul se aşeza lângă uşă şi ne supraveghea de sus pe fiecare, având grijă să nu rateze nici un ameţit fără uniforma călcată, număr matricol, cordeluţa şi păr împletit. Ca să nu mai spunem de unghiile tăiate. Îmi privesc vârfurile degetelor pentru o analiză preventivă.

M-am hotărât aşadar să sar şi peste imnul intonat la începutul orelor, dar, până să scot eu vreo vorbă, am fost deja întrebată despre ziua mea de la şcoală.

- Păi ce pot să zic, cam la fel ca de obicei. Nu pot spune că mi-a fost bine. Ştii şi tu ce pată şi-au pus profesorii pe mine.
- Visezi. Ei îşi fac doar treaba, şi o fac cum trebuie. Nu prea ai tu dreptul să îi judeci. Apropo, ce materii ai avut?

Matematica să zicem că mai scăpăm de ea, cu chiu cu vai, deoarece, în mare parte, făceam exerciţiile individual. La română am avut bătăi de cap cu poeziile memorate pe de rost, mai ales pe tema patriotismului. Simţeam un fior pe şira spinării la gândul orei de istorie, cu dirigintele nostru, care era, cei drept, cam drastic. Unul dintre colegii mei, George Şipoş, care avea obiceiul să facă prostioare mai des decât alţii, o păţise cu dirigiu. Fusese ieri apucat de

ureche și scuturat bine. Nu aveam însă curaj să îi spun Florinei că aproape fusesem și eu plesnită de profesoara de fizică în momentul când am ieșit la tablă. Nu știam nici un fragment de lecție, nu înțelegeam nimic.

- Am participat acum două zile, pentru prima oară, la munca agricolă, rostesc din senin.

Aici voiam să ajung. Să îi spun despre momentele drăguțe și amuzante petrecute alături de colegii mei, când ne-a dus cu autobuzul de la careu la câmp.

Ne trezisem în mijlocul pustietății, alături de un profesor supraveghetor, îl nimerisem pe acela de gașcă. Deși aveam o „normă” de o lădiță cu vârf, plină de legumele sezonului, făceam de cele mai multe ori altceva, lungind perioada până la plecare.

În pauza de lucru, când ne dădea voie să mâncăm, ne chinuiam, pe rând, să ne ținem unul altuia bidonul cu apă, să ne spălăm pe mâini. Aveam o rație destul de mică.

Ne aduceam fiecare câteva felii de pâine. Acestea însă erau însoțitoare, veneam de obicei cu orice mâncare găseam în casă, inclusiv pește și mâncare gătită. Ne întindeam preșulețe sau jachetele direct pe iarbă și împărțeam, luând fiecare de la cine părea că adusese mâncare mai apetisantă.

O a doua activitate la munca agricolă a fost desfăcutul porumbului, unde ne așezam în jurul unui morman de știuleți și ne începeam munca, formând un fel de șezătoare, unde râdeam, vorbeam și cântam până ne durea gura. Când mormanul de porumb se apropia de pământ, se puteau observa familii de șoricei șiroind care încotro.

Gândirile mele au fost întrerupte însă de zgomotul static al radio-ului care încerca să prindă o undă. Tata obișnuia să mai asculte câteva posturi, de obicei, în serile sfârșitului de săptămână. Câteva posturi, în special așa- zisele „posturi ilegale”, care vorbeau despre alte țări și obiceiurile lor ciudate.

După o masă copioasă, tata ne-a rugat să mai rămânem la masă încă puțin, deoarece avea o surpriză pentru noi. Era o surpriză dulce. Ciocolata franțuzească era pe placul meu. Sau cel puțin asta zicea el. Nu credeam că este cu adevărat din Franța, la vremea aceea, neștiind că, de fapt, tata lua obiecte de peste graniță în schimbul bunurilor noastre, prin intermediul străinilor ajunși pe vapoare.

Florina ne anunțase grăbită că venise apa caldă, puteam face baie. Nu m-am oferit frunțuș totuși, deoarece aveam de urmărit un veritabil desen animat.

Atât cât aveam atunci consideram că îmi era de ajuns. Nu aveam termeni de comparație ca să ajung să-mi schimb opinia, dar, cu mintea de

acum, nu aş putea spune că am avut o copilărie urâtă. A fost, într-adevăr, desfăşurată pe un fundal gri, dar copiii din vremea aceea... erau mai copii.

ELEV ÎN COMUNISM

Copilăria reprezintă o mare parte din viaţă. Dacă nu am avea copilărie nu am putea deveni cineva. În copilărie şi în viaţa de elev se pun bazele personalităţii fiecăruia, a educaţiei şi a vieţii viitoare.

De mică am fost curioasă, doream să ştiu cum a fost copilăria părinţilor mei, cum era şcoala pe atunci. Acum că am mai crescut şi înţeleg, mi-am creat povestea anilor 1980-1989 (anii de şcoală ai părinţilor). Aşa am aflat de comunismul din România, de dictatorul Nicolae Ceauşescu, de regulile stricte care trebuiau respectate de fiecare elev, de raţiile de alimente, de circulaţia cu numere pare şi impare, de lipsurile şi restricţiile vieţii de atunci.

De câte ori îmi ia o jumătate de oră pentru a mă hotărî cu ce mă îmbrac dimineaţa, îmi amintesc de poveştile mamei despre sarafanul albastru, bentiţa albă şi coafura care trebuiau purtate zi de zi. Niciodată nu mi-am imaginat cum e să mergi sâmbăta la şcoală, să mă uit la televizor doar 30 de minute duminica, să nu am telefon mobil sau calculator sau să putem circula cu maşina oricând.

Şcoala începea întotdeauna în 15 septembrie cu două săptămâni de „practică agricolă” pentru elevii din clasele V-XII. În fiecare dimineaţă erau duşi cu autobuzul în ferme „Cooperative agricole” sau IAS (Întreprinderea Agricolă de Stat), acolo munceau pe câmp, culegeau cartofi, sfeclă, porumb, până la ora 14:00 sau chiar până seara.

Manualele erau pline de texte laudă pentru conducerea partidului şi a ţării, nu cu poveştile clasice sau textele de azi.

În fiecare clasă pe perete se afla tabloul lui Nicolae Ceauşescu şi stema României, alăturată drapelului.

La ora de educaţie muzicală se învăţau doar cântece patriotice, compuse sau adaptate pentru laudarea Dictatorului. Studiind vechile imnuri ale României am aflat că imnul „Trei culori” de Ciprian Porumbescu a fost modificat de Nicolae Ceauşescu pentru a se potrivi cu „Partidul”.

Cu ocazia zilelor importante din acea vreme, 1 mai, 23 august, se organizau parade uriaşe care implicau de obicei întreaga şcoală. Un fel de flash mob modern dar cu melodii patriotice. Chiar şi evenimentele istorice au fost „aliniat” după dorinţele celor din conducere.

Şi totuşi în ciuda tuturor restricţiilor şi lipsurilor, pe care le observăm azi, ei au avut o copilărie fericită. Ei au ştiut să se joace, să aprecieze puţinul

pe care îl aveau, au știut să comunice între ei și să se susțină la nevoie. Toți erau sau „păreau” egali: se îmbrăcau la fel, aveau aceleași rechizite, aceleași reguli, dar și aceleași principii.

Azi, multitudinea de produse și variații, lipsa unor reguli exacte și precise, pare să ne îndepărteze unii de ceilalți, să nască diferențe și etichete.

Copiii ar trebui să se simtă egali, să se concentreze pe învățătură și pe educație, nu pe firma de haine cu care se îmbracă sau marca telefonului mobil.

11.12.2020

Braga - Gull Alesia Petra

Clasa a VII-a Școala Gimnazială „Victor Jinga” Sighișoara

Profesor coord.

Drăgan Gheorghe

ELEVUL ÎN COMUNISM

„Carnetul de elev este oglinda activității școlare și a conduitei elevului. Calitatea de elev trebuie să se reflecte în atitudinea perseverentă și entuziastă față de învățătură și muncă, în comportarea corectă și demnă în școală și societate”.

Cu aceste cuvinte se deschidea carnetul de elev, un dreptunghi cartonat și îmbrăcat în pânză de culoare gri sau vișiniu, pe coperta căruia strălucea stema Republicii Socialiste România. Copiii încă de mici devenea șoimii patriei, apoi pionieri și uteciști. Elevul în perioada comunistă se numea pionier (clasele II-VIII).

În Epoca de Aur fiecare elev trebuia să aibă o ținută adecvată perioadei. Când intrai în clasa a doua erai făcut pionier și trebuia să depui un jurământ: „eu, Balea Bianca intrând în rândurile Organizației de Pionieri, mă angajez să iubesc patria, să învăț bine, să fiu harnică și disciplinată, să cinstesc cravata roșie cu tricolor”. Pe lângă cămașa albă și fusta neagră, se purta cravata roșie prinsă în jurul gâtului cu un inel de plastic care era un accesoriu obligatoriu pentru pionieri.

Școala se făcea de luni până sâmbăta, aveam șase ore pe zi. Manualele erau unice și nu trebuia să le cumpărăm. Disciplina pe care o adoram era lucrul manual unde noi, fetele, învățam să coasem pe etamină, țeseam iar băieții construiau piese la strung și făceau obiecte decorative din lemn folosind traforajul. La orele de biologie făceam ierbare și insectare. Ora de religie nu exista, era interzisă.

Dimineața când mergeam la școală eram grupați în careu și practicam gimnastica de înviorare împreună cu profesorul de serviciu. La intrarea în

școală eram controlați dacă aveam unghiile curate și batista, fetele aveau părul prins în coadă purtând cordeluță iar băieții erau obligați să se tundă periodic. Pe vremea lui Nicolae Ceaușescu anul școlar era împărțit în trei trimestre.

După clasa a opta elevii susțineau examen de admitere la liceu. Pentru a intra în clasa a unsprezecea de liceu am susținut un examen de treaptă iar după ce terminam clasa a douăsprezecea susținem examenul de bacalaureat.

Fiecare pionier trebuia să aibă în permanență cu el carnetul de elev, iar dacă îl pierdeva avea ca și consecință sancționarea elevului. Elevul era obligat să arate carnetul profesorului și părinților.

Am fost comandantă de detașament, am purtat decorații militare cu șnur de culoare galbenă. Conduceam trei comandanți de grupă care aveau șnurul de culoare roșie, iar comandantul de unitate era ales de directorul școlii și avea șnur de culoare albastră.

Un profesor special se ocupa de pedepsirea întârzițiilor cu ajutorul unei rigle de lemn care era așezată lângă catalog. Nu aveam telefoane mobile, internet, tablete, dar aveam jocuri educative și distractive care erau benefice pentru societate. Elevii de școala generală, pe lângă orele de curs erau duși în practică la cules de struguri, cartofi, sfeclă de zahăr, prune, unde învățam cum să ne comportăm în colectivitate.

Odată cu intrarea la liceu, adolescenții intrau în „Uniunea Tineretului Comunist”. În această uniune intrau doar elevii cu merite deosebite la învățătură. Pe peretele clasei era portretul „conducătorului iubit” Nicolae Ceaușescu. Înainte, elevii citeau în vacanțe lecturi suplimentare.

Elevul comunist afla informațiile din cărți sau de la școală. Era un elev serios, conștiincios, respectuos față de părinți și profesori. Elevul participa la concursuri sportive pe teme sanitare, de circulație, participa la olimpiade școlare, la diverse manifestări care își slăvea conducătorul iubit.

Elevul se uita la televizor maxim două ore pe zi, învăța bine și dorea să își continue studiile doar în țara natală, nu avea voie să emigreze. Elevul mânca sănătos, nu consuma mâncăruri cu tot felul de aditivi. În școală profesorii erau mai duri și mai exigenți.

Elevul studia cu plăcere limba română, matematica, anatomia și igiena corpului, lucru de mână, caligrafia și practica agricolă. Timpul liber era acoperit cu lecturarea cărților din bibliotecă, cu participarea la diverse activități. Elevul nu avea voie să umble singur pe străzi seara. Elevii foloseau tăblița și creta în loc de tablete și internet.

Elevul comunist era mult mai pregătit pentru viață și societate, avea plăcerea de a citi, de a comunica și de a participa la diferite evenimente

organizate de școală cu ocazia sărbătorilor de iarnă, unde elevii prezentau mici scenete învățate din cărți.

Elevul comunist a dat dovadă de înțelepciune și de respect față de școală, de cadrele didactice, de valorile culturale și spirituale ale societății, în care erau învățați să trăiască sănătoși și răsplătind școala cu multe premii și diplome.

11.12.2020

Bereș Alexandru

Clasa a VII-a Școala Gimnazială „Nicolae Iorga” Sighișoara

Profesor coord.

Drăgan Gheorghe

ELEV ÎN COMUNISM

Cu privire la cuvântul comunism părerile au fost întotdeauna împărțite: unii consideră că această formă de conducere a fost benefică, alții cred exact contrariul. Partidul Comunist Român fondat în 9 mai 1921 și s-a desființat în 22 decembrie 1989. Pentru unii acest regim a fost o perioadă „neagră” dar pentru alții această perioadă a fost una mai prielnică.

Din punctul meu de vedere, regimul comunist nu a fost unul plăcut. De exemplu, comparativ cu prezentul, un copil care dorea să dețină mai multe cunoștințe sau care pur și simplu să-și efectueze temele, nu a avut posibilitatea de a se documenta folosind diferite site-uri ca în prezent. Ba mai mult, dacă nu voiai să înveți la lumina lumânării, trebuia să-ți rezolvi toate temele până la ora 20:00. După această oră lumina era oprită de către stat.

Nicolae Ceaușescu a fost ultimul președinte din perioada comunistă. Acesta era ateu și voia cu orice preț să le insuflă oamenilor că el era un „geniu al Carpaților”. A făcut și lucruri bune pentru poporul român, dar odată cu acestea a făcut și lucruri rele. Da, oamenii aveau un loc de muncă și o locuință asigurate de stat dar nu aveai dreptul la ieșiri în străinătate, alimentele erau pe cartelă, unele produse se găseau greu (televizoare, mașini de spălat, autoturisme etc.).

De asemenea, țăranii care dețineau animale, erau obligați să încheie contracte cu statul, prost plătite. Sacrificarea unui vițel, te putea trimite la închisoare.

În școli, elevii trebuiau să îndure frigul iar dacă unele școli aveau norocul de a avea căldură în clase, trebuiau să o mențină singuri cu lemne pe care copiii le „luau” din magazia școlii. Religia era interzisă în școli. Elevii care mergeau la biserică, erau scoși și muștrați la careu în curtea școlii.

În final aș vrea să spun, că întrebările adresate bunicilor mei, cu privire la părerea lor despre comunism, m-au făcut să cred că regimul

comunist a fost o perioadă întunecată și că ar trebui să profităm de avantajele din ziua de azi.

11.12.2020
Uliță Maria

Profesor coord.
Drăgan Gheorghe

ELEVUL ÎN COMUNISM

În perioada comunistă elevii erau simpli și se îmbrăcau în uniforme care erau la fel în toată țara. Elevii din clasele V-VIII făceau serviciul pe școală, câte unul pe zi, înregistrau persoanele care intrau sau ieșeau.

În toate clasele se găseau bănci mari și lungi făcute din lemn masiv, care aveau în ele un spațiu făcut pentru ghiozdan. În loc de scaune, erau un fel de băncuțe pentru două persoane, cu spătar, pe care se așezau elevii la fiecare oră de curs. Laboratoarele aveau obiecte specifice fiecărei discipline dar nu existau atâtea materii în gimnazii câte există în prezent.

În fiecare clasă erau multe tablouri pe pereți, scriitori, voievozi și, ce nu „lipsea” cel al „tovarășului Nicolae Ceaușescu”. La orele de lucru manual fetele erau învățate să coase pe etamină, la mașina de cusut, să croșeteze etc. iar băieții învățau la atelier să lucreze cu trusa de traforaj.

Aspectele negative în școală erau strictețea profesorilor, activitățile și serbările dedicate regimului comunist și soților Ceaușescu, încălzirea deficitară a școlilor în timpul anotimpurilor reci. Cu toate acestea elevii au mers la școală, au învățat și s-au bucurat de copilărie în ciuda restricțiilor impuse de regimul comunist.

11.12.2020
Stanciu Lorena

Profesor coord.
Drăgan Gheorghe

Clasa a VI-a Școala Gimnazială „Octavian Goga” Sighișoara

Elev în comunism

Fliter Ana-Maria

Liceul Teoretic “Joseph Haltrich” Sighișoara

Clasa: a 8-aB

Prof. Coordonator: Șoneriu Monica-Ioana

Școala în anii comunismului era total diferită față de școala din zilele de astăzi. Elevii se purtau altfel, aveau mai mult respect față de profesori. Regimul comunist impunea în toți anii de școală uniforme obligatorii. Fiecare sală de clasă avea deasupra catedrei o poză cu tovarășul. Elevii erau

obligați să lucreze pe câmp. Încă de la intrarea în grădiniță, copiii aveau obligații și îndatoriri. Anul școlar era împărțit în vremea lui Ceaușescu în trei trimestre. Învățământul era structurat în ciclul primar clasele 1-4, gimnaziu clasele 5-8, treapta 1 de liceu clasele 9-10 și treapta a 2-a de liceu clasele 11-12. Copiii erau înregistrați în sistemul de învățământ și organizațiile comuniste încă de la vârsta de patru ani. Șoimii patriei, pionierii și uteciștii au fost create de comuniștii care doreau o societate ideală supusă regulilor și îndatoririlor. La patru ani un copil care intra în grădiniță învăța ce însemna comunismul. Șoimii patriei, organizație comunistă a copiilor preșcolari și școlari, în vârstă de patru-șapte ani, a fost înființată în 1976, scopul organizației era educarea moral-civilă a copiilor în spiritul umanismului și a respectului față de patrie și față de Partidul Comunist român. Șoimii patriei purtau obligatoriu uniformă și aveau multe îndatoriri. Fetițele purtau fustiță albastră, bluză portocalie cu epoleți, fundă roșie cu tricolor, pălărie albastră, ciorapi albi și ecuson. Băieții erau îmbrăcați cu pantaloni albaștri, bluză portocalie cu epoleți, șapcă albastră, ciorapi albi și ecuson. Elevii trebuiau să cunoască drapelul Partidului Comunist român și să recunoască portretul tovarășului Nicolae Ceaușescu și al tovarăsei Elena Ceaușescu. După grădiniță până la 14 ani, elevii intrau în altă organizație: pionierii. Intrarea în rândurile pionierilor se făcea în clasa a 2-a. Cei mici erau primiți în rândurile organizației de colegii lor mai mari din clasa a 4-a, iar intrarea se făcea sub jurământ: „Eu, intrând în rândurile organizației pionierilor, mă angajez să-mi iubesc patria, să învăț bine, să fiu harnic și disciplinat, să cinstesc cravata roșie cu tricolor”. Pionierii purtau nelipsita cravată roșie cu inel, cămașa albă, fustă sau pantaloni negri. O dată cu intrarea la liceu, copiii deveniți adolescenți, intrau în uniunea tineretului comunist. O dată admis în UTC, elevul trebuia să accepte regulile și îndatoririle ce i se cuveneau, cei care nu se comportau conform cerinței de partid, riscuau excluderea. Pentru un licean din vremea lui Ceaușescu, excluderea din UTC însemna excluderea de la viața socială și monitorizare intensă de către informatori. În clasele cinci-opt uniforma consta în sarafan albastru și cămașă bleu pentru fete, iar pentru băieți: sacou, pantaloni negri și cămașă bleu. Fetele purtau obligatoriu bentiță albă, iar băieții șapcă. Nimeni nu intra în școală fără matricolă- o bucată de pânză pe care era trecută școala la care era înscris elevul și numărul de înmatriculare al acestuia. Cravata roșie și inelul de plastic erau alte elemente fără de care elevii nu intrau la ore. Elevii comuniști aveau trecute în carnetul de note nu mai puțin de 15 îndatoriri, cea fundamentală fiind iubirea de țară. Ei trebuiau de asemenea să vină cu regularitate la cursuri, fără să întârzie de la ore și să respecte întocmai programul zilnic de activitate al școlii. Participarea după puterile lor la munca patriotică și la alte

acțiuni inițiate de școală era obligatorie. După ce se suna, elevii erau nevoiți să intre în clasă, să-și ocupe locul în bancă și să stea corect. Când profesorul intra în clasă, elevii se ridicau în picioare și arătau respect față de profesor, salutând politicos. Prima carte pe care elevii intrați în sistemul de învățământ o primeau, se deschidea cu o poză a conducătorului Nicolae Ceaușescu. Prima poezie era imnul republicii socialiste România „Trei Culori”. Mai toate manualele conțineau texte patriotice menite să influențeze elevul. Pentru elevii din vremea lui Ceaușescu școala nu însemna doar orele de curs, ci și ateliere sau muncă patriotică. La orele de atelier, care nu lipseau din programa școlară, elevii învățau să lucreze la strung și traforaj. La munci era termenul consacrat în școli pentru zilele de sâmbătă, în care încărcăți în autobuze, elevii de școală generală erau duși la cules de struguri, fructe, cartofi, porumb sau bumbac. Fiecărui elev îi era dat un sac, pe care trebuia să îl umple după caz cu struguri, fructe, cartofi, porumb sau bumbac. De-a lungul zilei, elevii erau supravegheați de către cadre didactice, puse și ele la treabă. Munca patriotică a elevilor era prezentată în jurnalele de știri. Cei mici nu numai că erau puși la muncă, dar erau puși să și zâmbescă în fața camerelor de luat vederi. Cu cât elevii erau mai mari, cu atât li se repartizau munci mai grele. Dacă cei din gimnaziu mergeau la cules de struguri, liceeni erau duși să scoată buruienile de pe câmpiile patriei. Din cauza lipsei curentului, elevii își făceau temele și învățau la lumina lumânării. Ei trebuiau să își ajute părinții la treburile casnice și pe câmp.

Acest elev din trecut este poate profesorul, doctorul, inginerul de azi, ieri elev, azi părinte sau bunic, nevoit să își crească copiii sau nepoții. Elevul din prezent este elevul care s-a trezit cu acces la o grămadă de informații, pe care le obține nelimitat de la școală, televizor și internet. Este elevul modern care se îmbracă cum dorește la școală, care are telefon mobil și acces la internet. A fost o lume diferită cu bunele și relele ei, pe care mintea unui copil nu le putea pricepe. A fost o lume opusă celei de astăzi.

LISTA AUTORILOR

1. AVRAM LAVINIA-CARMEN, muzeograf, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: avraml2004@yahoo.com;
2. BÄNDER DANA SOFIA, dr. phil., e-mail: danabaender@web.de;
3. BANDI ANDRÁS, dr. istorie, preot, Arhiva Centrală a Bisericii Evanghelice C.A. Sibiu, e-mail: abandister@gmail.com;
4. BOBEI RODICA MARIA, director adjunct, Școala Gimnazială „Radu Popa” Sighișoara, e-mail: rodicabobei@yahoo.com;
5. BUCUR ALEXANDRU, dr. istorie, Sibiu;
6. DRĂGAN GHEORGHE, profesor de istorie, Școala Gimnazială „Victor Jinga” Sighișoara, e-mail: ghe_dragan@yahoo.com;
7. FASEKAȘ LASZLO, profesor de istorie, Liceul de Coregrafie și Artă Dramatică „Octavian Stroia” Cluj-Napoca e-mail: laszlofaz@yahoo.com
8. FILIP NICULINA, dr. istorie, conservator, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: ciotlos61@yahoo.com
9. IACOB MIRCEA-RADU, muzeograf, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: radu4korn@yahoo.com;
10. MĂRCULEȚ VASILE, dr. istorie, profesor, Colegiul Tehnic „Mediensis” Mediaș, e-mail: vasmarculet@yahoo.com;
11. MIHAI P. ADONIS, dr. istorie, muzeograf, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: adonispmihai@gmail.com;
12. PARCHIRIE SORINA- restaurator, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: sorinaparchirie@yahoo.com;
13. PASCU IOAN FEDOR, drd. istorie, consilier principal Compartiment Patrimoniu UNESCO, Municipiul Sighișoara, e-mail: ioanf.pascu@gmail.com;
14. SÂRBU EUGEN ION, profesor de istorie, Liceul Tehnologic nr. 1, Sighișoara, e-mail: ioan.sarbu@yahoo.com;
15. ȘONERIU MONICA, profesor de istorie, Liceul Teoretic „Joseph Haltrich” Sighișoara.
16. ȘOVREA N. ADRIAN, dr. istorie, arheolog, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu: sovrea_adrian@yahoo.com;
17. ȘTEFAN FLORINA, bibliograf, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: hentzina@yahoo.com;
18. TEȘCULĂ NICOLAE, dr. istorie, director, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: nicolaetescula@yahoo.com;

**PENTRU CONȚINUTUL LUCRĂRILOR ȘI FORMULAREA
REZUMATELOR ÎN LIMBI STRĂINE RĂSPUND AUTORIZAT**